

ХЕРАЛДИЧКИОТ ЛАВ НА МАРКИ

HERALDIC LION ON POSTAGE STAMPS

ХЕРАЛДИКА • HERALADRY

ВЕКСИЛОЛОГИЈА • VEXILLOLOGY

ОСВРТ ЗА
ПРОЦЕСОТ НА
УСВОЈУВАЊЕ
НА ДРЖАВНИТЕ
СИМБОЛИ НА
РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА ВО
1992

REVIEW OF THE
PROCESS OF
ADOPTION OF THE
STATE SYMBOLS OF
THE REPUBLIC OF
MACEDONIA IN 1992

ПРИРОДАТА
КАКО
ИЗВОР НА
НАЦИОНАЛЕН
СИМБОЛ НА
ДРЖАВАТА:
„СЛУЧАЈ
АФРИКА“

THE NATURE
AS A SOURCE
OF NATIONAL
SYMBOL OF THE
STATE: 'CASE
STUDY: AFRICA'

ОСВРТ ЗА ПРОЦЕСОТ
НА УСВОЈУВАЊЕ НА
ДРЖАВНИТЕ СИМБОЛИ
НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА ВО 1992

Јован Јоновски

3

REVIEW OF THE
PROCESS OF ADOPTION
OF THE STATE SYMBOLS
OF THE REPUBLIC OF
MACEDONIA IN 1992

Jovan Jonovski

ДЕНОМИНАЦИСКИ
СИМБОЛИ ВО
УНГАРСКАТА МЕСНА И
ОПШТИНСКА ХЕРАЛДИКА

Шимон Павлас

25

DENOMINATIONAL
SYMBOLS IN HUNGARIAN
CIVIC AND COMMUNAL
HERALDRY

Szymon Pawlas

ПРИРОДАТА КАКО
ИЗВОР НА НАЦИОНАЛЕН
СИМБОЛ НА ДРЖАВАТА:
„СЛУЧАЈ АФРИКА“

Никола Стојаноски

44

THE NATURE AS A SOURCE
OF NATIONAL SYMBOL OF
THE STATE: 'CASE STUDY:
AFRICA'

Nikola Stojanoski

ХЕРАЛДИЧКИОТ ЛАВ НА
МАРКИ

Симјон Симев

55

HERRALDIC LION ON
STAMPS

Simjon Simev

АКТИВНОСТИ НА МГД

61

ACTIVITIES OF MHS

РЕГИСТЕР НА ГРБОВИ

63

REGISTER OF ARMS

НА КОРИЦАТА - ON THE COVER

Прв ден сликови - марките од серијата Хералдика во Македонија: лево, марката со земскиот грб на Македонија од грбовникот на Кореник- Неорик; десно, од Оловскиот грбовник и од Стематографијата на Жефаровиќ.

First Day Envelopes of series Heraldry in Macedonia: left with Macedonian Land arm from Korenic-Neoric's Armorial; right, from Olovo armorial and Zhefarovic's Stemmatoграфия.

Девојче со знаме на Зелен`Рт/ Girl with Cape Verde flag.
[https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Praia-Carnaval_das_escolas_\(11\).jpg](https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Praia-Carnaval_das_escolas_(11).jpg)

ИМПРЕСУМ • IMPRESSUM

Здружение за хералдика,
вексилологија и фалеристика,
МАКЕДОНСКО ГРБОСЛОВНО
ДРУШТВО

Претседател: Јован Јоновски
+389 70 252 989

Петар Манџуков 113/6
1010 Скопје, Македонија

www.heraldika.org.mk

Лектура / Proofreading:
Силвија Филипова - Митревска
Ted Kaye
Macedonian Heraldic Society

President: Jovan Jonovski
jonovski@heraldika.org.mk

Petar Mandžukov 113/6
1010 Skopje, Macedonia

info@heraldika.org.mk

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Д-р Јован Јоновски, аih (Македонија)

Главен и одговорен уредник

д-р Иван Нацевски (Македонија) - секретар

д-р Стојан Антонов, аih (Бугарија)

д-р Жељко Хајмер, аih, LF, FF, FFRC (Хрватска)

проф. д-р Иван Балта (Хрватска)

доц. д-р Емир О. Филиповиќ (Босна и Херцеговина)

проф. д-р Стјепан Ќосиќ (Хрватска)

д-р Тудор Раду Тирон, аih (Романија)

д-р Агне Рајлајте-Барде, аih (Литванија)

проф. д-р Мито Панов (Македонија).

Проф. Лазе Трипков (Црна Гора)

EDITORIAL BOARD

D-r Jovan Jonovski (Macedonia) Editor in chief

d-r Ivan Nacevski (Macedonia), Secretary

d-r Stoyan Antonov, аih (Bulgaria),

d-r Zeljko Heimer, аih, LF, FF, FFRC, (Croatia),

prof. d-r Ivan Balta (Croatia),

doc. d-r Emir O. Filipovic (Bosnia and Herzegovina),

prof. d-r Stjepan Cosic (Croatia),

d-r Tudor Radu Tiron, аih (Romania)

d-r Agne Railaite- Barde, аih (Lithuania),

prof. d-r Mito Panov (Macedonia).

Prof. Laze Tripkov (Montenegro)

Македонски хералд објавува научни статии кои се рецензирани и популарни статии кои не се рецензирани / Macedonian herald publishes peer-reviewed scientific papers as well as popular non reviewed articles.

Статиите се објавуваат поединечно / Papers are published separately <http://heraldika.org.mk/macedonianherald>

Цели броеви / entire issues <http://heraldika.org.mk/macedonian-herald>

ОСВРТ ЗА ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ НА ДРЖАВНИТЕ СИМБОЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 1992 ГОДИНА

Јован Јоновски

Македонско грбословно друштво,
Претседател и главен хералд
<https://orcid.org/0000-0003-2448-3441>

УДК 929.911(497.7)

АПСТРАКТ

Процесот за утврдување на грбот, знамето и химната на Република Македонија. фактички започна со спроведување конкурс за избор на идејни решенија. Потоа беа претставени предлози на закон и редица амандманиод страна на пратениците за изгледот на грбот, знамето и химната, којашто остана иста. Трите најдобри решенија од конкурсот за грб и знаме не се најдоа во понатамошната постапка, туку се претстави концепт за грб и знаме со нов дизајн на сонцето. Во целиот процес, за знаме од 6 предлози, 3 се со сонце, 2 со лав и 1 со постојниот грб. За грб 23 предлози се за 16 типа грбови, 8 се со лав и 8 со сонце. Конечно, најголема поддршка имаше концептот за знаме и грб со 16 кракото сонце, предложено од Тодор Петров. Знамето се изгласа, но не се постигна концензус за грб..

Клучни зборови: грб, знаме, химна, лав, сонце, државни симболи, Македонија.

REVIEW OF THE PROCESS OF ADOPTION OF THE STATE SYMBOLS OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN 1992

Jovan Jonovski

Macedonian Heraldic Society,
President and Chief Herald
<https://orcid.org/0000-0003-2448-3441>

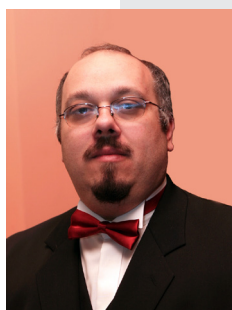
UDC 929.911(497.7)

ABSTRACT

The process for determining the coat of arms, the flag, and the anthem. actually started with public competition for the selection of their content/design. Proposals for a law were then presented, followed by a series of amendments by the MPs to the design of the coat of arms and the flag, with the anthem remaining unchanged. The three best entries from the public competition for the coat of arms and flag did not

find themselves in the further procedure, but the concept of a coat of arms and a flag with a new design of the sun was introduced. In the whole process, for a flag, out of six types of proposals, three used the sun, two used a lion, and one used the existing coat of arms. Out of 23 proposals for the coat of arms, there were 16 types of arms—half with a lion and half with a sun. In the end, the greatest support was for the concept of a flag and a coat of arms with a 16-rayed sun, suggested by Todor Petrov. The flag was voted on, but for the arms no consensus was reached.

Keywords: coat of arms, flag, anthem, lion, sun, state symbols, Macedonia.

Со декларацијата за сувереност на Република Македонија од 25.1.1991 година, започнува процесот за донесување нови државни симболи што ќе ја отсликаат новата реалност на државата (cf Jonovski, 2018). Во членот 3, меѓу другото се вели: „ќе се донесе нов устав со кој, покрај другото ќе се определи општественото уредување и идните симболи на државноста на Македонија“ (Декларација 1991).

Процесот на усвојување на знамето и химната, како и за обидот за усвојување грб, може да се реконструира со проучување на материјалите и стенограмите од првото продолжение на 41 седница. За жал ликовно графичките прилози не се наоѓаат заедно со материјалите, и веројатно не се зачувани. Дадените илустрации во текстот се реконструкции врз основа на објавени фотографии во медиумите, и разговор со учесници во тој процес. Дел од предлозите се објавувани во Нова Македонија, којашто добро го покриваше целиот процес и оттука можат, покрај изгледот на предлозите да се добијат и дополнителни информации за текот на процесот.

Истражениот материјал се наоѓа во Државниот архив на Република Македонија во Фонд 1304 „Собрание на Република Македонија 1990-1994“, 41 седница, точки 2,3 и 4, кутија 46, каде се наоѓаат предлозите за закон за грб, знаме и химна на Република Македонија, како и амандманите на тие предлог закони.

Во текот на летото 1991 година, Тодор Петров на двапати поднесе иницијатива за донесување „Одлука за формирање комисија за државните симболи на Република Македонија и именување нејзини претседател и членови“, нешто што никогаш не се случи.

Уставот на Република Македонија, од 17.11.1991 година не ги утврди државните симболи, туку дека грбот, знамето и химната на Република Македонија се утврдуваат со закон, а според уставниот закон, државните симболи треба да се донесат во рок од шест месеци од денот на прогласувањето на Уставот.

Собранието на Република Македонија на 26.12.1991 година, ја усвои информацијата за активностите што треба да се преземат за подготвувањето и донесувањето на Закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија и донесе ро-

With the declaration of Sovereignty of the Republic of Macedonia on 25 January 1991, the process started for adopting new state symbols that would reflect the new reality of the state (cf Jonovski, 2018). Article 3, among other things, said: “a new constitution will be adopted by which, among other things, the social order and the future symbols of the statehood of Macedonia will be defined” (Declaration 1991).

The process of adopting the flag and the anthem, as well as the attempt to adopt the coat of arms, can be reconstructed by studying the materials and the transcripts from the first proceeding of the 41st session. Unfortunately, the graphic designs cannot be found with the materials, and probably were not preserved. The illustrations given in the text are reconstructions based on photos published in the media, and conversations with participants in the process. Some of the proposals were published in daily newspaper Nova Makedonija, which covered the entire process well and additional information on the course of the process, besides the design of the proposals, can be obtained from its pages.

The material is located in the State Archives of the Republic of Macedonia in the Fundus 1304 “Assembly of the Republic of Macedonia 1990–1994”, 41st session, points 2, 3, and 4, box 46, where the proposals for the law on the coat of arms, flag, and anthem of the Republic of Macedonia, as well as the amendments to those draft laws are found.

In the summer of 1991, independent MP Todor Petrov submitted an unsuccessful initiative to adopt a “Decision on Establishing a Commission for the State Symbols of the Republic of Macedonia and Appointing its President and Members”.

The Constitution of the Republic of Macedonia, adopted 17 November 1991, did not determine the state symbols, but prescribed that the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia are determined by law, and according to the constitutional law, the state symbols should be adopted within six months of the proclamation of the Constitution.

On 26 December the Assembly of the Republic of Macedonia adopted instructions for the preparation and adoption of the Law on the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia and adopted a timetable according

ковник според кој: во јануари 1992 година ќе се спроведе конкурс, а во март Предлог-законот ќе се стави на јавна дискусија која би требало да трае до крајот на месецот. Во април 1992 ќе се разгледа извештајот од јавната дискусија, и најдоцна до 20 мај ќе се донесе Законот за грбот, знамето и химната на Република Македонија. Работната група за спроведување на постапката за избор на идејни решенија за грбот, знамето и химната на Република Македонија заседава дури на 20 март 1992 година, кога е згуснат роковникот, со цел донесување на законот до 20 мај (Петров 1992а).

Комисијата за уставни прашања беше задолжена да ги преземе сите активности, подготвување текст на Предлогот за донесување на закон за грбот, знамето и химната, како и да распише конкурс за избор на идејни решенија за грбот, знамето и химната. и да основа работна група за избор на идејни решенија за грбот, знамето и химната на Република Македонија, во чиј состав покрај членовите на Комисијата беа вклучени и одреден број членови на Македонската академија на науките и уметностите од областа на науката, ликовната и музичката уметност. Жири комисијата за утврдување грб и знаме на Република Македонија беше во состав: Анета Светиева – етнолог, Александар Цветковски – ликовен уметник, Коста Балабан – историчар на уметноста, и Димитар Кондовски – ликовен уметник. Во комисијата е предложен и Александар Матковски.

На конкурсот што беше објавен на 25 март 1992 година и траеше до 10 април, пристигнаа вкупно 275 предлози, од коишто 239 за грбот и за знамето и 36 за химната на Република Македонија. Поголем број од учесниците на конкурсот истовремено понудија идејни решенија и за грбот и за знамето во поголем број варијанти (Стенографски 1992, I/7). При што, најголем дел од предлозите беа со сонце и со лав, што ја покажува перцепцијата на учесниците кои симболи треба да се најдат на грбот и на знамето.

Комисијата како можни решенија за химна на Република Македонија ги предложи музичките творби што добија прва, втора и трета награда: „Химна“ од Таки Хрисик; актуелната химна „Денес над Македонија“ во музичка обработка на Тодор Скаловски; и „Да ни бидеш вечна“ од Александар Цамбазов (Младеновски 2005, 371).

to which the public competition would be held in January 1992; the Draft Law would be unveiled in March for public discussion through the end of the month; the report of the public discussion would be considered in April; and the Law would be adopted by 20 May at the latest. The working group for the implementation of the procedure for selecting design for the coat of arms, flag, and anthem of the Republic of Macedonia was in place on 20 March, when the timetable was tightened, with the aim of passing the law by 20 May (Петров 1992а).

The Commission for Constitutional Affairs was obliged to undertake all the activities: to prepare text of the Proposal for passing a law on the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia; to conduct a public competition for their designs; and to establish a working group for the selection of designs. In addition, the working group included members of the Macedonian Academy of Sciences and Arts in the fields of science, fine arts, and music. The jury for determining the coat of arms and flag comprised Aneta Svetieva—ethnologist, Aleksandar Cvetkovski—artist, Kosta Balaban—art historian, and Dimitar Kondovski—artist (Aleksandar Matkovski was also proposed for the jury).

In the public competition, which was announced on 25 March and lasted until 10 April, 275 proposals arrived, 239 for the coat of arms and the flag and 36 for the anthem of the Republic of Macedonia. A large number of participants offered variants for both the arms and the flag (Стенографски 1992, I/7), most with the sun and a lion in differing compositions, showing what the participants thought should be found on the coat of arms and the flag.

The Commission, as possible proposals for the anthem of the Republic of Macedonia, accepted the musical works that won the first, second, and third prizes: “Hym” by Taki Hrisik; the current anthem, “Today Over Macedonia” in an arrangement by Todor Skalovski; and “Let us be eternal” by Aleksandar Dzambazov (Младеновски 2005, 371).

There were no awards for the coat of arms and flag given; the Commission held that it would recognize only the final official arms and flag

Не беа доделени награди за грб и знаме, туку комисијата беше со став да ги откупи решенијата за грб и знаме коишто ќе станат официјални. Неколку пати беа правени консултации со авторите на трите решенија избрани како најдобри и беа побарани извесни корекции. Комисијата на 29 мај 1992 година одлучи одвоено да се дадат предлозите за закон за грбот, за знамето и за химната.

Бидејќи рокот 20 мај беше пробиен без конкретни решенија, Тодор Петров на 1.6.1992 година достави Предлог за донесување Закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија, со предлог на закон, како и Предлог за донесување Закон за употребата на грбот, знамето и химната на Република Македонија со предлог на Закон (Петров 1992a). Предложените решенија се:

Член 2

Грбот на Република Македонија претставува четириаголен отсечен штит, во средината на штитот се наоѓа лав исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала петокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад, страшно наоѓа стрешен, зинат, со испуштен јазик, со покажани заби, очите свирепозначени и прстите на нозете разделени со изразени нокти.

Над штитот има петокрака круна богато украсена со дијаманти, рубини и смарагди, а под него лента во форма на пергаментна врвца чии краеве се различно извиткани со натписот „Македонија“.

Штитот е црвено поле со златно-жолт раб, а лавот, круната и лентата во златно-жолта боја. Натписот „Македонија“ е во црна боја. (сл.1)

Член 3

Знамето на Република Македонија е црвено со златно-жолтиот лав со мала петокрака круна на главата од грбот на Република Македонија во средината. Центарот на лавот се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите

сл./ fig. 1

designs. The Commission consulted with the three finalist designers several times and requested some changes. On 29 May, it decided to make separate proposals for a laws on the coat of arms, the flag, and the anthem. Since the 20 May deadline had passed, on 1 June Todor Petrov submitted a proposal for adopting the Law on the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia, with a draft law, as well as a proposal for adoption of the Law on the use of the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia with a draft law (Петров 1992a). The proposals were:

Article 2

сл./ fig. 2

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrangular shield, in the middle of the shield is a lion upright on both the hind legs and turned to the right, with a small five-pointed crown on the head and a two-pointed tail upward. The lion is ready for attack, terrible, with open mouth, with an extended tongue, with pointed teeth, eyes fiercely expressed and toes of the legs separated by emphasized nails.

Above the shield there is a five-pointed crown richly decorated with diamonds, rubies, and emeralds, and below there is a ribbon in the form of a parchment whose ends are differently twisted with the inscription “Macedonia”.

The shield is a red field with a golden-yellow edge, and the lion, crown, and ribbon are in golden-yellow color. The inscription “Macedonia” is in black. (Fig. 1)

Article 3

The flag of the Republic of Macedonia is red with the golden-yellow lion with a

сл./ fig. 3

на знамето, а големината на лавот е еднаква на една половина од широчината на знамето.

Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два. (сл.2) АЛТЕРНАТИВА НА ЧЛЕНОТ 3;

Знамето на Република Македонија е црвено со златно-жолто сонце со осум еднакви кратки и осум еднакви долги зраци наизменично поредени, така што еден пар од долгите зраци е паралелен со должината, а друг пар од долгите зраци е паралелен со широчината на знамето. Центарот на сонцето се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите на знамето, со дијаметар еднаков на една петица од широчината на знамето. Должината на краткиот зрак е еднаква на дијаметарот на сонцето, а односот на должината на краткиот зрак и долгиот зрак е еден спрема еден и половина.

Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два. (сл.3)

Член 4

Химната на Република Македонија е „Денес над Македонија“.

Со амандман Петров ја отстранува лентата со натпис „Македонија“ од под штитот (сл. 4) и ги менува пропорциите на сонцето. (сл. 5), Така сега предлогот е односот на зраците да биде шест спрема седум, а односот на широчината и должината на знамето е два спрема три (Петров 1992b).

На 5 јуни јавно се објавени делата на трите автори за коишто комисијата смета дека треба да се најсоодветни, што се смета за јавна дебата за што се оставени 3 дена. Предлозите за химни беа емитувани на програмите на Македонска радио телевизија (3. Д. 1992).

Шифрата „МАКО“ е со еден издвоен предлог за грб каде на црвен штит е поставено црвен сончев диск, обрабен црно, со 16 црни тенки дивергентни зраци краци како на дотогашниот грб, но со помал диск. На шесте предлози за знаме има и два други предлога за грб: истото сонце но

сл./ fig. 4

сл./ fig. 5

сл./ fig. 6

small five-pointed crown on the head, taken from the arms of the Republic of Macedonia, in the middle. The center of the lion coincides with the point at which the diagonals of the flag intersect, and the size of the lion is equal to one-half the width of the flag.

The ratio of the width and length of the flag is one to two. (Fig. 2)

ALTERNATE Article 3;

The flag of the Republic of Macedonia is red with a golden-yellow sun with eight equal short and eight equal long rays alternately arranged so that a pair of long rays is parallel to the length, while another pair of long rays is parallel to the width of the flag. The center of the sun coincides with the point at which the diagonals of the flag intersect,

with a diameter equal to one fifth of the width of the flag. The length of the short rays equals the diameter of the sun, and the ratio of the length of the short ray and the long ray is one to one and a half.

The ratio of the width and length of the flag is one to two. (Fig. 3)

Article 4

The anthem of the Republic of Macedonia is “Today Over Macedonia”.

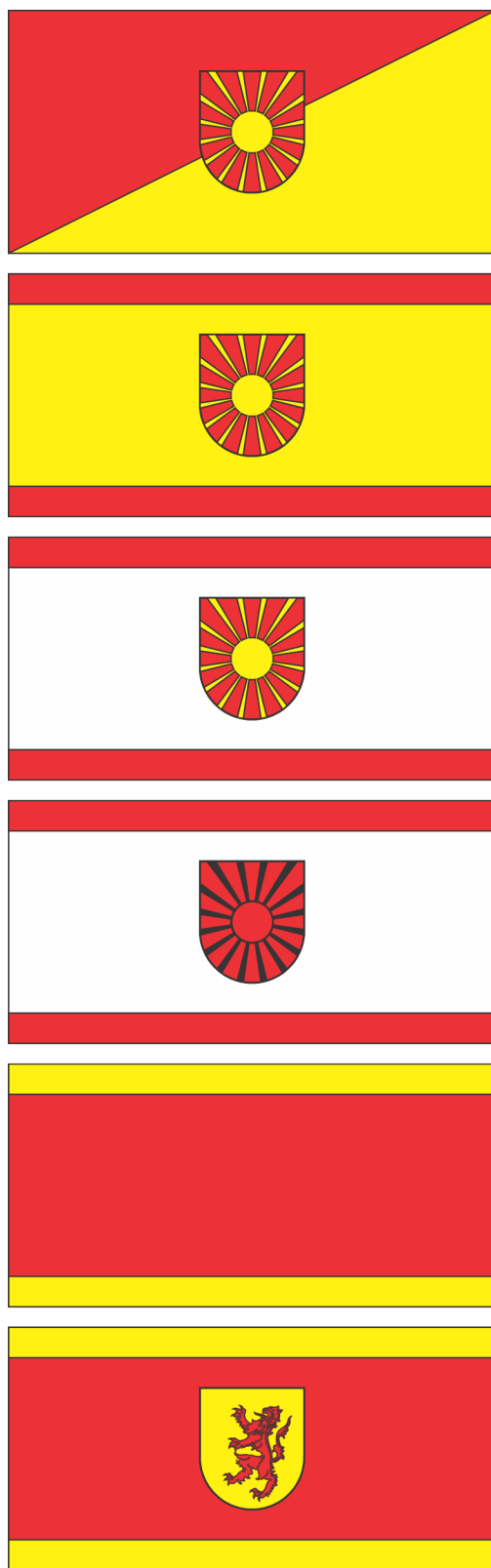
With an amendment, Petrov removed the ribbon with the inscription “Macedonia” from the shield (Figure 4) and changed the proportions of the sun (Figure 5), making the ratio of the rays six to seven, and the ratio of the width to the length of the flag two to three (Petrov 1992b).

On 5 June the works of the three designers (using code names), which the Commission considered the most appropriate from the public competition, were publicly displayed for a three-day public debate. The proposals for the anthem were broadcast on the programs of the Macedonian Radio Television (3. Д. 1992).

“МАКО” proposed single proposal for the coat of arms on red shield red sun disc outlined

жолто и предлог со црвен лав на жолто поле (сл. 6). Варијантите за знаме се во размер 1:2: (1) Поле поделено дијагонално од горниот слободен до долниот копјен дел, црвен во копјениот и жолт во слободниот дел, со црвен штит во центарот со жолто сонце со 16 зраци. (2) Жолто поле со тесни црвени ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со жолто сонце со 16 зраци. (3) Бело поле со тесни црвени ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со жолто сонце со 16 зраци. (4) Бело поле со тесни црвени ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со црвено сонце со црвен диск обрабен црно и со 16 црни зраци. (5) Црвено поле со тесни жолти ленти на горниот и долниот раб. (6) Црвено поле, со тесни жолти ленти на горниот и долниот раб и жолт штит во центарот со црвен лав (сл.7).

Шифра „ФЕНИКС 92“ е со предлог грб со разгневен лав во неколку комбинации на бои: златен лав со круна над главата на црвено или црно поле, црн лав на црвено поле и црвен лав на жолто поле. (сл.8). Сите премногу слични на постоечки државни грбови, додека третиот го нарушува правилото на бои во хералдиката. Предлозите за знаме се дадени во три варијанти во однос 1:2, без апликација на грбот: (1) Хоризонтално поделено на бело-црвено

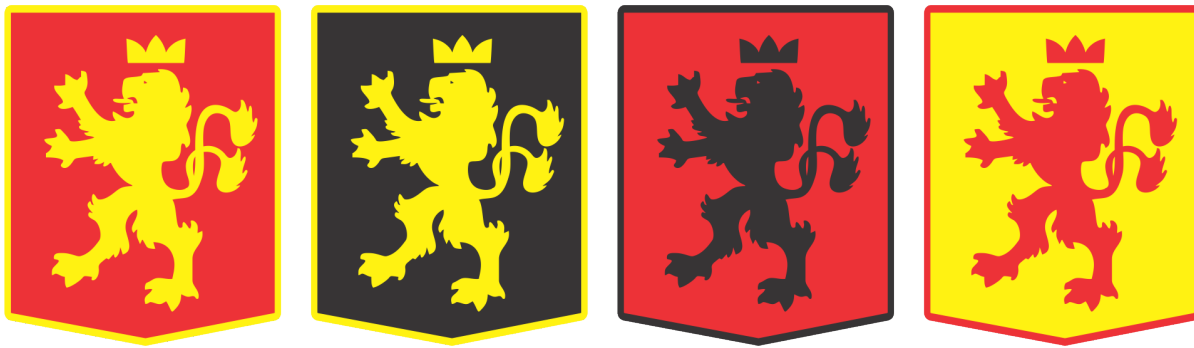

сл./ fig. 7

black with 16 black narrow divergent rays, as the sun from the current state emblem. On the proposals for the flag, two more arms are applied: one with the same sun where the disc and the rays are yellow and a proposal with a red lion on gold (Fig. 6). For the flag, there are six designs in proportions of 1:2 : (1) A field divided diagonally from upper fly to lower hoist, red at the hoist and yellow at the fly, with a shield at the center bearing sun with 16 rays in yellow on a red background. (2) A yellow field with narrow red stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing sun with 16 rays in yellow on a red background. (3) A white field with narrow red stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing sun with 16 rays in yellow on a red background. (4) A white field with narrow red stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing sun with red disc and 16 rays in black on a red background. (5) A red field with narrow yellow stripes at the top and bottom edges. (6) A red field, with narrow yellow stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing lion in red on a yellow background (Fig. 7).

“FENIKS 92” proposed a coat of arms with a crowned lion in several color combinations: gold lion on red, gold lion on black, black lion on red and red lion on gold (Fig. 8). All resembled the arms of existing

states too closely, while the third violated the heraldic rule of tincture. For the flag, red/white designs in proportions of 1:2 without the arms (Fig. 9). (1)

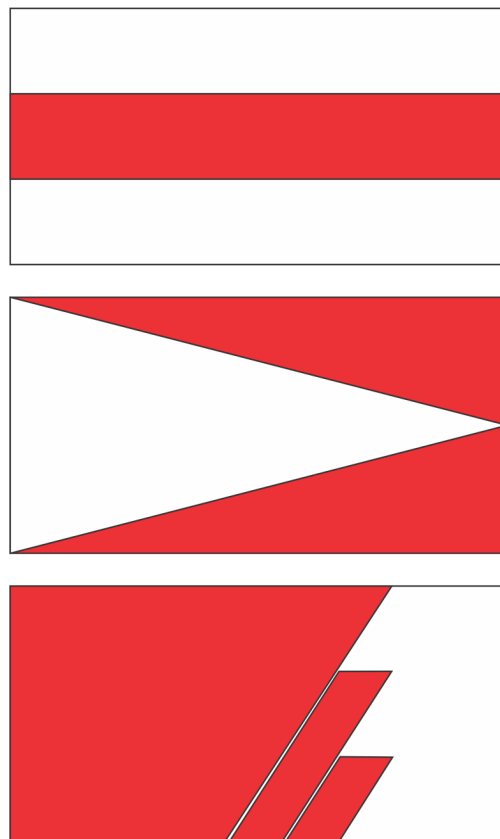
сл./ fig. 8

но-бело (кое веќе беше знаме на Белорусија), (2) На црвено поле бел триаголник чија основа е во јарболот а врв во центарот на слободниот дел, (3) На бело поле три црвени форми одделени со тенка бела лента. Десниот раб на секоја е кос нагоре и на десно и завршува на една замислена вертикална линија, на една четвртина од растојанието од слободниот дел. Најголемата е околу половина од полето на знамето, другите две се скратени ленти, кои завршуваат на $1/3$ и $2/3$ од висината (сл. 9).

Шифрата „5222“ со предлог од три варијанти за грб. Два се базиран на досегашниот грб, со тоа што на црвен штит е преставено жолто изгрејсонце над сини бранови. Под штитот црвена лента со текст Македонија. Дадена е и верзија со црна апликација на сонцето и брановите на црвен штит. Третиот предлог е на црвен штит црно сонце со 16 дивергентни зраци од кои се отсечени, од кои хоризонталните и вертикалните се подолги (сл.10). За знамето, предлозите се во размер 1: 4 (сл 11): (1) хоризонтална тробојка црвено-бело-црвено покриена со црвен триаголник чија основа е во копјето и чиј врв е на хоризонталниот центар $4/10$ од должината од знамето. (2) На црвено поле, жолт триаголник чија основа е во копје и чиј врв е на хоризонталниот центар $1/4$

A horizontal tribar of white-red-white, (2) On a red field a white triangle whose base is the hoist and whose point is the center of the fly, (3) On a white field three overlapping red shapes fimbriated in white, the right edge of each sloping upward and to the right and ending at a point. The largest is roughly half the flag's area, the other two appear as truncated stripes sloping upward; the right-most points all align vertically about a quarter of the distance from the fly (Fig. 9).

“5222” proposed a red shield with a yellow sunrise over blue waves. Other versions placed a black sun and waves on a red shield, violating the heraldic rule of tincture. Below the shield a red ribbon bore the text “Makedonija” (Fig. 10). For the flag, in proportions of 1:4 Fig. 11): (1) A horizontal tribar of red-white-red overlaid by red triangle whose base is the hoist and whose point is on the horizontal center $4/10$ the length of the flag from the hoist. (2) On a red field, a yellow triangle whose base is the hoist and whose point is on the horizontal center $1/4$ the length of the flag from the hoist, and two horizontal yellow stripes $1/10$ the height of the hoist running the remaining $3/4$ of the length of the flag to the fly, set $1/10$ of the height of hoist

сл./ fig. 9

должината на знамето и две хоризонтални жолти ленти со висината од 1/10 од копјето кои поминуваат 3/4 од должината на знамето кон слободниот дел, поставени на висината од 1/10 на копјето одвоено од горниот и долниот раб. (3) Пет еднакви хоризонтални ленти црвено-бело-црвено-бело-црвено покриени со црвен квадрат на копјена страна. (4) Хоризонтална тробојка црвено-бело-црвено покриена со црвен квадрат на копјена страна, на кој се наоѓа црно лого со јајцевиден стилизиран предлог за грбот.

Работната група со огромно мнозинство се определи за предлог за знаме и за грб да биде избран предлогот од шифра ФЕНИКС 92: на црвена боја бел триаголник и без апликација на грбот. Додека за грбот е усвоен црвен лав на златна основа. (Дарковска 1992а). Автори на шифрата ФЕНИКС 92 се Костадин Танчев-Динката и Владимир Боројевиќ (Величковски 2019, 180).

Уставната комисија на 8 јуни одлучи за предлог за химна да биде „Денес над Македонија“. Следниот ден, комисијата заклучи знамето на Република Македонија да биде црвено со апликација на златно жолто сонце и побара од авторите да додадат решение кое воопшто не го имаа предложено, со што излегоа од рамките на конкурсот. На 17 јуни, биле готови предлозите за црвено знаме со сонце со 32 зраци во бела и жолта варијанта (З. Д. 1992b).

Во одбраната на предлогот, Тито Петковски ќе наведе дека боите црвена и жолта се постојани низ историјатана македонците, со набројување на многу примери, но и на малцинствата кои живеат во Република Македонија. Понатаму за конкретниот предлог ќе истакне:

сл./ fig. 10

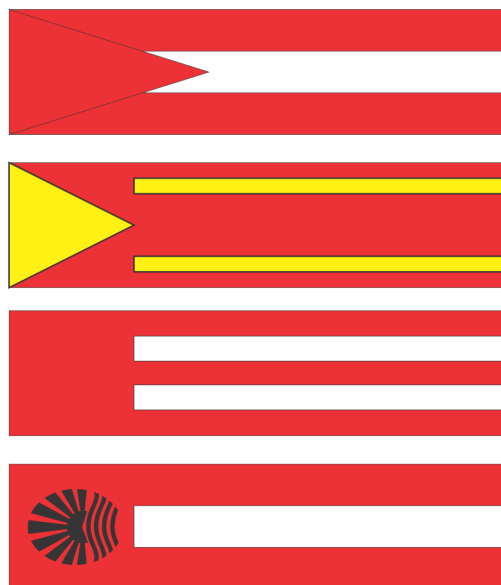
away from the top and bottom edges. (3) Five equal horizontal stripes of red-white-red-white-red overlaid by a square of red whose side is the hoist. (4) A horizontal tribar of red-white-red overlaid by a square of red whose side is the hoist, the square bearing an ovoid stylized proposal for arms in black.

The working group, with a strong majority, proposed the flag and coat of arms of FENIKS 92: On a red field a white triangle whose base is the hoist and whose point is the center of the fly. For the coat of arms red lion on gold field. (Дарковска 1992а). The authors of FENIKS 92 were Kostadin Tanchev –Dinkata and Vladimir Borojevik

(Величковски 2019, 180).

The Commission decided on 8 June to propose as the anthem “Today Over Macedonia”. The next day, it decided that the flag and the coat of arms would be red with a yellow sun and, outside of the original framework of the competition, asked the designers to come up with new designs. On June 17, proposals for a red flag and coat of arms with a sun with 32 rays in white and yellow variants were ready (З. Д. 1992b).

In defense of the proposal, Tito Petkovski stated that Macedonia’s colors had been red and yellow throughout history, listing many examples, as well as representing minorities living in

сл./ fig. 11

Прво, од стручни и компетентни личности што учествуваа во постапката за вреднување на трудовите по конкурсот за државните симболи добивме уверување дека предложените решенија за државните симболи ги исполнуваат строгите правила и критериуми на хералдиката во однос на традиционалноста и оригиналноста. Второ, тргнувајќи од правилото дека едноставното е најблиску до совршеното се определивме за едноставни и лесно прифатливи симболи.

Шесто, тргнувајќи од фактот што грбот, знамето и химната како симболи на самостојна демократска и суверена држава имаат политичко историско и културно значење и се избираат за неопределено време, односно за вечни времиња, предложените решенија сметаме дека имаат историска втемеленост и се израз на државно-правниот континуитет на Република Македонија (Стенографски 1992, I/12).

На 13 јули Уставната комисија ги усвои предлозите за знамето и грбот на Македонија. Црвено знаме со златно сонце со 32 зрака е конечниот предлог. Грбот го прикажува истото сонце на црвена подлога. Под штитот се наоѓа лента со текст „Република Македонија“. Најнапред предлогот бил со бело сонце, но бојата подоцна била сменета во жолта (Китановска 1992а).

ПДП-НДП не се согласуваат сметајќи дека сонцето е симбол на еден народ, а не на земјата. Исто така и се против предлогот за химна да биде „Денес над Македонија“ којашто исто така не ги претставува Албанците во Македонија (Китановска 1992а).

Решението на Уставната комисија е преточено во Предлог на закони каде предлагачи се јавуваат Тито Петковски, Зоран Крстевски и Киро Поповски од 20.7.1992 година. За предлогот на химна се јавува како предлагач и Томислав Стефковски (Петковски 1992).

Описот на грбот е даден во 2 член од предлог законот за грб и тој гласи:

„Грбот на Република Македонија претставува

the Republic of Macedonia. He pointed out further:

First, from professional and competent persons who participated in the procedure for evaluating the proposals of the competition for state symbols, we were convinced that the proposed designs for the state symbols meet the strict rules and criteria of the heraldry in terms of tradition and originality. Secondly, starting from the rule that simple is the closest to the perfect, we have chosen simple and easily acceptable symbols. . . .

Sixth, starting from the fact that the coat of arms, the flag, and the anthem are symbols of an independent democratic and sovereign state having political, historical, and cultural significance and are chosen for an indefinite period, i.e., for eternal times, we consider the proposed solutions to have a historical foundation and an expression of statehood—the legal continuity of the Republic of Macedonia. (Стенографски 1992, I / 12)

On 13 July the Commission adopted the final proposals for the flag and coat of arms: a red flag with a golden sun with 32 rays and a coat of arms with the same sun on a red background. Under the shield is a ribbon with the text “Republic of Macedonia”. The proposal originally had a white sun, but the color was later changed to yellow (Китановска 1992а).

PDP-NDP (party of Macedonian Albanians) disagreed, considering the sun a symbol of one nation, not of the country. It also spoke against the proposal for the anthem as “Today Over Macedonia” which it believed did not represent the Albanians in Macedonia (Китановска 1992а).

On 20 July the Commission’s recommendation was introduced as a draft law sponsored by Tito Petkovski, Zoran Krstevski, and Kiro Popovski. For the proposal of the anthem Tomislav Stefkovski also appeared as a sponsor (Петковски 1992).

The description of the arms is given in Article 2

сл./ fig. 12

сл./ fig. 13

штит со црвено поле опточен со жолт (златен) раб. Во средината на штитот се наоѓа жолто (златно) сонце. Сонцето е со 16 основни зрака кои се прекршуваат во 32 зрака, од кои 16 се поставени на врвот на основните, а другите 16 се наоѓаат во средината помеѓу два основни зрака. Под штитот се наоѓа лента на која пишува 'Република Македонија'.' (Група 1992). (сл 12)

Предлог законот за знаме во член 2 вели:

„Знамето на Република Македонија е црвено со жолто сонце. Сонцето е со 16 основни зраци кои се прекршуваат во 32 зрака од кои 16 се поставени на врвот од основните зраци, а другите 16 се наоѓаат во средината меѓу два основни зрака. Центарот на сонцето се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите на знамето. Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два.“ (Група 1992) (сл. 13).

На 20.7.1992 година се доставени и други предлози за Законот. Пратеникот Драги Арсов од ВМРО-ДПМНЕ достави предлог за грб со лав што е идентичен со оној на Тодор Петров, со поправките од амандманот, со таа разлика што се враќа лентата на којашто пишува „Република Македонија“ (Арсов 1992). (сл.14)

За знамето се предлага слично од предлогот на Тодор Петров, но со додаток:

Сончевиот диск се состои од два симетрични круга, од кои внатрешниот е со здебелена линија, а надворешниот дијаметрално е потенок. Во внатрешноста се стилизирани десет цветни листови, сино обоени со мал кружен центар (Арсов 1992). (сл. 15)

За химна е предложена дотогашната. „Денес над Македонија“.

Во објаснувањето на предлогот за грбот е наведено дека грбот со лав –земскиот грб на Македонија треба да биде грб на Република Македонија, како што е презентирано во „Грбовите на Македонија“ од Александар Матковски. За

of the draft law:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a shield with a red field enclosed with a yellow (golden) edge. In the middle of the shield is a yellow (golden) sun. The sun has 16 primary rays that break in 32 rays, 16 of which are at the top of the primary rays, and the other 16 are in the middle between primary rays. Under the shield is a ribbon on which is written “Republika Makedonija”. (Група 1992). (Fig. 12)

The description of the flag is given in Article 2 of the draft law:

The flag of the Republic of Macedonia is red with a yellow sun. The sun has 16 primary rays that break in 32 rays, 16 of which are placed at the top of the primary rays, and the other 16 are in the middle between the two primary rays. The center of the sun coincides with the point at which the diagonals intersect. The ratio of the width and length of the flag is one to two. (Група 1992) (Fig. 13)

Other proposals for the Law were submitted on 20 July as well. MP Dragi Arsov from VMRO-DPMNE submitted a proposal for a coat of arms with a lion identical to that of Todor Petrov, with an amendment returning the ribbon with the text “Republic of Macedonia (Arsov 1992). (Fig. 14)

He proposed a flag similar to that of Todor Petrov, but with the addition:

The solar disk consists of two symmetric circles, the inner one with a thickened line, and the outer diametrically thinner. Inside are styled ten flower leaves, blue with a small circular center. (Arsov 1992). (Fig 15)

He proposed retaining the current anthem, “Today above Macedonia”.

In explaining the proposal for the coat of arms, he stated that the coat of arms with the lion—the land arms of Macedonia—should be the coat of arms of the Republic of Macedonia, as presented in “The Coat of

сл./ fig. 14

сл./ fig. 15

знаме пак се наведува дека „постои матрица на сонцето како симбол во историската традиција на Македонија“. Додека за химната е важна постојаноста, особено да текстот.

На седницата на 20.7.1992 година Уставната комисија го прифати предлог законот од Тито Петковски, Зоран Крстевски и Киро Поповски. А веќе следиот ден почнаа да пристигнуваат амандмани. На амандманот од 21.7.1991, Ратка Димитрова, каде за грб на Република Македонија е предложен:

„Грбот на Република Македонија претставува штит со црвено поле, опточен со жолт (златен) раб. Во средината на штитот се наоѓа лав, жолто златно обоен, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала трокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Под штитот се наоѓа лента на која пишува 'РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА'.“ (сл. 16)

За конкретен изглед на лавот е предложен лавот од првичниот предлог од „ФЕНИКС 92“ (Димитровска 1992).

Предлогот на Димитрова за знаме е идентичен со првичниот од Тодор Петров, со текст „црвено со жолт лав во средината. Лавот е исправен на двете задни нозе и свртен кон десно. Над главата на лавот се наоѓа круна“ (Димитровска 1992). (сл. 17).

Амандман на 21.7.2016, група пратеници на чело со Александар Флоровски поднесуваат амандман на Законот за грб и во него се предложува грбот да биде дефиниран како во предлог законот на Драги Арсов. И предлогот на знаме е ист како тој на Арсов, со цветот со 10 сини ливчиња.

Фаик Абди поднесе амандмани според коишто грбот на Република Македонија треба да остане истиот со отстранување на петокраката, (сл. 18) а свездата од знамето да се замени со грбот без петокрака (Абди 1992). (сл. 19)

Група пратеници, предводени од Тодор Петров, поднесуваат амандман со којшто се дефинира грбот:

Arms of Macedonia” by Aleksandar Matkovski. For the flag he stated that “there is a matrix of the sun as a symbol in the historical tradition of Macedonia”, and consistency was important for the anthem, especially of its text.

At the session on 20 July the Commission accepted the draft law by Tito Petkovski, Zoran Krstevski, and Kiro Popovski. The following day amendments were submitted. Ratka Dimitrova proposed:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a shield with a red field, with a yellow (gold) edge. In the middle of the shield is a lion, yellow golden colored, upright on both the hind legs and turned to the right, with a small triangle crown on the head and a two-pointed tail facing up. Under the shield there is a ribbon written ‘REPUBLIC OF MACEDONIA’ (Figure 16)

For the specific design, the lion from the initial proposal of “FENIKS 92” was proposed (Димитрова 1992).

Dimitrova’s proposal for a flag was identical to the original by Todor Petrov: “...red with a yellow lion in the middle. The lion is upright on both legs and turned to the right. A crown is placed above the head of the lion” (Димитрова 1992). (Fig. 17).

With the amendment of 21 July, a group of MPs headed by Aleksandar Florovski submit an amendment proposing that the coat of arms be defined as in the draft law of Dragi Arsov and the flag proposal be that of Arsov, with a flower with 10 blue leaves.

Faik Abdi proposed an amendment holding that the coat of arms remain the same, only removing the five pointed star (Fig. 18), and that the star on the flag should be replaced by the arms without a five pointed star (Абди 1992). (Fig. 19)

A group of MPs led by Todor Petrov submitted an amendment defining the coat of arms:

сл./ fig. 16

сл./ fig. 17

Грбот на Република Македонија претставува четириаголен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто сонце со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелени во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Основните сончеви зраци непосредно се одделуваат од сончевиот диск, а крајната надворешна должина на сите шеснаесет сончеви зраци се поклопува со надворешната периферија на сонцето.

Дијаметарот на сончевиот диск е една шестина од должината на штитот. Односот на дијаметарот на сончевиот диск и должината на основниот сончев зрак е еден спрема два, а односот на должината на споредниот и основниот сончев зрак е седум спрема осум.

Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно-жолти букви пишува „Македонија“ (Група 1993c). (сл. 20)

Амандманот на Благој Тошев од 31.7.1992 година, е идентичен со оние на Драги Арсов (Тошев 1992).

Конечно, на 4 август Уставната комисија го прифати предлогот за знаме со сонце со 16 крака, а за грбот не се постигна консензус. Мнозинството гласаше за грб со 16 кракото сонце но недостасуваше еден глас. ВМРО не го поддржа и повторно инсистираше на лавот. Не гласаа ни албанските партии. За грбот останаа два предлога: со сонце со 16 или 32 крака, за што останува да решат пратениците на 41 седницата (Дарковска 1992d).

На 6 август, Уставната комисија ги прегледа пристигнатите амандмани и за знаме го прифати предлогот на група пратеници предводени од Тодор Петров. За грб го прифати амандманот на Тодор Петров

сл./ fig. 18

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrilateral shield with a red field enclosed with a golden-yellow edge. In the middle of the shield is a golden-yellow sun with eight primary and eight secondary rays, slightly thickened in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. The basic solar rays are directly detached from the solar disk, and the final outer length of all sixteen

sun rays coincides with the outer periphery of the sun.

The diameter of the solar disk is one-sixth of the length of the shield. The ratio of the diameter of the solar disk to the length of the basic solar rays is one to two, and the ratio of the length of the secondary

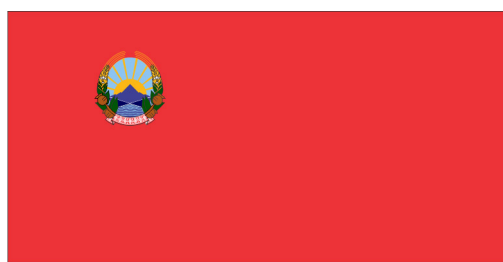
and basic sun rays is seven to eight.

Under the shield is a red ribbon with a golden-yellow edge on which “Makedonija” is written with golden-yellow letters. (Група 1993c). (Fig. 20)

Blagoj Toshev’s amendments of 31 July were identical to those of Dragi Arsov (Тошев 1992).

Finally, on 4 August, the Commission accepted a proposal for a flag with sun with 16 rays, with no consensus was reached on the arms. The majority voted for the arms with 16 rays sun, but one vote was missing. VMRO insisted on the lion instead. The Albanian parties did not vote either. There were two suggestions for the arms: a sun with 16 or 32 rays, which the MPs deferred to the 41st session (Дарковска 1992d).

On 6 August the Commission reviewed the amendments and accepted the proposal of a group of lawmakers led by Todor Petrov for the flag. For the arms it accepted

сл./ fig. 19

сл./ fig. 20

сл./ fig. 21

да се отстрани текстот за почетокот на примена-та на законот, а ги отфрли сите други амандмани (Андов 1992).

Следниот ден, Владимир Голубовски поднесе нов амандман за законот за грбот:

Државниот грб на Република Македонија е преставен со стилизација на земскиот грб на Македонија од грбовникот од 1595 година, стилизиран 1620 година и кој е опишан и претставен во студијата на академик Др. Александар Матковски, „Грбовите на Македонија“ на страна 90, слика 41 (Голубовски 1992). (сл. 22)

На првото продолжение на 41 седница, на 11 август 1992 година, владата на Никола Кљусев испрати писмо во кое се вели дека Владата на Република Македонија, за химна ја поддржува „Денес над Македонија“, за знаме предлогот со 16 крако сонце, додека за грб да биде земскиот грб на Македонија (Кљусев 1992).

На седницата беше сменет дневниот ред, најнапред да се усвојат химната и знамето за коишто има консензус, а потоа и грбот.

Знамето на Република Македонија, со златното 16 - крако сонце (што подоцна ќе го добие името сонцето од Кутлеш / Свездата од Вергина) утврдено е практично без расправа, откако сите амандмани што беа прифатени и беа вградени во текстот на законот. За донесување на Законот за знаме, гласаа 87 пратеници.

Членот 2 од законот, гласи:

Знамето на Република Македонија е црвено со златножолто сонце. Сонцето е со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелени во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Основните сончеви зраци непосредно се одделуваат од сончевиот диск, а крајната надворешна должина на сите шеснаесет сончеви зраци се поклопува со надворешната периферија на сонцето. Дијаметарот на сончевиот диск е една седмина од широчината на знамето. Односот на дијаметарот на сончевиот диск и должината на основниот сончев зрак е еден спрема два, а односот на должината на споредниот и основниот сончев зрак е седум спрема осум. Центарот на

Petrov's amendment to remove the text from the beginning of the application of the law, and rejected all other amendments (Андов 1992).

The next day, Vladimir Golubovski filed a new amendment to the law on the coat of arms:

The State Coat of Arms of the Republic of Macedonia is represented by the stylization of the Land Arms of Macedonia from the armorial of 1595, styled in 1620 and described and presented in the study by Academician Dr. Aleksandar Matkovski, 'The Coat of Arms of Macedonia' on page 90, figure 41. (Голубовски 1992). (Fig. 22)

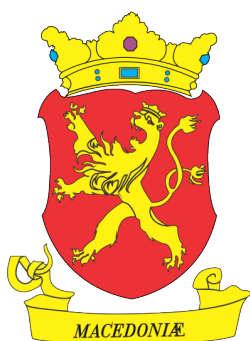
On the first continuation of the 41st session, on 11 August, the government of Nikola Kljusev sent a letter stating that the Government of the Republic of Macedonia supported "Today over Macedonia" for the anthem, the 16-rayed sun for the flag, and the land coat of arms of Macedonia for the arms (Кљусев 1992).

At the meeting, the agenda was changed to adopt the anthem and the flag first, as there was a consensus for them, and then consider the arms.

The flag of the Republic of Macedonia, with the golden 16-rayed sun (which would later be called the Sun of Kutlesh / the Star of Vergina) was adopted practically without debate after all the amendments that were accepted and incorporated in the text of the law—87 MPs voted for in favor.

Article 2 of the Law read as follows:

The flag of the Republic of Macedonia is red with the golden yellow sun. The Sun has eight primary and eight secondary rays, slightly milled in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. The primary sun rays are directly detached from the solar disk, and the final outer length of all sixteen sun rays coincides with the outer periphery of the sun. The diameter of the solar disk is one-seventh of the width of the flag. The ratio of the diameter of the solar disk to the length of the primary solar rays is one to two, and the ratio of the length of the secondary and primary rays is seven to eight. The center

сл./ fig. 22

сонцето се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите на знамето. Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два (Службен 1992). (сл.21)

Законот не дава технички опис ниту пак таков е даден како прилог на Службен весник. Постои илустрација што е објавена во сите тогашни весници.

За предлог законот за химна имаше само еден амандман од пратеникот Кирил Ковачевски во текстот од втората строфа наместо „Даме“, да стои „Карев“ (Ковачевски 1992). Но Уставната комисија не го поддржа амандманот, „од причини што песната што се пее е авторско дело чиј последен текст е угодан и прифатен од сите во време на живеење, кога беше во живот авторот“ (Стенографски 1992, II/6).

На гласањето пратениците едногласно со 88 гласови за, ја изгласаа дотогашната химна „Денес над Македонија“. Текстот даден во законот вели (Службен 1992):

Денес над Македонија се раѓа,
ново сонце на слободата!
Македонците се борат,
за своите правдини!
Македонците се борат,
за своите правдини!

Одново сега знамето се вее,
на Крушевската република!
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански!
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански!

Горите македонски шумно пеат,
нови песни, нови весници!
Македонија слободна,
слободно живее!
Македонија слободна,
слободно живее!

Пред расправата за грбот, Тито Петковски ги претстави зборовите на Матковски при неговиот последен контакт: „она што имам да го кажам за грбот и знамето, јас го напишав во мојата книга. И молам да се повикате на мојата книга. Тоа

of the sun coincides with the point at which the diagonals of the flag intersect. The ratio of the width and length of the flag is one to two (Службен 1992). (Fig. 21)

The law did not provide a technical description nor was one provided as an attachment to the Official Gazette. However, an illustration was published in all of the newspapers.

For the draft law on the anthem, there was only one amendment, by MP Kiril Kovacevski, to change the word in the second stanza from “Dame” to “Karev” (Ковачевски 1992). But the Commission did not support the amendment, “for the reason that the song that is being sung is a copyright work whose final text is well known and accepted by everyone at the time when the author was alive” (Стенографски 1992, II/6).

The MPs voted unanimously for the current anthem “Today Over Macedonia” (88 votes). The text in the Law runs (Службен 1992):

Today, over Macedonia is being born,
a new sun of freedom!
Macedonians fight,
for their rights!
Macedonians fight,
for their rights!

Again, the flag is flying,
of the Krushevo Republic!
Goce Delchev, Pitu Guli,
Dame Gruev, Sandanski!
Goce Delchev, Pitu Guli,
Dame Gruev, Sandanski!

The Macedonian mountains are loudly singing,
new songs, new news!
Macedonia is free,
lives free!
Macedonia is free,
lives free!

Before the debate on the arms, Tito Petkovski presented a message from Matkovski from his last contact: “I have written what I have to say about the coat of arms and the flag in my book. And please refer to my book. That’s my

е моето мислење. Јас додатно мислење немам“ (Стенографски 1992, II/9).

Покрај предлогот на закон од Петковски, Крстевски и Поповски се разгледа амандманот на Благој Тошев:

„Грбот на Република Македонија претставува четириаголен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно со мала трокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад со испуштен јазик и покажани заби. Со свиревно изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти. Над штитот има трокрака круна во златно жолта боја опточена со црвен раб. Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно жолти букви пишува Македонија,“ (сл. 23) Амандманот на Фаик Абди, за актуелниот грб без петокраката беше повлечен.

Голем дел од дискусијата беше укажување на историчноста на лавот како земски симбол, каде тој се наоѓа, со цел да се убедат пратениците да го поддржат овој предлог. Расправијата се вжешти и беше побарана пауза. По паузата, дискусијата се сврте кон процедурални прашања со какво мнозинство треба да се донесе овој закон за грбот, и со тоа дискусијата отиде во друга насока (Стенографски 1992, X/6).

Пратениците на ПДП-НДП не присуствуваа на седница поради незадоволството од начинот како партиите од македонскиот блок се однесувале кон предлозите за системските закони. ПДП-НДП сметаат дека треба да се гради држава на рамноправни основи а не со донесување државни симболи исти со партиските и со усвојување на химна која е комунистичка творба во којашто се велича борбата само на еден народ (Отсуство 1992).

Расправата за грбот продолжи веднаш, на 12 август во комисијата за уставни прашања која ги разгледа повторно реафирмираните предлози на Владимир Голубовски (Голубовски 1992b), и Драги Арсов, за грб со лав (Арсов 1992b). Комисијата не донесе конкретно решение, но конста-

opinion. I do not have an additional opinion” (Стенографски 1992, II/9).

In addition to the law proposal by Petkovski, Krstevski, and Popovski, an amendment by Blagoj Toshev was also considered:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrilateral shield with a red field enclosed with a golden-yellow border. In the middle of the shield is a golden-yellow colored lion, upright on both the hind legs and turned to the right with a small triangle crown on the head and a two-pointed tail upward. The lion is ready for an attack with a displayed tongue and pointed teeth. With the cruel eyes and toes on the legs separated by prominent nails. Above the shield there is a three-pointed crown in a golden yellow color, surrounded by a red edge. Under the shield there is a red ribbon with a golden-yellow edge on which Macedonia is written with golden-yellow letters. (Fig. 23)

Faik Abdi’s amendment—to use the current coat of arms without the five pointed star—was withdrawn.

Much of the discussion was about the historicity of the lion as a land symbol and where it was found, in order to persuade the MPs to support this proposal. The quarrel was heated and a pause was requested. After the break, the discussion turned to procedural questions with which majority this law should be adopted for the arms, and with that the discussion went in another direction (Стенографски 1992, X / 6).

PDP-NDP MPs did not attend a session because of dissatisfaction with the way the parties from the Macedonian bloc were referring to their proposals for systemic laws. The PDP-NDP believed that a state should be built on equal basis, not by adopting state symbols based on party symbols or by adopting a communist anthem that praised the struggle of only one nation (Отсуство 1992).

The debate on the coat of arms continued the next day as the Constitutional Affairs Committee which reviewed the re-affirmed proposals by Vladimir Golubovski (Голубовски 1992b) and Dragi Arsov for a coat of arms with the lion (Арсов

сл./ fig. 23

тира дека има чувство дека договорот е близу и кога ќе се договорот пратеничките групи, ќе продолжи 41 седница (За грбот 1992).

Во текот на август 1992 година се остварија уште неколку обиди за договарање на решение за грбот. На 17.8.1992 година, Тодор Петров даде предлог за грбот со лав, со опис споменат од Драги Арсов и други, но при тоа барајќи заедничка декларација со која сите партии кои го имаат лавот во својот партиски амблем, ќе се откажат од тој амблем од денот на донесување на државниот грб со лав, и со законска регулатива да се санкционира употребата на лавот на амблеми на политички партии и здруженија на граѓани.

Петров дава и опција за грб со лав и со сонце со следниов опис:

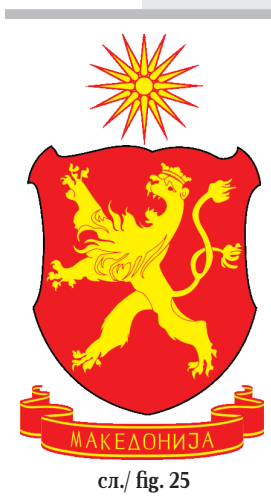
Грбот на Република Македонија претставува четириаголен отсечен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала трокрака круна над главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад, со испуштен јазик и покажани заби, со свирепо изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти.

Надштитот има трокрака круна во златно-жолта боја опточена со црвен раб со златно-жолто сонце во средината. Сонцето е со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелеани во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Основните сончеви зраци непосредно се одделуваат од сончевиот диск, а крајната надворешна должина на сите шеснаесет сончеви зраци се поклопува со надворешната периферија на сонцето. Односот на дијаметарот на сончевиот диск и должината на основниот сончев зрак е еден спрема два, а односот на должината на споредниот и основниот сончев зрак е седум спрема осум.

Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно-жолти букви пишува „МАКЕДОНИЈА“ (Пет-

сл./ fig. 24

сл./ fig. 25

1992b). The Commission did not make a specific decision, but concluded that there was a feeling that agreement was close and when the parliamentary groups agreed, the 41st session would continue (За грбот 1992).

During August 1992, several more attempts were made to settle the coat of arms question. On 17 August, Todor Petrov proposed a coat of arms with a lion, with a description mentioned by Dragi Arsov and others, but requesting a joint declaration by which all the parties with the lion in their party emblems would give it up upon adoption of the state coat of arms with a lion, and by legal regulation would prevent the use of the lion on emblems of political parties and civic associations.

Petrov also provided an option for a coat of arms with a lion and a sun, with the following description:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrilateral cut-off shield with a red field with a golden yellow border. In the middle of the shield is a golden-yellow-colored lion, upright on both hind legs and turned to the right, with a small triangle crown over his head and a two-pointed tail turned upward. The lion is ready for an attack, with a tongue displayed and pointed teeth, with fiercely expressed eyes and toes on the paws separated by prominent claws.

Above the shield is a three-pointed crown in a golden-yellow color surrounded by a red edge with a golden-yellow sun in the middle. The sun has eight primary and eight secondary rays, slightly milled in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. The primary rays directly detach from the sun disk, and the ultimate external length of all sixteen sun rays coincides with the outer periphery of the sun. The ratio of the diameter of the solar disk to the length of the basic solar ray is one to two, and the ratio of the length of the secondary and the primary rays is seven to eight.

Under the shield is a red ribbon with a golden-yellow edge on which “MACEDONIA” is written with golden-yellow letters.” (Петров

ров 1992d). (сл 24)

На 18.8.1992 година Томислав Стефковски и Ѓорѓи Котевски поднесоа амандман според кој:

Грбот на Република Македонија претставува заоблен четириаголен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно со мала трокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад со испуштен јазик и покажани заби. Со свирепо изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти.

Над штитот има сонце со 16 крака во златно жолта боја опточена со црвен раб. Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно жолти букви пишува Македонија (Стефковски, Котевски, 1992) (сл. 25).

Нови два предлога за грб поднесе Димитар Димитровски со амандман од 25.8.1992 година, во коишто грбот се дефинира како:

Грбот на Република Македонија претставува правоаголен штит кој во долната третина е заоблен во кружна форма. Центарот на кругот претставува и центар на сонцето со шеснаесет зраци во кое е впишана и првата буква од глаголицата „АЗ“ (ЈАС).

Краците на сонцето се еднакви со радиусот на сочевиот круг и истите се простираат до долната полукружна половина на штитот. На горниот дел од штитот стои правоаголна лента со широчина од една половина од радиусот на сончевиот круг, која на двата краја е двоструко прекршена. На лентата со стилизирани старословенски букви пишува Македонија.

На грбот се употребени три бои: со црвена боја е штитот и лентата на која со црни букви пишува Македонија. Со жолта боја е сонцето со 16 краци, со црна боја е централниот симбол – буквата „АЗ“. Штитот е обрабен со две тенки линии меѓу кои се појавува жолта лента широка колку и оквирните ленти (Димитровски 1992). (сл. 26)

сл./ fig. 26

1992d). (Fig. 24)

On 18 August MPs Tomislav Stefkovski and Gjorgji Kotevski submitted an amendment according to which:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a rounded quadrilateral shield with a red field with a golden yellow border. In the middle of the shield is a golden-yellow-colored lion, upright on both hind legs and turned to the right with a small triangle crown on its head and a two-pointed tail turned upward. The lion is ready for an attack, with a tongue displayed and pointed teeth, with fiercely expressed eyes and toes on the paws separated by prominent claws. Above the shield is a 16-rayed sun in a golden-yellow color with red-colored edge. Below the shield is a red ribbon with a golden-yellow border on which is written 'Macedonia' in golden-yellow letters. (Стефковски, Котевски 1992) (Fig. 25)

Two new proposals for the coat of arms were submitted by Dimitar Dimitrovski in an amendment dated 25 August, where the arms were defined as:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a rectangular shield, which in the lower third is curved in a circular shape. The center of the circle is also the center of the sun with sixteen rays, on which is inscribed the first letter of the glagolitic alphabet "AZ" (I –the first person singular pronoun).

The rays of the sun are equal to the radius of the void circle and they extend to the lower semicircular half of the shield. On the upper part of the shield is a rectangular stripe with a width of one half of the radius of the solar circle, which is double-broken at both ends. On the ribbon 'Macedonia' is written with stylized Old Slavic letters.

Three colors are used on the arms: red is the shield and stripe on which 'Macedonia' is written in black letters. The yellow is the sun with 16 rays, within the black symbol is the central symbol—the letter "AZ". The shield is covered with two narrow lines, among which there is a yellow stripe wide as the edge stripes. (Димитровски 1992). (Figure 26)

сл./ fig. 27

Во предлогот е дадена и верзија со сонце со 16 дивергентни зраци. (сл.27)

На последната седница на Комисијата на 25 август се гласаше за амандманите на Тодор Петров, за грб со лав и со сонце во круната, кој доби само 6 гласа, амандманот на Владимир Голубовски за грб со лав и сонце над штитот доби 5 гласа, колку што доби и амандманот на Драги Арсов за државен грб да биде избран земскиот грб. Предлогот на Димитар Димитровски за друго сонце, доби 3 гласа (З. Д. 1992с) Беа отфрлени сите амандманите на законот за грб и Уставната комисија му предложи на Собранието да го разгледа и усвои грбот од група пратеници (со 16-крако сонце) (Петковски 1992b). Бидејќи не беше постигнат договор, 41 седница со предлогот за грбот никогаш не продолжи.

До крајот на годината имаше уште три предлога за грб. Димитар Димитровски на 18.9.1992 година го реафирмира својот предлог на грб со нов текст што го прецизира описот на грбот со димензии на елементите (Димитровски 1992b). Истиот предлог е реафирмиран и на 7.10.1992 година (Димитровски 1992с). Уставната комисија не го поддржа овој амандман (Петковски 1992d).

На 22.10.1992 година, група пратеници од различни политички партии, каде предложуваат грб во две претстави:

Грбот на Република Македонија претставува триаголен штит со црвено поле. Во средина на штитот се наоѓа златно жолт обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала трокрака круна над главата и со дво-крака опашка свртена нагоре.

Грбот на Република Македонија, во случаите утврдени со закон или друг пропис, може да се употребува со златно жолто обоена трокрака круна над штитот, а под него црвена лента на која златно-жолти букви пишува „МАКЕДОНИЈА“.

(Група 1992d) (сл 28)

Друг предлог од група пратеници предложи-

The proposal showed a version with a sun with 16 divergent rays. (Fig.27)

At the last session of the Commission on 25 August, it voted on Todor Petrov's amendments: a coat of arms with a lion and a sun in the crown, which received only 6 votes; the amendment of Vladimir Golubovski: the coat of arms with a lion and the sun over the shield, which received 5 votes; as did the amendment of Dragi Arsov: that the Land arms be chosen as the state coat of arms. Dimitar Dimitrov's proposal for different sun received 3 votes (З. Д. 1992c). All amendments to the law on coats of arms were rejected and the Commission proposed that the Parliament consider and adopt the coat of arms proposed by a group of MPs (with a 16-rayed sun) (Петковски 1992b).

Since no agreement was reached, the 41th session ended without adopting a proposal for the arms.

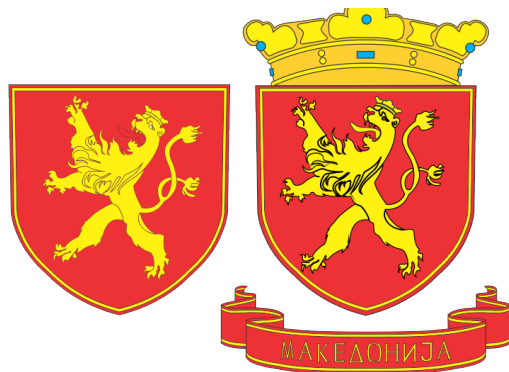
By the end of the year there were three more suggestions for the arms. On 18 September, Dimitar Dimitrovski reaffirmed his proposal for the coat of arms with a new text that further specified the description of the arms, adding the dimensions of the elements (Димитровски 1992b). The same proposal was re-affirmed on 7 October (Димитровски 1992c).

The Commission did not support this amendment (Петковски 1992d).

On 22 October, a group of MPs from different political parties proposed a coat of arms in two designs:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a triangular shield with a red field. In the middle of the shield there is a golden-yellow-colored lion, upright on both the hind legs and turned to the right, with a small triangle crown over its head and a two-pointed tail turned upward.

The coat of arms of the Republic of Macedonia, in cases determined by law or other regulation, can be used with a golden-yellow-colored three-pointed crown above the shield, and below it a red ribbon on which 'MACEDONIA' is written in stylized Old Slavic letters. (Група 1992d) (Fig. 28)

сл./ fig. 28

ни од Божо Рајчевски за грб преда- лага:

Штит со црвено поле опточено со жолт (златен) раб. Во средината на штитот се наоѓа жолто (златно) сонце. Сонцето е со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелени во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Во сончевиот диск е втисната буквата „M“, дадена во старословенски шриф. На долните пет сончеви зраци се наоѓаат три брановидни линии што означуваат водена површина. Под штитот се наоѓа лента на која пишува 'Република Македонија'. (Група 1992d) (сл. 29)

Уставната комисија го поддржа амандманот на Божо Рајчевски. Но со промената на Владата, донесувањето на грб не беше веќе приоритет. Од друга страна проблемот на Република Грција околу знамето со 16 кракото сонце сè повеќе ескалираше што доведе до ембарго. Така донесувањето грб со тоа сонце веќе не беше опција.

ЗАКЛУЧОК

Според Тито Петковски, претседател на работната група, за основните принципи од коишто се раководела комисијата при утврдување предлог за грбот и знаме биле:

Трето, имајќи го предвид фактот дека расправаме за државни симболи на прагот на 21 век, настојуваме да се ослободиме од претензиите за обновување на големите царства.

Четврто, настојуваме со симболите на нашата држава да не навредиме чувства на други народи и припадници на други држави, да не присвоиме ничии туѓи симболи, како и да не донесеме државни симболи што кај одделни народи и држави ќе бидат најразлични штетни асоцијации.

Петто, со предложените решенија за државни симболи сакавме да ги избегнеме решенијата што нашите граѓани ги доживеале како симбол на непријател, окупатор или ропство. “(Стенографски 1992, I/11)

Очигледно е дека принципите што се избрани за избор на симболите, т.е. знамето и грбот

сл./ fig. 29

Another proposal by a group of MPs led by Bozho Rajchevski for the coat of arms described:

A shield with a red field enclosed within a yellow (golden) edge. In the middle of the shield is a yellow (golden) sun. The sun has eight primary and eight secondary rays, slightly milled in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. In the solar disk the letter ‘M’ appears in the Old Slavic font. In the lower five sun rays are three wavy lines indicating a water surface. Below the shield there is a ribbon that reads ‘Republic of Macedonia’. (Група 1992d) (Fig. 29)

The Commission supported Bozho Rajchevski’s amendment. But government then changed and the adoption of the coat of arms was no longer a priority. On the other hand, the escalating challenges raised by the Republic of Greece to the 16-rayed sun flag led to an embargo, so adopting an emblem with that sun was no longer an option.

CONCLUSION

According to Tito Petkovski, president of the working group, the basic principles that guided the committee during the determination of the proposal for the coat of arms and the flag included:

Third, given the fact that we are discussing state symbols at the beginning of the 21st century, we were trying to get rid of the claims of renewal of the great kingdoms.

Fourth, we endeavored with the symbols of our state not to offend the feelings of other nations and members of other countries, not to take anyone else’s symbols, nor to adopt state symbols that would awaken different harmful associations in certain nations and states.

Fifth, with the proposed solutions for state symbols, we wanted to avoid designs that our citizens experienced as a symbol of an enemy, occupier, or slavery.” (Стенографски 1992, I/11)

It is obvious that the principles chosen for the selection of symbols, the flag, and the arms were a specific reaction to the given situation. The conditions were a distancing from historical symbols, which inevitably led to a design that would be new, without a direct connection with symbols that form part of the cultural heritage.

конкретно се реакција на дадената ситуација. Така поставените услови даваа оградување од историските симболи, што неминовно водеше до дизајн кој ќе биде нов, без директна врска со презентација на симболи кои се дел од културното наследство.

Конкурсот за грб и за знаме имаа повеќе чисто формална улога, бидејќи во последната фаза се најдоа предлози кои воопшто не беа добиени од конкурсот. Работната подгрупа од експерти дојде до заклучок дека сонцето и лавот се симболи коишто би можеле да се најдат на знамето и грбот на Република Македонија. Имаше целосен консензус за боите, односно за комбинацијата од црвена и жолта боја.

Со третиот принцип „ослободување од претензиите за обновување на големите царства“ директно се отстрануваат предлозите базирани на сонцето од типот, кој подоцна ќе биде познат како Кутлеш, кој бил популарен како симбол на античката империја Македонија. Ова уште повеќе се потврдува со четвртиот принцип според кој се води грижа „да не присвоиме ничии туѓи симболи“, и „кај одделни народи и држави ќе бидат најразлични штетни асоцијации“ директно алудирајќи на Република Грција, и нивниот став за ексклузивно право на македонската античка историја и нејзините симболи.

Петтиот принцип, „избегнување на решенијата што нашите граѓани ги доживеале како симбол на непријател, окупатор или ропство“, се однесува на предлозите базирани на лав. Златниот лав на црвена основа е грбот на Бугарија од 1879 година, и под тој симбол Царството Бугарија изврши припојување на голем дел од Македонија во текот на Втората светска војна. Ова е аргумент на кого упатува и боречката организација, но и дел од членовите на Сојузот на комунистите на Македонија – Партија за демократска преобразба. Поради тоа, иако најголемиот дел од предлозите се со лав базиран на земските грбови, од 23 предлога, 14 се за лав (за 8 типа), предлозите со лав воопшто не беа прифаќани од Комисијата за уставни прашања. Некои се повторуваат неколку пати во постапката.

Описот на грбот постепено низ предлозите се уедначува, но скоро сите предлози се хералдички неточни по сите точки:

1. Описот на штитот е претставен како четириаголен кога станува збор за готски штит, кој во основа е триаголен.

The public competition for the coat of arms and the flag had more a purely formal role, since in the last phase included proposals that were not received at all. The working subgroup of experts came to the conclusion that the sun and the lion were symbols that could be placed on the flag and coat of arms of the Republic of Macedonia. There was a full consensus on colors, that is, a combination of red and yellow.

Under the third principle of “freed from the claims of renewal of the great kingdoms,” the proposals based on the Kutlesh Sun, which was popularly known as the symbol of the ancient empire of Macedonia, were eliminated. This was further confirmed by the fourth principle “not to take anyone else’s symbols, nor to adopt state symbols that would awaken different harmful associations in certain nations and states” referring directly to the Republic of Greece, and its position claiming the exclusive right to ancient Macedonian history and its symbols.

The fifth principle, “avoiding designs that our citizens experienced as a symbol of an enemy, occupier, or slavery”, refers to the proposals based on a lion. The golden lion on a red background had been the coat of arms of Bulgaria since 1879, and under that symbol the Kingdom of Bulgaria occupied a large part of Macedonia during the Second World War. A veterans organization advanced this principle, as did a part of the members of the Union of Communists of Macedonia—the Party for Democratic Transformation. Therefore, although most of the proposals had lions based on the land coats of arms (14 of the 23 proposals, with 8 types of lion), the Commission rejected them all. Some were repeated several times in the procedure.

The description of the arms through the proposals gradually became uniform, but almost all proposals were inaccurate in all points:

1. The shield is described as a quadrilateral, but as a Gothic shield it is basically triangular.

2. The lion is described as upright on both feet, which is a heraldic lion salient—a completely different posture—while all the depictions showed a lion rampant.

3. The descriptions gave completely unnecessary poetic descriptions such as: “the lion is

2. Лавот е опишан како исправен на двете нозе, што хералдички е стоечки лав, кој е сосема поинаква поза, додека сите ликовни претстави се со разјарен лав, кој стои на една нога.

3. Во описот се даваат потполно непотребни поетски описи како: „лавот свртен кон десно со опашка свртена нагоре, готов за напад со испуштен јазик и покажани заби, свирепо изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти“, кои или се подразбираат или воопшто не можат да влијаат на ликовното решение.

4. Трокрака круна во описот е сосема друга хералдичка круна, додека таа преставената е јагодава или војводска круна (cf Јоновски 2015).

Од предлозите со лав 4 се без круна, а во еден сонце ја заменува круната, додека на еден сонцето се наоѓа на круната. Три предлози се без лента со девиза, а 8 се со текст МАКЕДОНИЈА, 3 со РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА а еден со MACEDONIAE.

Од предлозите за грб со сонце, 4 предлога се со сонце од актуелниот грб, сонце со 16 дивергентни краци, од кои во еден случај е со дополнителни брановидни линии во долниот дел, а едно со аплицирана глаголска буква „АЗ“. Два предлога се со сонце со 16 дивергентни зраци, едниот со дополнителен венец од 32 зраци, а другиот со аплицирана глаголска буква „АЗ“ и два со сонце од типот кутлеш со 16 зраци на едниот е со аплициран абуква „М“ и дополнителни брановидни линии во долниот дел (cf Јоновски 2016).

Предлозите за знаме 2 се со лав, 4 со сонце тип Кутлеш, 1 со конвергентно сонце и едно со актуелниот грб без звезда.

Процесот на утврдување на државни симболи ја покажа длабоко поделената нација. Независноста во 1991 година ја затекна Македонија „симболично“ и „амблематично“ неподготвена. Во последните децении на 20-тиот век, полека се воведуваа два симболи - златниот лав и златното сонце со шеснаесет зраци на црвено поле - прво користени од македонската дијаспора. Но, тие не успеаја да станат обединувачки симболи, но наскоро беа перцепирани само како симболи на единствена идеологија и партија.

ready for an attack, with a tongue displayed and pointed teeth, with fiercely expressed eyes and toes on the paws separated by prominent claws”, which either are implied or they cannot influence the artistic design at all.

4. The “three-pointed crown” in the descriptions is a different heraldic crown altogether; the depictions showed a strawberry or ducal crown (cf Јоновски 2015).

Among the proposals with lions, four are with no crown, and in one the sun it replaces the crown, while in one the sun is on the crown. Three proposals have no ribbon and motto, while eight have the text “MACEDONIA”, three “REPUBLIC OF MACEDONIA”, and one “MACEDONIAE”.

Of the suggestions for the arms with a sun, four used the sun from the current coat of arms, a sun with 16 divergent rays, one of which has additional wavy lines in the lower part, and one with the Glagolitic letter “AZ”. Two showed the sun with 16 divergent rays, one had 32 rays, another used the letter “AZ”, two had the 16-rayed sun type, and one used the letter “M” and additional wavy lines in the lower part (cf Јоновски 2016).

Among the proposals for the flag, two had a lion, four a Kutlesh-type sun, one a convergent sun, and one the current coat of arms without the five pointed star.

The process of obtaining state symbols showed a deeply divided nation. Independence in 1991 found Macedonia “symbolically” and “emblematically” unprepared. During the last decades of the 20th century, two symbols—the golden lion, and the golden 16-rayed sun on a red field—had been introduced slowly, used initially by the Macedonian diaspora. But they failed to become unifying symbols and soon were perceived only as symbols of a single ideology or party. Macedonia instead adopted its existing anthem and coat of arms, and a flag with a new form of sun.

- ДАРМ Фонд 1304, Собрание на РМ 1991-1994, седница 41, точка 3,4,5 кутија 46, (датумите се според приемниот печат)/ State Archives of the Republic of Macedonia, Fundus 1304, Parliament of RM 1991-1994, Session 41, articles 3, 4, 5. box 46.
- Абди Фаик, 1992, Амандман на Предлог за донесување закон за знамето на Република Македонија, 29.7.1992.
- Андов Стојан, 1992, Извештај, 6.8.1992,
- Арсов Драги, 1992, Предлог за донесување закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија со предлог на закон, 20.7.1992.
- Арсов Драги, 1992b, Амандман на Предлогот на законот за грбот на Република Македонија, 12.8.1992.
- Дарковска, З, 1992 а, „Црвено знаме со златно сонце“, Нова Македонија, 5.8.1992.
- Дарковска З. 1992 d, „Црвено знаме со шеснаесеткрако сонце“, Нова Македонија, 5.8.1992.
- Димитровска Ратка, 1992 Амандман на Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија, 21.7.1992,
- Димитровски Димитар, 1992, Амандман на законот за грбот на Република Македонија, 25.8.1992.
- Димитровски Димитар, 1992b, Описот на Грбот на Република Македонија, 18.9.1992.
- Димитровски Димитар, 1992c, Амандман на Предлогот на закон за грбот на Република Македонија, 7.10.1992.
- Декларација за сувереност 1991, <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/suverenost.pdf> посетено на 8.9.2016.
- Голубовски Владимир 1992, Амандман на текстот на Предлог законот за грбот на Република Македонија, 7.8.1992,
- Голубовски Владимир, 1992b, Амандман на текстот на Предлог законот за грбот на Република Македонија, 12.8.1992.
- Група 1992a Група пратеници, Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија со предлог на закон, 20.7.1992.
- Група 1992b, Група пратеници, Амандман на Предлог за донесување закон за знамето на Република Македонија, 22.7.1992,
- Група 1992c Група пратеници, Амандман на Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија, поднесен од група пратеници, Петковски, Крстевски и Поповски, 30.7.1992.
- Група, пратеници, 1992d Амандман на Предлогот на закон за грбот на Република Македонија, 22.10.1992.
- (З. Д. 1992a) З. Д. 1992. Конечни предлози за државните симболи. Нова Македонија, 5 јуни 1992.
- З. Д. 1992b) „Ново одлагање за расправата за знамето“, Нова Македонија, 18.6.1992.
- З. Д. 1992 с, „Одбиени амандманите за лав во државниот грб“, Нова Македонија, 26.8.1992.
- „За грбот- дополнителни консултации“, Нова Македонија, 13.8.1992.
- Јоновски Јован, 2014, Симболите на Македонија, Скопје: Силсон.
- Јоновски Јован, 2016, „Сонцето на знамињата во Македонија“, ГЛАСНИК на ИНИ, 2016.
- Китановска, Л, 1992a. „Усвоени предлозите за знамето и грбот на Македонија“, Нова Македонија, 14.7.1992.
- Кљусев Никола, 1992, Мислење, 11.8.1992.
- Ковачевски Кирил, 1992, Амандман на законот за химна на Република Македонија, 5.8.1992.
- Младеновски Симо, 2005, „Државните симболи на Република Македонија“, Република Македонија: 60 години по АСНОМ, Скопје: МАНУ.
- Отсуство 1992, „Отсуство поради неусогласени ставови“, Нова Македонија, 12.8.1992.
- Петковски, Тито, 1992, Предлог за донесување Закон за химна на Република Македонија со предлог закон, 20.7.1992.
- Петковски Тито, 1992b, Извештај, 25.8.1992.
- Петковски Тито, 1992d, Извештај, 15.10.1992.
- Петров Тодор, 1992a, Предлог за донесување на Закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија, 1.6.19912.
- Петров Тодор, 1992d, Амандман на Предлогот на законот за грбот на Република Македонија, 17.8.1992.
- Стенографски 1992, Стенографски белешки од Првото продолжение на Четириесет и првата седница на Собранието на Република Македонија, одржана на 11 август 1992 година.
- Стефковски Томислав и Ѓорѓи Котевски, 1992, Амандман на текстот на Предлог законот за грбот на Република Македонија, 18.8.1992
- Службен весник на Република Македонија, 50/92.
- Тошев Благој, 1992, Амандман на Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија, поднесен од група пратеници, Петковски, Крстевски и Поповски, 31.7.1992.
- Jonovski Jovan, 2018. „The Coats of Arms and Other Forms of State Emblem Proposed for the Republic of Macedonia, and the Process of Their Adoption, 1992–2014“ *Genealogy* 2018, 2(4).

ДЕНОМИНАЦИСКИ СИМБОЛИ ВО УНГАРСКАТА МЕСНА И ОПШТИНСКА ХЕРАЛДИКА

Шимон Павлас

Оддел за унгарски студии
Варшавски универзитет
<https://orcid.org/0000-0002-3405-8855>

УДК 929.6:2-526.6(439)

АПСТРАКТ

Статијата разработува како конкретни христијански деноминации се претставени во грбовите на унгарските градови и села. Меѓу анализираните хералдички достигнувања има многу претстави на вистински црковни згради (или стандардизирани), но исто така се користат и други апстрактни симболи (иако со материјални прототипови). На пример, едноставен латински или двоен крст (предмети обично припишувани на римокатолиците), источен православен крст (главно користен од гркокатолиците) и октаграм познат како „свездата на Калвин“ или „Витлеемска ѕвезда“ (еден од симболите на Унгарската реформирана црква). Сепак, сите овие укажувања не се ексклузивни; само Лутеровата роза уникатно ги идентификува лутераните во сите случаи. Особено интересен аспект на некои од дискутираните амблеми е употребата на хибридни (преполовени) амблеми, коишто претставуваат две различни деноминации одеднаш.

Клучни зборови: општинска хералдика, религиозни симболи, деноминациски симболи, Унгарија, римокатоличка, гркокатоличка, лутеранска, реформирана, источна православна.

DENOMINATIONAL SYMBOLS IN HUNGARIAN CIVIC AND COMMUNAL HERALDRY

Szymon Pawlas

Department of Hungarian Studies
University of Warsaw
<https://orcid.org/0000-0002-3405-8855>

UDC 929.6:2-526.6(439)

ABSTRACT

The paper discusses how particular Christian denominations are represented in the coats of arms of Hungarian towns and villages. Among the heraldic charges analyzed there are many depictions of actual churches (or standardized ones), but also other, more abstract symbols are in use (although with material prototypes), for example a simple Latin or two-barred cross (items usually ascribed to Roman Catholics), an Eastern Orthodox cross (used mostly by Greek Catholics) and an octagram known as the „Calvin star“ or the „Star of Bethlehem“ (one of the symbols of the Hungarian Reformed Church). However, all these assignments are not exclusive; only the Luther rose uniquely identifies Lutherans in all instances. A particularly interesting aspect of some of the emblems discussed is the use of hybrid (dimidiated) charges representing two different denominations at once.

Keywords: municipal heraldry, civic heraldry, religious symbols, denominational symbols, Hungary, Roman Catholic, Greek Catholic, Lutheran, Reformed, Eastern Orthodox

На пописот од 2011 (KSH 2014a,15), 27,16% од населението на Унгарија одбило да даде одговор на прашањето за верската определба, а 18,18% од населението се изјасниле како нерелигиозни, додека: римокатолици (38,96%), реформирани протестанти (односно калвинисти, 11,61%), лутерани (2,16%) и гркокатолици (1,80%) се појавиле како четирите најбројни демноминации. Останатите 1,94% од населението припаѓале на други верски групи, вклучувајќи унитарии (0,07%), Евреи (0,11%) и различни национални јурисдикции на Православната црква (0,14%).

Оваа верска разновидност е пресликана и во некои примери на унгарската месна хералдика. 3083 од 3155 унгарски села (község или nagyközség) и градови (város) (KSH 2016) (97, 72%) имаат грбови. Најстариот унгарски територијален грб потекнува од 13 век (Bertényi 1983, 94), додека пак традицијата, унгарските села да користат печат со нивен симбол, започнала во 14 век (Bertényi 1983, 100). Законот којшто бил донесен во 1990 година (МК 1990,1637 – 1664) им дал можност на телата на локалната самоуправа (урбани и рурални) да создаваат и да користат нивни симболи (önkormányzati jelképek), а друг закон (МК 2011, 41084 – 41094), донесен во 2011, ги обврзал да се консултираат за нов грб (или промени на постоечките) со Националниот хералдички комитет (Nemzeti Címer Bizottság), што бил основан 5 години подоцна, во 2016 (МК 2016, 6308).

Сите унгарски месни грбови се прикажани на интернет-страницата www.magyar cimerek.hu со графички приказ и текстуален опис. Во голем број случаи, „блзоните“ се придружени со објаснувања коишто ги разгледуваат значењата на одредени елементи и слично. Релативно често станува збор за објаснувања што се однесуваат за верскиот состав на одреденото место. Понекогаш тие се јасно анахрони, но ги земаме предвид таквите интерпретации бидејќи претпоставуваме дека таа симболика никогаш не е зададена еднаш и за секогаш и дека наследните генерации може да ги протолкуваат нивните симболи на начин којшто е значаен за нив.

Во случај кога нема споменување на која било верска симболика во објаснувањето, но дадениот грб вклучува симболи коишто вообичаено се сме-

In the 2011 census (KSH 2014a,15), 27.16% of the population of Hungary refused to answer the question of religious affiliation, and 18.18% declared themselves irreligious. Roman Catholics (38.96%), Reformed Protestants (aka Calvinists, 11.61%), Lutherans (2.16%), and Greek Catholics (1.80%) were the four most numerous religious groups. The remaining 1.94% of the population belonged to other denominations, including Unitarians (0.07%), Jews (0.11%), and different national jurisdictions of the Eastern Orthodox Church (0.14%).

This religious diversity is reflected in some examples of Hungarian territorial heraldry. Out of 3,155 Hungarian villages (község or nagyközség), towns, or cities (város) 3,083 (97.72%) have a coat of arms (KSH 2016). The oldest Hungarian civic arms come from the 13th century (Bertényi 1983, 94), while the practice of Hungarian villages using seals with their own symbols started in the 14th

century (Bertényi 1983, 100). A law passed in 1990 (МК 1990, 1637–1664) entitled local government bodies (both urban and rural) to create and use their symbols (önkormányzati jelképek), and another law, passed in 2011 (МК 2011, 41084–41094), obliged them to consult on new coats of arms (or alternations to existing ones) with the National Heraldic Committee (Nemzeti Címer Bizottság), which was established only five years later (МК 2016, 6308).

All Hungarian local coats of arms are shown on the website www.magyar cimerek.hu as both graphic files and verbal descriptions. In many cases, the “blazons” are accompanied by explanations discussing the meanings of particular charges, etc. These explanations often refer to the denominational composition of a particular locality. Sometimes they are clearly anachronistic, but I do take such over-interpretations into consideration because I assume that symbolism is never given once and for all and that successive generations may reinterpret their symbols in a way that is meaningful to them.

In cases when there is no mention of any de-

таат за верски, се осврнуваме кон проценување на нивното можно значење со помош на статистичките податоци во однос на верскиот состав на дадениот град или село (OGyK, n.d.) и информациите за светите објекти што се издигнати таму (Gyömrő-Molnár 1996–2019).

Собраните материјали се анализирани во поглавја што се совпаѓаат со верска група, а поглавјата се поделени на секции, коишто се посветени на одредени симболи што се вообичаено поврзани со овие деноминации. На крајот на секоја секција, исто така споменуваме вообичаени употреби на овие симболи, бидејќи во голем број случаи, на истиот симбол може да му се зададат различни значења на различни грбови. Во крајното поглавје опишуваме грбови каде што единствената деноминациска информација што е достапна е за сите верски групи, присутни во даденото место или каде еден хералдички елемент (крст, ѕвезда, црква, итн.) е опишан дека ги претставува сите (наброени) деноминации унитарјанци коишто се активни во регионот.

Ги земаме предвид сите релевантни симболи, без разлика дали тие се поставени внатре или надвор од штитот.

1. РИМОКАТОЛИЧКА ЦРКВА

Најголемата верска група којашто е активна во Унгарија е претставена на неколку стотици грбови, но поради голем број причини, тешко е недвосмислено да се посочи нивниот број. Во голем број случаи, „католички“ елемент (крст, жезло, митра, бискупска капа, итн.), не ја симболизира до толку деноминациската определба на населението на даденото место колку што го претставува историскиот факт дека тоа место било дел од црковниот посед.

Друг проблем е во однос на зачестената практика да се користи слика на светец (или нивни својства) како хералдички елементи. Оваа практика може индиректно да индицира на Католичката црква (бидејќи искажувањето почит кон светци е во основа несвојствено за Протестантите), но во голем број случаи врската помеѓу еден светец и градот или селото, видлив на грбот или името, била основана пред Реформацијата и деноминализацијата што произлегла. Дополнително, голем број светци се исто така и историски

nominal symbolism in the explanation but a coat of arms includes symbols that are usually considered denominational, when evaluating their possible meaning I resort to the statistical data concerning religious composition of a given town or village (OGyK, n.d.) and to the information about the sacral buildings erected there (Gyömrő-Molnár 1996–2019).

The collected material is analyzed in chapters corresponding to particular denominations, and the chapters are divided into sections devoted to particular symbols that are usually associated with these denominations. I also mention unusual uses of particular symbols, for in many cases the same symbol may have different meanings in different coats of arms. In the last chapter, I describe the coats of arms where the only denominational information provided concerns the mere number of religious groups present in a given locality, or where one charge (a cross, a star, a church, etc.) is described as standing for all the (enumerated) denominations active in the area.

I take into account all relevant symbols, regardless of whether they are placed inside or outside the shield.

1. ROMAN CATHOLIC CHURCH

The largest religious group active in Hungary is represented on several hundred coats of arms, but due to many reasons it is hard to unequivocally specify their number. In many cases a “Catholic” charge (a cross, a crosier, a mitre, bishop’s hat, etc.) symbolizes not so much the denominational affiliation of the inhabitants of a given place, but rather the historical fact that the place was part of a church estate.

Another issue concerns the very frequent practice of using the images of saints (or their attributes) as heraldic charges. This practice may indirectly indicate the Catholic church (as the veneration of saints is fundamentally foreign to Protestant practice), but in many cases the connection between a given saint and a town or village, visible in its coat of arms or name, was established before the Reformation and the resulting denominationalization. Furthermore, many saints are also historical figures (e.g., Hungarian kings) and thus important to Hungarians

личности (на пример унгарски кралеви) и така тие се важни за Унгарците без разлика на нивната верска определба.

На крај, мора да се запомне дека голем број од христијанските симболи што се наоѓаат на анализираните грбови се популарни уметнички мотиви во голем број различни цркви, па така често е невозможно да се каже дали тие го симболизираат христијанството како целина или само Римокатоличката црква или некоја друга црква. Понекогаш ваквата двосмисленост оди и надвор од деноминациската сфера.

1.1. Двоен крст, *kettős kereszt*

На пример, популарниот мотив на двоен крст (повеќе од 160 прикази) може да не го претставува само христијанството, туку и самата унгарска етничка група (на пример Баконџако). Причината за оваа интерпретација е секако фактот, дека уште од времето на владеењето на кралот Бела III (1172 – 1196), овој симбол бил главниот елемент на грбот на Унгарија. Неговото потекло е од Византија (Bertényi 1983, 67), но распространето е верувањето (Laszlovsky 1989, 15) дека тој му бил даден на кралот Стефан I (1001 – 1038) од папата Силвестер II (Ivánfi 1869, 16).

Во верски контекст, овој симбол е поврзан и со христијанскиот Исток и со христијанскиот Запад. Оваа двосмисленост била користена при објаснувањата за некои од анализираните грбови во коишто двојниот крст ги симболизира двете насоки на средновековната христијанизација (Кишзомбор) или, особено, двете и римокатолицизот и гркокатолицизмот (Берегшурањ и Вишој). Во 14 случаи (вклучително и кога е дел од приказ на црква), тој го симболизира гркокатолицизмот, но во повеќето случаи (во повеќе од 60 случаи, на пр. Палхаза)(сл.1), тој го симболизира римокатолицизмот, едноставно поради неговата истакнатост во Унгарија. Невообичаено, три грба прикажуваат двоен крст којшто украсува цркви на други деноминации, односно лутеранска (Киштормаш, Вањола) и православна (Медина).

1.2. Други римокатолички крстови и цркви

Едноставен крст е најчест симбол на христијанството, но во Унгарија најчесто се користи за да ги претставува само католиците,

regardless of their confession.

Last but not least, it must be remembered that a lot of the Christian symbols found in the coats of arms analyzed are popular art motifs in many different churches, so it is often impossible to tell if they symbolize Christianity as a whole, or only Roman Catholicism or another church. Sometimes this ambiguity even goes beyond the denominational sphere.

1.1. Two-barred cross (“double cross”, *kettős kereszt*)

For example, the popular motif of a two-barred cross (more than 160 appearances) may represent not only Christianity, but also Hungarian ethnicity (e.g., Bakonyjákó). The reason for the latter interpretation is, of course, that ever since the rule of King Béla III (1172–96) this symbol has been the main charge of the coat

of arms of Hungary. Its origins lie in the Byzantine Empire (Bertényi 1983, 67), but it is widely believed (Laszlovsky 1989, 15) that it was given to Stephen I (1001–38) by Pope Sylvester II (Ivánfi 1869, 16).

In the religious context, this symbol is thus associated with both the Christian East and West. This ambiguity has been used in the

explanations of some of the coats of arms analyzed in which the two-barred cross symbolizes the two directions of the medieval Christianization (Kiszombor) or, explicitly, both Roman and Greek Catholics (Beregsurány and Vizsoly). In 14 cases (including when part of a depiction of a church) it symbolizes only Greek Catholics, but mostly (in more than 60 cases, e.g., Pálháza) (fig.1) it stands for Roman Catholics, simply because of their predominance in Hungary. Unusually, three coats of arms feature a double cross adorning a church of another denomination, namely Lutheran (Kistormás, Vanyola) or Eastern Orthodox (Medina).

1.2. Other Roman Catholic crosses and churches

A simple cross is the most common symbol of Christianity, but in Hungary it is usually meant to represent only Catholics, as contrasted with Calvinists, the second largest religious

сл./ fig. 1

за разлика од калвинистите, втората најголема верска група, која е симболизирана од ѕвезда (cf. 4.1.3.). Крстовите не само што ги украсуваат куполите на црквите или претставуваат литургиски предмети, тие може исто така да бидат самостојни споменици, како тој што е подигнат на брдото за време на Контрареформацијата и којшто е прикажан на грбот на Урпоњ.

сл./ fig. 2

Римокатолички цркви или камбанарији се прикажани на скоро 300 грба, и повеќе од 230 од овие прикази се украсени со едноставен латински крст (пр. Кишдомбеѓахаз). Тој исто така е најчест вид (околу 150 прикази, на пр. Печдеветер) (сл.2) помеѓу случаите каде крстовите се сами прикажани (без какви било прикази на цркви). Како и да е, има исто така други, посовремени форми на латински крст, коишто се користат како римокатолички симболи, особено тролистен (околу 30 прикази, на пр. Кајарпец), лилјанест (Черте), топчест (Келебија), па дури и бодликов (Таплансенткерест), којшто е сличен со крст со стрели. Распетието се користи само двапати (Боѓосло, Кемешештегес).

1.3. Други римокатолички симболи

Во изолирани случаи, римокатолиците се претставени со други елементи, на пр. своно (Сентпетерфелде), срце (Биккарањош), роза (Фекетерде), хостија со (Маѓарбој) или без путир (Ипојвече) или мал крст што формира дел од шар (Инке). Најчуден пример на карактеристики на крст може да се пронајде во објаснувањето на грбот на Бишиши, каде оваа група е претставена од лав што го забодува своето срце со сабја – опис преземен од грбот на благородничкото семејство Ѓулај Гал, кое ја финансирало локалната римокатоличка црква.

2. ГРКОКАТОЛИЧКА ЦРКВА

Околу 40 грба содржат елемент што исклучиво ја симболизира Грkokатоличката црква. Во 10 примери (пр. Енченч, Ваја), тоа е двоен крст, во 11 примери – троен крст, каде што долниот крак е накосен, таканаречениот „руски крст“ (пр. Дебрете (сл.3), Кањ) или „православниот крст“ (Јанкмајтиш), и во седум примери – троен крст, каде што сите краци се паралелни (пр. Њир-

group, usually symbolized by a star (cf. 4.1.3). Crosses do not only adorn church spires or are liturgical objects, but they may also be free-standing monuments, like the one erected on a hill during the Counter-Reformation and shown in the coat of arms of Urošje.

Roman Catholic churches or bell-towers are depicted on nearly 300 coats of arms, and more than 230 of these depictions are adorned with a simple Latin cross (e.g., Kisdombgyház). It is also the most common type (about 150 occurrences, e.g., Pécsdevecser) (Fig.2) among those cases where crosses are shown alone (without any depiction of a church tower). However, there are also other, more sophisticated forms of the Latin cross used as Roman Catholic symbols, namely trefoil (about 30 occurrences, e.g., Kajárpéc), fleury (Csertő), pommy (Kelebia), or even barby (Táplánszentkereszt), which is similar to the arrow cross. The crucifix is used only twice (Bogyoszló, Kemeshögyész).

1.3. Other Roman Catholic symbols

In isolated cases, Roman Catholics are represented by other charges, e.g., a bell (Szentpéterfölds), a heart (Bükkaranyos), a rose (Feketeerdő), the Host with (Magyarbóly) or without the chalice (Ipolyvece), or a small cross forming part of the globus cruciger (Inke). The strangest example of such an attribution may be found in the explanation of the coat of arms of Büssü, where this group is represented by a lion stabbing his throat with a sword—a depiction taken from the coat of arms of the noble family of Gyulai Gaál, who funded the local Roman Catholic church.

2. GREEK CATHOLIC CHURCH

About 40 coats of arms contain an element symbolizing exclusively the Greek Catholic Church. In 10 instances (e.g., Encsencs, Vaja) it is a two-barred cross; in 11, a three-barred cross with the lower crossbeam slanted, called the “Russian cross” (orosz kereszt, e.g., Debréte (Fig.3), Kány) or the “Orthodox cross” (ortodox kereszt, Jánkmajtis); and in seven—a three-

ташш, Палхаз). Осум грба прикажуваат гркокатолички цркви со двоен (пр. Каллошемјен) или троен (пр. Филкехаза) крст. Кај грбот на Халастелек има индиректна индикација на гркокатолицизам – слика на Св. Ладислав, патрон на месната гркокатоличка парохија.

сл./ fig. 3

3. ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА

Православната црква е претставена на девет грба. Три од нив имаат приказ на српски цркви, прикажани со обичен (Деск, Ујсентиван) или двоен (Медина) крст. Во дополнителни три примерока, православно население од српска (Липпо) или романска (Кетеџаза, Шаркадкерестур) националност е претставено од латински трolistен крст, како контраст на латинскиот крст што го симболизира римокатолицизмот. Руски православен крст се појавува двапати во ваква функција: тој ги претставува Србите (Херцегсанта) или капелата на големата војвотка Александра Павловна на Русија (Ирем). Кај грбот на Маџарбол, православно население е претставено од византиски крст.

3.1. Други употреби на православните крстови

Важно е да се напомене дека во унгарската хералдика, рускиот православен крст почесто се користи за да се претстават гркокатолиците отколку православните, додека пак, трolistниот крст и крстот со еднакви краци вообичаено симболизира римокатолици (на околу 20 грба, пр. Желицкишлак).

Најкарактеристична особина на рускиот православен крст е косиот долен крак. Во анализираниите грбови, има скоро еднаква дистрибуција помеѓу двете можни ориентации на овој елемент (без разлика на тоа дали тој се користи за да ги симболизира гркокатолиците или православните): „точната“ верзија“ (превез, \) се појавува седумпати и е нешто малку почеста отколку „неточната“ верзија (превез на лево, /), којашто се појавува на шест грба.

4. РЕФОРМИРАНА ЦРКВА

4.1. Свезда

4.1.1. Појавување на свездата

barred cross with all its beams parallel (e.g., Nyírtass, Pálháza). Eight coats of arms show Greek Catholic churches with two-barred (e.g., Kállósemjen) or three-barred (e.g., Filkeháza) crosses. In the coat of arms of Halásztelek, there is an indirect indication of Greek Catholicism—an image of St Ladislaus, the patron saint of the local Greek Catholic parish.

3. EASTERN ORTHODOX CHURCH

The Eastern Orthodox Church is represented on nine coats of arms. Three of them feature Serbian churches, shown with one-barred (Deszk, Újszentiván) or two-barred (Medina) crosses. In further three instances, the Eastern Orthodox population of Serbian (Lippó) or Romanian (Kétegyháza, Sarkadkeresztúr) ethnicity is represented by a Latin cross trefly, contrasted with a simple Latin cross symbolizing Roman Catholics. A Russian Orthodox cross occurs twice in this function: it represents Serbians (Hercegszántó) or the burial chapel of the Grand Duchess Alexandra Pavlovna of Russia (Üröm). In the coat of arms of Magyarbóly, the Eastern Orthodox population is represented by a Byzantine cross.

3.1. Other uses of Eastern Orthodox crosses

It is worth noting that in Hungarian heraldry the Russian Orthodox cross is used to represent Greek Catholics more often than Orthodox Christians, while the cross trefly and a cross with equal arms usually indicate Roman Catholics (the latter represents them on about 20 coats of arms, e.g., Zselickislak).

The most characteristic feature of the Russian Orthodox cross is the slanting lower beam. In the coats of arms analyzed, there is an almost equal distribution between the two possible orientations of this element (regardless of whether it is used to represent Greek Catholicism or Eastern Orthodoxy): the “correct” version (bend, \) occurs seven times and is only slightly more frequent than the “incorrect” one (bend sinister, /), which appears on six coats of arms.

4. REFORMED CHURCH

Најчест симбол на Реформираната црква во унгарската хералдика е ѕвездата. Таа се користи за ваквата функција на околу 170 грба (на некои, на пример Атањ, повеќе од еднаш). Таа е вообичаено прикажана со осум идентични зраци, формирани со остри агли и е ориентирана на таков начин што наликува дека стои на еден од нејзините зраци (пр. Тисачермеј). Но други верзии се исто така можни, на пр. ѕвезди со пет (пр. Њирпарасња), шест (Медина), седум (Тисаигар), девет (Маѓархоморог) или повеќе зраци (Саболчбака). На повеќе од 40 грба, таа е детаљ од црковна купола, и во пет случаи е прикажана само со палка, којашто вообичаено се користела за да се прицврсти ѕвездата на кулата. Поради нејзиниот облик, последниот мотив понекогаш се нарекува боздоган (*buzdigán*), односно „ѕвезда деница“ (вид на оружје).

4.1.2. Други (верски и секуларни) значења на ѕвездата

Ѕвезда со шест зраци може да симболизира јудаизам (Напкор) или католицизам (Сабади). Ѕвездата може да биде и надденоминациски симбол (cf. 7.2.) или (понекогаш прикажана повеќе пати) верски симбол што не претставува некоја одредена верска група. Кај грбот на Јасдожа, ѕвездата со шест зраци го претставува азиското потекло на народот Јас и се однесува на нивното древно богослужение на сонцето. Друг соларен симбол, но без верска конотација, е ѕвездата со осум крака што се наоѓа на грбот на Наѓлоц. Црна ѕвезда со осум крака може да симболизира средновековна печка (Сомоѓфајс), каде сребрениот двојник може да ја симболизира непроменливоста на населбата (Шолт). Ѕвездите исто така може да го означуваат бројот на деловите од селото (Келебија) или едноставно, може да служат како декоративен елемент (пр. Поррогсенткирај).

4.1.3. Ѕвездата како калвинистички симбол

Фактот што унгарските реформирани цркви немаат крстови може да се смета како нешто што нема паралела (Paládi-Kovács 1988, 466), бидејќи калвинистите насекаде го користат често овој симбол (барем денес). Причините за ова воздржување лежат во строгата интерпретација на заповедта, којашто забранува идоли и во строгиот период на контрареформите, кога протестантите биле гонети и биле присилени да сле-

4.1. Star

4.1.1. Appearance of the star

The most common symbol of the Reformed Church in Hungarian heraldry is the star. It is used in this function on about 170 coats of arms (on some more than once, e.g., *Átány*). It is usually shown with eight identical rays formed by acute angles and is oriented in such a way that it appears to be standing on one of its rays (e.g., *Tiszacsermely*). However, other variations are also possible, e.g., stars with five (*Nyírparasznya*), six (*Medina*), seven (*Tiszaigar*), nine (*Magyarhomorog*), or more (*Szabolcsbáka*) rays. On more than 40 coats of arms, it forms a detail of a church spire, and in about five cases it is shown only with a rod, which was usually used to fix the star to the tower. Because of its shape, the latter motif is sometimes called *buzdigán*, that is, a morning star (a type of a weapon).

4.1.2. Other (religious and secular) meanings of the star

A six-pointed star may symbolize Judaism (*Napkor*) or Catholicism (*Szabadi*). A star may also be a supradenominational symbol (cf. 7.2) or (sometimes multiplied) a religious symbol which does not identify any particular denomination. In the coat of arms of *Jászdózsa*, the six-pointed star stands for the Asiatic origin of *Jász* people and refers to their ancient sun worship. Another solar symbol, but without religious connotations, is the eight-pointed star in the coat of arms of *Nagylóc*. A black eight-pointed star may symbolize a medieval furnace (*Somogyfajsz*), whereas its silver counterpart may stand for the permanence of settlement (*Solt*). Stars may also indicate the number of parts of a village (e.g., *Kelebia*), or they may just serve as decorative elements (e.g., *Porrogszentkirály*).

4.1.3. Star as a Calvinist symbol

The fact that Hungarian Reformed churches lack crosses may be perceived as something unparalleled (Paládi-Kovács 1988, 466), for Calvinists elsewhere do use this symbol commonly (at least nowadays). The reasons for this Hungarian reluctance lies both in the restrictive interpretation of the commandment prohibiting idolatry and in the harsh period of the Counter-Reformation, when Protestants were perse-

дат католички практики, како што е бакнување на распетието (Hegedűs 2012).

Некои од унгарските реформирани цркви немаат некои одредени верски симболи, но во повеќето случаи, ова решение се покажало како неефикасно. Така постепено, ѕвездата станала основен симбол за да се декорираат кулите на реформираните цркви (Takács 2009). Теолошки гледано, овој реформиран еквивалент на „католичкиот“ крст е исто така христијански симбол: таа посочува кон Исус како Витлеемската ѕвезда. Некои од испитаните „бلاзони“ го користат овој поим како име за симболот, додека други го нарекуваат „протестантска ѕвезда“ или „калвинистичка ѕвезда“.

4.2. Грбот на Жан Калвин

Поимот „Ѕвездата на Калвин“ е најчестото име што се користи за ѕвездата со осум крака. Била најверојатно создадена врз истиот принцип како и „ѕвездата на Лутер“, но ова име можеби не е соодветно, бидејќи нема доказ дека Жан Калвин некогаш го користел овој симбол. Неговиот личен печат бил различен; тој содржел рака што држи срце. Овој мотив е релативно редок во црковната хералдика, но како и да е, тој е прикажан во долното поле на грбот на Унгарската реформирана црква во Хрватска (Dudziński 2007, 356) и на грбот на Бешенце – село што е во близина на хрватската граница, каде што единствената црква е Реформираната.

4.3. Петел

Три грба имаат приказ на Реформирана ѕвезда, придружена од повеќе (Апоштаг) или помалку (Јанкмајтиш, Саболчбака) стилизиран петел. Дополнителни два грба (Абаујкер(сл. 4), Бодмер) ја прикажуваат птицата како единствена декорација на кулата. Грбот на Харка е исклучок, бидејќи петелот (заедно со крстот) е преземен од кулата на месната лутеранска црква.

4.4. Путир

На повеќе од 20 грба, Реформираната црква е претставена со путир. Овој сад се користи во сите христијански цркви, но како симбол со којшто се идентификува одредена деноминација. За првпат се користел од Хуситите, кои повикувале на служење

cuted and forced to observe Catholic practices such as the kissing of a crucifix (Hegedűs 2012).

Some of the Hungarian Reformed churches do not have any particular denominational symbol, but in most cases this solution proved inefficient. Eventually the star became the default symbol to decorate the towers of Reformed churches (Takács 2009). Theologically speaking, this Reformed equivalent of the “Catholic” cross is likewise a Christological symbol: it points to Jesus like the Star of Bethlehem. N.B. some of the examined “blazons” use this term as the name of this symbol (betlehem-i csillag), while others call it “Protestant star” (protestáns csillag), “Reformed star” (református csillag), or “Calvin star”.

4.2. John Calvin’s coat of arms

The term “Calvin star” (Kálvin-csillag), the most common name applied to the eight-pointed star, was probably coined on the same principle as the “Luther rose” (Luther-rózsa), but this name may be misleading as there is no evidence that John Calvin ever used this symbol. His personal seal was different: it featured a hand holding a heart. This motif is relatively rare in ecclesiastical heraldry, but it is nevertheless shown in the lower field of the coat of arms of the Hungarian Reformed Christian Church in Croatia, (Dudziński 2007, 356) and in the coat of arms of Besence—a village near the Croatian border where the only church is a Reformed one.

4.3. Rooster

Three coats of arms feature a Reformed star accompanied by a more (Apostag) or less (Jánkmajtis, Szabolcsbáka) stylized rooster; two other coats of arms (Abaújkér (Fig.4), Bodmér) show the bird as the only decoration of the tower. The coat of arms of Harka is an exception, as its rooster (together with a cross) is taken from the tower of the local Lutheran church.

4.4. Chalice

On more than 20 coats of arms, the Reformed church is represented by a chalice. This vessel is used in all Christian churches, but as a symbol identifying a particular denomina-

сл./ fig. 4

причест со двата елемента на мирјаните – практика којашто денес е во сите протестантски цркви. Путир е често единствениот предмет (освен Библијата) што се користи во едноставните литургии на Реформираната црква, па така, неговата употреба како симбол со којшто се идентификува оваа гранка на протестанството е разбирлива.

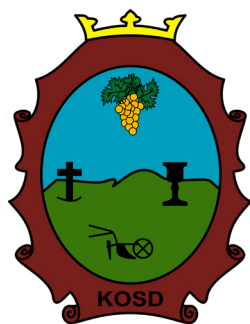
Путирот како знак на завет во Христовата крв (Лука, 22:20) може да се види како синоним на крстот. Двата симбола постојат заедно на неколку грба (пр. Иштванди), каде што тие ги претставуваат калвинистите и католиците. Грбот на Кошд (сл. 5) е интересен пример бидејќи симболите што се прикажани тука се објекти налик на споменик, поставени на зелена основа – сосем природен контекст на крстот, но не за путирот (иако важно е да се напомене дека путирот е еден од симболите што се употребуваат од унгарските протестанти за бележење на нивните надгробни плочи) (Paládi-Kovács 1988, 466).

Иако самиот путир симболизира протестанти (вообичаено калвинисти и поретко, лутерани), путир и хостија претставуваат римокатолици (како што е грбот на Маѓарбој). Три грба (Буча, Рашоњшапберенч и Ермењкут) го прикажуваат комбинираниот мотив од путир, крст и круг што наликува на хостија. Овие комбинации претставуваат мирна коегзистенција на католици со калвинисти (или во последниот случај, со лутерани), иако објаснувањето не ја основа точната кореспонденција меѓу овие три симбола и двете деноминации.

4.5. Грб на Реформираната црква во Унгарија

Грбот на Реформираната црква во Унгарија бил усвоен во 1933 година (Millisits 2013) и е скоро ист со грбот на Дебрецен (сл. 6) (Gömbös 1993, 157), којшто потекнува од 17 век. Причината за оваа сличност е добро основана: градот, познат како „унгарска Женева“ или „калвинистички Рим“, бил центар на унгарската реформација.

Главниот амблем на двата грба е Јагнето Гос-

сл./ fig. 5

tion it was used for the first time by the Hussites, who called for serving Communion under both kinds to the laity—a practice now ubiquitous in all Protestant churches. The chalice is also often the only object (apart from the Bible) used in the simple liturgy of the Reformed church, so its use as the symbol identifying this branch of Protestantism is understandable.

A chalice as a sign of the covenant in Christ's blood (Luke 22:20) may be seen as synonymous to the cross. The symbols coexist on several coats of arms (e.g., Istvándi) where they represent Calvinists and Catholics respectively. The coat of arms of Kosd (Fig.5) is an interesting example because the symbols are shown here as monument-like objects placed on a green ground—a context quite natural to a cross, but not so for a chalice (although it is worth noting that chalice is one of the symbols employed by Hungarian Protestants to mark their gravestones) (Paládi-Kovács 1988, 466).

Although a lone chalice symbolizes Protestants (usually Calvinists and, more rarely, Lutherans), a chalice with the addition of Communion bread stands for Roman Catholics (as in the coat of arms of Magyarbóly). Three coats of arms (Bucsa, Rásonysápberencs, and Örménykút) show the combined motif of chalice, cross, and a circle resembling the Host. This combination represents a peaceful coexistence of Catholics with Calvinists (or, in the last case, with Lutherans), although the explanation does not establish an exact correspondence between those three symbols and the two denominations.

4.5. Coat of arms of the Reformed Church in Hungary

The coat of arms of the Reformed Church in Hungary was adopted in 1933 (Millisits 2013), and it is almost identical to the coat of arms of Debrecen (Fig. 6) (Gömbös 1993, 157), which dates to the 17th century. The reason for this convergence is well founded: the city, known as “the Geneva of Hungary” or “the Calvinist Rome”, has been the center of the Hungarian Reformation.

The main charge in both coats of arms is the

подово што стои пред палмино дрво, гази на две отворени книги (Стар Завет и Нов Завет) и држи крст со знаме, коешто е прицврстено за него. Знамето коешто има бел крст на црвена позадина, според описот што е достапен на службената страница на црквата (Az MRE, n.d.), се именува како Втора хелветска конфесија – документ којшто го искажува верувањето на голем број реформирани цркви, меѓу коишто и Унгарската реформирана црква. Причината за таквата интерпретација е навидум слична помеѓу ова знаме и швајцарското знаме.

Друг важен елемент е челенка, составена од феникс што гледа кон сонцето и носи победнички лоровов венец на вратот (Hoppál 1994, 71). Оваа митска птица е алегија на воскреснувањето на Исус, но исто така може да се осврне кон минатата дискриминација на калвинистите и нивната истрајност (Dudziński 2007, 355).

4.5.1. Јагне Господово

Јагнето Господово е присутно во уметноста на многу различни христијански цркви (со исклучок на православната, каде што зооморфните претставувања на Исус се забранети) и може да се најде на околу 40 грба на унгарските градови и села, каде го симболизира на пример Јован Крстител или општо христијанството. На околу 10 грба (пр. Њирбатор), тоа е опишано како симбол на Реформираната црква. Барем еднаш (во случајот со Наѓрозваѓ), тоа ја исполнува двојната улога на претставување и на Реформираната црква (поточно фактот дека месната калвинистичка конгрегација има своја парохија) и традиционалното овчарство.

4.5.2. Феникс

Митската птица феникс е недвосмислено калвинистички симбол во барем три грба (Бараняхидвег, Чањосро, Катадфа). Кај грбот на Дебрецен (сл. 6), тој ја симболизира можноста да се регенерира, а кај Наѓпали – сончевата енергија.

4.6. Пеликан

Пеликан што се ранува себеси на градите за да ги нахрани своите пилиња е популарен мотив во унгарската хералдика (присутен кај повеќе од 30 грба). Исто како Јагнето Господово,

сл./ fig. 6

Lamb of God standing in front of a palm tree, standing on two open books (the Old and the New Testament) and holding a cross with a flag affixed. The flag comprises a white cross on red background, which, according to the description available on the official website of the church (Az MRE, n.d.), refers to the 2nd Helvetic Confession—a document expressing the

belief of many Reformed churches, including the Hungarian Reformed Church. The reason for such a reinterpretation is apparently the similarity between this flag and the Swiss flag.

Another important element is the crest, consisting of a phoenix looking at the Sun and wearing a victorious laurel wreath on its neck (Hoppál 1994, 71). This mythical bird is an allegory of the resurrected Christ, but it may also evoke past discrimination against Calvinists as well as their perseverance (Dudziński 2007, 355).

4.5.1. Lamb of God

The Lamb of God motif is present in the art of many different Christian churches (with the exception of the Eastern Orthodox Church, in which zoomorphic representations of Christ are prohibited), and it may be found in about 40 coats of arms of Hungarian towns or villages, where it symbolizes, e.g., John the Baptist or Christianity in general. In about 10 coats of arms (e.g., Nyírbátor), it is nevertheless described as a symbol of the Reformed Church. At least once (in the case of Nagyszombat), it fulfills the double role of representing both the Reformed Church (more precisely the fact that the local Calvinist congregation has its own parish) and the traditional activity of sheep farming.

4.5.2. Phoenix

The mythical phoenix bird is an unequivocally Calvinist symbol in at least three coats of arms (Baranyahídvég, Csányoszró, Katádfa). In the coat of arms of Debrecen (Fig. 6), it symbolizes the ability to regenerate and in that of Nagypáli—the solar energy.

4.6. Pelican

A pelican wounding its breast to feed its chicks is a popular motif in Hungarian heraldry (present on more than 30 coats of arms). Just like the Lamb of God, it is a Christological sym-

тој е христолошки симбол, познат во уметноста кај различни цркви, но особено е популарен кај реформираните цркви, каде што неговата слика е често сместена над проповедалницата (Hoppál 1994, 177). Тој го симболизира калвинистичкото население на околу 10 грба (пр. Лапафе, Марфа).

4.7. Други калвинистички симболи

Калвинистите се исто така понекогаш претставени од други ад хок симболи, како што се две риби (Маѓарбој) или чаша (Маѓарегреш). Грбовите на други две села се базирани врз симболите на територијалните единици на Реформираната црква: сонцето на грбот на Тисашаш потекнува од печатот на месната конгрегација, а формата на штитот на грбот на Вижој, според описот е инспириран од формата на грбовите на реформираните парохии и епархии.

4.8. Реформирани цркви

Силуетите на реформираните цркви (или камбанарии) се прикажани на околу 100 грба. Како што е веќе напоменато (4.1.1.), околу 40 од нив се со звезда на врвот (на пр. Кемеш), но значаен број немаат никаков симбол. Други опции вклучуваат едноставни топки, знамиња или петли. Пет грба (Пап, Ботпалад, Кишпалад, Турриче и Соргаламатош) се значајни бидејќи тие прикажуваат локални реформирани цркви (чијашто деноминациска припадност е јасно наведена во описот), коишто по грешка со круна со крст. Најверојатно графичкиот дизајнер бил одговорен за оваа неточност, бидејќи нема споменување каков било крст во „блазонот“. Слична грешка може да се види во некои претставувања на грбот на Вамошороси, каде црковните ветропокажувачи се заменети со крстови.

4.9. Католичко-калвинистички хибридни симболи

Три грба прикажуваат дводеноминациски цркви што не постојат во реалноста и се обележани и со католички крст и со калвинистичка звезда (Барнаг (сл. 7), Гаре, Палфисег). Има многу грбови коишто ги прикажуваат овие два симбола (често заедно со други деноминациски симболи) и ги сместуваат нив еден до друг, но четири грба се специјални бидејќи тие ги прикажуваат како блиску споени. Грбот

bol known in the art of different churches, but it is especially popular in Reformed churches, where its image is often placed over the pulpit (Hoppál 1994, 177). It symbolizes the Calvinist population on about 10 coats of arms (e.g., Lápfafő, Márfa).

4.7. Other Calvinist symbols

Calvinists are also occasionally represented by other ad hoc symbols, such as two fish (Magyarbóly) or a cup (Magyaregres). Coats of arms of two other villages are based on the symbols of territorial units of the Reformed Church: the Sun in the coat of arms of Tiszasas comes from the seal of a local congregation, and the shape of the shield of the coat of arms of Vizsoly is, according to the description, inspired by the shape of the coats of arms of Reformed parishes and dioceses.

4.8. Reformed churches

Silhouettes of the Reformed churches (or bellfries) are shown on about 100 coats of arms. As already mentioned (4.1.1.), about 40 of them are topped with stars (e.g., Kémes), but a considerable number lack any symbol. Other options include simple orbs, vanes (flags), or roosters. Five coats of arms (Pap, Botpalád, Kispalád, Túrricse, and Szorgalmatos) are remarkable because they show local Reformed churches (whose denominational affiliation is explicitly given in the description) erroneously crowned with crosses. It

was probably the graphic designer who was responsible for this inaccuracy because there is no mention of crosses in any of the “blazons”. A similar mistake can be seen in some depictions of the coat of arms of Vámosoroszi, where the church vanes are replaced by crosses.

4.9. Catholic-Calvinist hybrid symbols

Three coats of arms show bidenominational churches which do not exist in reality and are marked with both the Catholic cross and the Calvinist star (Barnag (Fig. 7), Garé, Pálfiszeg). There are a lot of coats of arms that show both these symbols (often together with other denominational symbols) and place them next to each other, but four coats of arms are special as they feature them closely connected. The coat of arms of Tápszentmiklós (Fig. 8) with its hybrid symbol of half-cross, half-

сл./ fig. 7

на Тапсентмиклош (сл. 8) со неговиот хибриден симбол на пола крст и пола ѕвезда е најјасен пример, но симболи-те може исто така да бидат прикажани вкрстени (Радоцкелкед), еден врз друг (Бихаркерестеш) или држени од мит-ската птица турул (Марокфелд).

5. ЛУТЕРАНСКА ЦРКВА

5.1. Лутеранска роза

Лутеранските симболи може да бидат најдени на скоро 70 грба. Во половина од нив, оваа функција е исполнета од Лутеровата роза. Тој е најне-сомнениот симбол од анализираниите, но исто така и најсложен. Во неговата целосна форма, тој се појавува на два грба (Бези, Шарсентлеринц (сл. 9)). Неговиот централен елемент се состои од латински крст на црвено срце и ја симболизира спа-сителната вера во име на Распнатиот. Срцето лежи на бела (сребрена) роза (најчестата верзија е ориентирана на тој начин што еден од петте листови е на-сочен нагоре), којашто пак е поставена на сина позадина и опколена од златен прстен што симболизира вечност.

5.1.1. Варијации на Лутеровата роза

Мартин Лутер, во неговиот опис на овој „симбол на неговата теологија“ од 1530, дал посебен нагласок на значењето на боите (на пример, тој напишал дека розата – симбол на радост, спокој и мир – „треба да биде бела, а не црвена, бидејќи белата е бојата на духовите и ангелите“ (Кнааке 934, 445)). Сепак, во повеќето од анализираниите описи, бројот на боите е намален (што е разбир-ливо во хералдиката) до тој степен што во четири случаи (пр. Менде), Луте-ранската роза станала монохроматска. Во анализираниите грбови, крстот не е секогаш црн, туку понекогаш е бел (пр. Морицхида) или жолт (пр. Кашканку); позадината се појавува во суштина во секоја боја (во случајот со Вадосфа, каде Лутеровата роза формира круна, нема воопшто позадина), а розата може да биде жолта (Рабасентандраш). Само една третина од анализираниите описи се

сл./ fig. 8

сл./ fig. 9

MAGYARKERESZTÚR

сл./ fig. 10

star is the clearest example, but the symbols may also be shown crossed (Rádóckölked), put on each other (Bi-harkeresztés) or held by the mythical turul bird (Márokföld).

5. LUTHERAN CHURCH

5.1. Luther's rose

Lutheran symbols may be found on almost 70 coats of arms; in half of the cases, this function is fulfilled by the Luther rose. It is the most unequivocal among the symbols analyzed, but also the most complex. In its full form, it occurs only on two coats of arms (Bezi, Sárszentlőrinc (Fig. 9)). Its central element consists of a black Latin cross on a red heart and symbolizes the saving faith in the Crucified. The heart lies on a white (silver) rose (the most common version is oriented in such a way that one of the five petals points upwards), which in turn is placed on a blue background and surrounded by a golden ring symbolizing eternity.

5.1.1. Variations of the Luther rose

Martin Luther, in his 1530 description of the rose as a “symbol of his theology”, put a special emphasis on the meaning of its colors (for example, he wrote that the rose—a symbol of joy, comfort and peace—“should be white and not red, for white is the color of the spirits and the angels” (Knaake 934, 445)). However, in the majority of the depictions analyzed, the number of colors is reduced (which is understandable in heraldry) to the extent that in four cases (e.g., Mende) the Luther rose became monochromatic. In the coats of arms analyzed, the cross is not always black, but sometimes white (e.g., Mórchida) or yellow (e.g., Kaskantyú), the background occurs basically in any color (in the case of Vadosfa, where the Luther rose forms a crest, there is no background at all); and the rose may be yellow (Rábaszentandrás). Only one-third of the depictions analyzed stick to the color scheme prescribed by Luther.

придржуваат на шемата на бои на Лутер.

Дополнително, на скоро сите описи им недостасува златниот прстен. Кај грбот на Кетче, ја презема формата на штит, а кај грбот на Шарсентлеринц, розата е опкружена со златно сонце, што пак го симболизира мачеништвото на Св. Лаврентиј, светец по кој е именувано селото. Кај грбот на Рабцакапи, самата роза недостасува од овој лутерански симбол и во случајот со Сакоњ, Лутераните се претставени со бела роза којашто нема срце и крст. Слично, во една статија, објавена во службен весник на Евангелистичката лутеранска црква во Унгарија, едноставната златна роза од грбот на Ача била интерпретирана како „стилизирана лутеранска роза“ (Itzész 2016, 16 – 17). Одлучивме да ги вклучиме сите овие три екстремни случаи како лутеранска роза, бидејќи на друг начин би ги исклучиле сите описи без златен прстен и дури сите варијации на бои.

Лутеровата роза никогаш не е прикажана двапати на еден грб. Како и да, на грбовите на три села во северозападна Унгарија (Маломшок, Маѓаркерестур (сл. 10), Шобор), таа е пресечена на половина и споена со слично пресечен латински крст, којшто ги претставува римокатолиците.

5.2. Лутерански цркви

Друг популарен елемент што ги претставува лутераните е црква (понекогаш само кула), во повеќето од случаите (22 од 32) со крст. Вообичаено е едноставен латински крст (пр. Наѓчеркес), но може да има некои дополнителни особини, како што се зраци меѓу краците (Наѓхајмаш), концентрични кругови и петел (Харка) или дополнителни краци (Киштормаш, Вањола). Други можни декорации на лутеранските цркви вклучуваат ѕвезди (Апоштаг, Чомад) и топки. На грбот на Наѓѓимот (сл. 11), три деноминациски симболи (лутеранска роза, крст и калвиснистичка ѕвезда) се поставени над три идентични цркви со „голи“ кули. Кај тој на Лајошкомаром, кулите на трите цркви (со католички двоен крст, лутерански обичен латински крст и Реформирани ѕвезда) не само што се високостилизирани и идентични, туку и споени една со друга.

сл./ fig. 11

Furthermore, almost all depictions lack the golden ring. In the coat of arms of Kötcese it takes the form of a shield, and in the coat of arms of Sárszentlőrinc it is conflated with the golden sun symbolizing the martyrdom of St. Laurentius, the eponym of the village. In the coat of arms of Rábcaakapi, the rose itself is missing from this Lutheran symbol, and in the case of Szakony, Lutherans are represented by a white rose lacking the heart and the cross. Similarly in an article published in the official newspaper of the Evangelical Lutheran Church in Hungary, the simple golden rose from the coat of arms of Acsa has been interpreted as a “stylized Luther rose” (Itzész 2016, 16–17). I have decided to count all these three extreme cases as Luther roses because otherwise I should have excluded all the depictions without the golden ring and even all the coloristic variations.

The Luther rose is never shown twice on a coat of arms. However, on the coats of arms of three villages of North-Western Hungary (Malomsok, Magyarkeresztúr (Fig.10), Sobor), it is cut in half and coupled with a similarly halved Latin cross trellis representing Roman Catholics.

5.2. Lutheran churches

Another popular charge representing Lutherans is a church (sometimes only a tower), in the majority of cases (22 out of 32) with a cross. It is usually a simple Latin cross (e.g., Nagycserkesz), but it may have some additional features, such as rays between its arms (Nagyhajmás), concentric circles and a rooster (Harka), or an additional beam (Kistormás, Vanyola). Other possible decorations of Lutheran churches include stars (Apostag, Csomád) and orbs.

In the coat of arms of Nagygyimót (Fig. 11), three denominational symbols (the Luther rose, the cross, and the Calvin star) are placed above three identical churches with “bare” towers. In that of Lajoskomárom, the towers of three churches (with a Catholic two-barred cross, a Lutheran single Latin cross, and a Reformed star) are not only highly stylized and identical, but also connected to each other.

5.3. Crosses and other Lutheran symbols

5.3. Крстови и други лутерански симболи

Само крст (крст којшто не е на врвот на црква ниту е централен елемент на лутеранска роза) е релативно ретко користен симбол за идентификација на лутераните, бидејќи во унгарската хералдика тој се поврзува со побројните католици. Сепак, на еден грб (Шомоѓсзоб), лутераните се претставени на ист начин како и Католиците (со тролисни крстови) и на друг (Еч), тие се претставени со латински крст со четири дијагонални зраци, за контраст на католички латински тролисен крст.

Лутеранското население може исто така да биде претставено со симболи коишто се вообичаено поврзани со калвинистите, особено ѕвездата (Веспремваршањ) или путирот (Тофи, Ермењкут).

6. ДРУГИ ДЕНОМИНАЦИИ

6.1. Други христијански деноминации

Сите четири главни деноминации (под „главни деноминации“ се подразбираат тие чиешто членови сочинуваат повеќе од 1% од вкупното население) се претставени во унгарската месна хералдика и сразмерот на нивните хералдички претставувања е скоро сличен, како и нивната големина. Релативно големото присуство на православието (иако тоа сочинува 0,14% од населението) произлегува од неговата долга историја во Унгарија и фактот дека православните биле традиционално сместени заедно во мал број места. Од друга страна пак, побројните нови протестантски деноминации, пр. пентакосталци (0,28%) или баптисти (0,18%), не се воопшто споменати во анализираните описи. Кај некои грбови, тие може да се претставени, на пример кај Наѓдорог, каде има три силизирани црковни кули, коишто се разликуваат само по деноминациските симболи (ѕвезда со повеќе зраци, крст) или без присуство на симбол, што пак можеби соодветствува со трите реални цркви: Реформирани, Римокатоличка и Баптистичка. Слично на тоа, на грбот на Мезечокоња, три ѕвезди ја претставуваат верската определба на населението, кое пак е поделено на три деноминации: реформирана, римокатоличка и пентакостална.

6.2. Други религии

Што се однесува за другите религии, некои грбови имаат приказ на турска полумесечина.

A lone cross (one that neither tops a church tower nor forms the central element of the Luther rose) is relatively rarely used to identify Lutherans because in Hungarian heraldry it has come to be associated mainly with the more numerous Catholicism. Nevertheless, in one coat of arms (Somogyszob) Lutherans are represented in exactly the same way as Catholics (by one of two Greek crosses treffy), and in another (Öcs) they are symbolized by a Latin cross with four diagonal rays, which is contrasted with the Catholic Latin cross treffy.

The Lutheran population may also be represented by symbols that are usually associated with Calvinists, namely a star (Veszprémvarsány) or a chalice (Tófü, Örménykút).

6. OTHER DENOMINATIONS

6.1. Other Christian denominations

All four major denominations (those whose members constitute more than 1% of the overall population) are represented in Hungarian local heraldry and the ratio of their heraldic representations is roughly similar to their sizes. The relatively high presence of Eastern Orthodoxy (despite it constituting 0.14% of the population) results from its long history in Hungary and the fact that Orthodox people have been traditionally clustered together in a small number of places. On the other hand, the more numerous new Protestant denominations, e.g., Pentecostals (0.28%) or Baptists (0.18%), are not mentioned at all in the descriptions analyzed. In some coats of arms, they may be represented nonetheless, for instance in that of Nagydorog, where three stylized church towers, differentiated only by denominational symbols (a multi-rayed star, a cross) or lack thereof, probably correspond to three actual churches: Reformed, Roman Catholic, and Baptist. Similarly, in the coat of arms of Mezocsokonya, three stars represent the religiosity (vallásos érzület) of its inhabitants, who happen to belong mainly to three denominations: Reformed, Roman Catholic, and Pentecostal.

6.2. Other religions

As far as other religions are concerned, some coats of arms feature a Turkish crescent. This charge is usually associated with Islam, but in Hun-

Овој елемент е вообичаено поврзан со исламот, но во унгарската хералдика тој ја симболизира борбата против Отоманската Империја, како што е случајот со грбот на Пустамагарод (сл. 12), каде има приказ на крст и полуме-сечина што горат.

Некои објаснувања исто така споме-нуваат јудаизам (или неговата истори-ска присутност). Кај грбот на Напкор, ѕвезда со шест крака служи исклучиво како ев-рејски симбол, додека пак кај тој на Толна ѕвезда со осум крака ја симболизира верата како цели-на, и поконкретно „католицизмот, реформато-раните и јудаизмот“. Кај грбот на Уњ (сл. 13), деноминациските информации се кодирани не само преку елементите (пеликан што ги симболизира рефор-мираните христијани), туку и преку боите: покрај сината позадина што ги симболизира калвинистите и зелената основа којашто ги симболизира като-лиците, има и жолто гнездо коешто ги симболизира Евреите од Уњ. Грбот на Солнок е сличен и му е зададена истата интерпретација, но тука функцијата на претставување на трите верски гранки (католицизам, протестантизам и јудаизам) е со-сема јасно, зададена на трите пилиња на пелика-нот. Истата денотација може да се даде на трите листа на грбот на Киштелек (Ittész 2016, 16 – 17).

7. ЕКУМЕНСКИ СИМБОЛИ

7.1. Умножени елементи

Како што беше прикажано погоре, некои гр-бови носат информации за деноминацијата, но само во однос на нивоот број. Меѓу симболите што се користат за таа цел се цветови (Берзек), ѕвезди (Лајошмиже), стилизирани класја врз крст (Белед) и сл. Грбот на Нагоч можеби ја има далекосежната интерпретација, главниот штит содржи друг помал и тие симболизираат, меѓу другото, коегзистенција на католици и калви-нисти.

7.2. Универзални христијански симболи што се користат за индикација на деномина-циската разновидност

Некои универзални христијански симбо-

сл./ fig. 12

garian heraldry it tends to commemorate struggles against the Ottoman Empire, as is the case with the coat of arms of Pustamagyaród (Fig. 12), which shows a cross and a crescent, both burning.

Some explanations also mention Judaism (or, rather, its historical pres-ence). In the coat of arms of Napkor, a six-pointed star serves as an exclu-sively Jewish symbol, while in that of

Tolna, its eight-pointed counterpart symbolizes religion in general and “Catholicism, Reforma-tion, and Judaism” in particular. In the coat of arms of Úny (Fig. 13), denominational informa-tion is encoded not only in its charge (a pelican symbolizing Reformed Chris-tians), but also in its colors: besides the blue background representing Cal-vinists and the green base representing Catholics, there is also a yellow nest symbolizing Úny’s Jewish population.

The coat of arms Szolnok is similar, and it has been given the same inter-pretation, but here the function of rep-resenting the three religious branches (Catholicism, Protestantism, and Ju-daism) is—quite cleverly—assigned to three pelican chicks. The same denotation may be given to the three leaves in the coat of arms of Kistelek (Barna, n.d.).

three pelican chicks. The same denotation may be given to the three leaves in the coat of arms of Kistelek (Barna, n.d.).

7. ECUMENICAL SYMBOLS

7.1. Multiplied charges

As it has been shown above, some coats of arms do carry information about denominations, but only in respect of their number. Among the symbols used for this purpose are flowers (Ber-zék), stars (Lajosmizse), stylized ears of wheat topped with crosses (Beled), etc. The coat of arms of Nágocs has probably the most far-fetched interpretation; its main shield contains another, smaller one and they symbolize, among other things, the coexistence of Catholics and Calvinists.

7.2. Universal Christian symbols used as indication of denominational diversity

Some universal Christian symbols are used to represent not only Christianity in general, as is

сл./ fig. 13

ли се користат не само за да го претставуваат христијанството, како што е случајот со „екуменската ѕвезда“ (Шејје) или рибата ихтис (Тордаш) (сл. 14), туку сите набројани деноминации во даденото место. Јагнето Господово може да ги претставува калвинистите, но и римокатолиците и гркокатолиците (Виждој); крст може да ги симболизира римокатолиците, лутераните, но и калвинистите (Вањарц); двоен крст може да ги симболизира и католичките цркви (Кишзомбор); а ноевиот гулаб (Арокте) или рибата (Гестеред) може да ги претставува католиците и калвинистите.

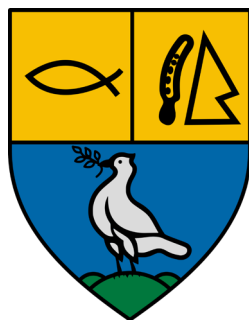
Понекогаш одредени симболи се помалку општи. Тие претставуваат повеќе од една црква, но нивната универзалност е ограничена од други деноминациски симболи. На пример, двојниот крст кај грбот на Берешурањ и Виждој – како споредба со ѕвездата со осум зраци на калвинистите – не ги претставува сите месни деноминации, туку само две од нив, односно римокатолиците и гркокатолиците.

Грбот на Шаркадкерестур е интересен пример, бидејќи прикажува три симбола (путир и два латински крста, еден од нив тролистен), но се толкува како претставување на дури пет деноминации. Лесно е да се препознаат симболите на реформираните, римокатолиците и православните, но не е лесно за баптистите и лутераните за тоа дали се претставени од путир (бидејќи се протестанти) или од едноставен крст (како што вообичаено се украсуваат нивните цркви).

7.3. Црквите како надденоминациски симболи

Во секцијата 4.9. веќе опишавме три грба коишто прикажуваат фиктивни „калвинистичко-католички“ цркви. Нема да ги образложиме тука бидејќи соодносот помеѓу деноминациите и индивидуалните компонентни симболи на овие цркви е лесно да се востанови.

Како и да е, повеќеденоминациските цркви не се само производ на хералдичката замисла: во Сатта (сл. 15) (и неговиот грб) има поранешна пожарникарна станица, пренаменета во екуменска капела и посветена за-

сл./ fig. 14

the case with the “ecumenical star” (Sellye) or the ichthys (Tordas) (Fig. 14), but rather all of the enumerated denominations of a given locality. The Lamb of God may represent Calvinists as well as Roman and Greek Catholics (Vizsoly); a cross may stand for Roman Catholics, Lutherans but also Calvinists (Vanyarc); a two-barred cross may symbolize both Catholic churches (Kiszombor), and the Noah’s dove (Ároktő); or the fish (Geszteréd) may represent Catholics and Calvinists.

Sometimes certain symbols are less general; they do stand for more than one church, but their universality is confined by other denominational symbols. For example, the two-barred cross in the coats of arms of Beregsurány and Vizsoly—contrasted with an eight-pointed star symbolizing Calvinists—does not represent all local denominations, but only two of them, namely the Roman and the Greek Catholics.

The coat of arms of Sarkadkeresztúr is an interesting example, as it features three symbols (a chalice and two Latin crosses, one of them tre-fly) but is interpreted to represent as many as five denominations. It is easy to identify the symbols of Reformed, Roman Catholic, and Eastern Orthodox Christians, but it is not clear if Baptists and Lutherans were to be represented by a chalice (as they are Protestants) or by a simple cross (as it usually adorns their churches).

7.3. Churches as supradenominational symbols

In section 4.9, I have already described three coats of arms which show fictitious “Calvinist-Catholic” churches. I do not discuss them here because the correspondence between the denominations and the individual component symbols of these churches is easy to establish.

However, multid denominational churches are not only products of heraldists’ imagination: in Szatva (Fig. 15) (and its coat of arms), there is a former fire-station converted into an ecumenical chapel and consecrated jointly by

сл./ fig. 15

еднички од реформираните, лутераните и католиците. Слични цркви – без кој било деноминациски симболи, но исто така без прототипи во реалноста – се присутни на некои други грбови, каде тие го симболизираат коегзистирањето на различните христијански деноминации (пр. Ѓуро, Сентанталфа).

Дополнително, Реформираната црква на Шиојут е прикажана (заедно со јасно обележана звезда) на грбот на ова село, и ги симболизира и реформираното и католичкото население на селото. Од другата страна пак, на неколку грба (Пустадобош, Салка (сл. 16), итн.), римокатоличките цркви го симболизираат христијанството, „христијанската култура“, вербата во Бог и слично. Сепак, тешко е да се каже дали авторите на овие објаснувања на овие грбови навистина сакале да вклучат некаатолици или пак, тие го помешале нивото на деноминација со тоа на религијата, како што е случајот со Рињаујлак, чијшто грб има приказ на звезда и крст коишто, според објаснувањето, ги претставуваат протестантите и христијаните во селото.

КРАЈНИ ЗАБЕЛЕШКИ

Деноминациските мотиви се присутни на околу 35% од анализираните грбови. На некои од грбовите, мотивите биле употребени со јасна намера да ги претстават одделните верски групи: православниот крст секогаш е за гркокатолиците или православните; сложениот мотив на лутеранската роза е недвосмислено лутеранска и силуетите на црквите (често намалени на ниво на кули и вообичаено украсени со воочлив симбол, претставуваат, како правило одредена деноминација.

Во други случаи, деноминациските интерпретации биле додадени подоцна, на веќе постоечки грбови, коишто прикажуваат подвосмислени симболи – како што е свездата, којашто е мошне популарен мотив во унгарската хералдика. Иако првично потекнува од предхералдичките печати (Znamierowski 2017, 461), свездата е често интерпретирана како калвинистички симбол. Како и да е, важно е да се напомене дека во многу случаи оваа асоцијација е целосно оправдана, на

Reformed, Lutheran, and Catholic clergy.

Similar churches—without any denominational symbols, but also without prototypes in reality—are present on some other coats of arms, where they represent the coexistence of different Christian denominations (e.g., Gyúró, Szentantalfa).

Furthermore, the Reformed church of Siójut is depicted (together with a clearly marked star)

in the coat of arms of this village, and it represents both the Reformed and the Catholic population of the village. On the other hand, in several coats of arms (Pustadobos, Szálka (Fig. 16), etc.) Roman Catholic churches symbolize Christianity, “Christian culture”, belief in God, etc. However, it is hard to tell if authors of the explanations to these coats of arms really wanted to include non-Catholics, or if they confused the

level of denomination with that of religion, as in the case of Rinyaújlak, whose coat of arms features a star and a cross, which, according to the explanation, represent respectively the Protestant and the Christian [sic] parts of the village’s population.

FINAL REMARKS

Denominational motifs appear on about 35% of the coats of arms of Hungarian cities, towns, and villages. On some of the coats of arms, the motifs were employed with a clear intention to represent a particular religious group: the Eastern Orthodox cross always stands for Greek Catholic or Eastern Orthodox Christians, the complex motif of the Luther rose is unequivocally Lutheran, and church silhouettes (often reduced to their steeples and usually adorned with a distinctive symbol) as a rule represent particular denominations. In other cases, denominational interpretations were added later, to already existing coats of arms featuring some more ambiguous symbols, such as the star, which is a very popular motif in Hungarian heraldry. Although originally derived from pre-heraldic seals (Znamierowski 2017, 461), the star is often interpreted as a Calvinist symbol. However, it is worth noting that in many instances this association is fully justified, e.g., when the star is juxtaposed with

сл./ fig. 16

пр. кога ѕвездата е поставена паралелно со други деноминациски симболи, што е ретка практика.

Најчеста комбинација на деноминации, претставени на еден грб се состои (што не е изненадувачки) од двете најголеми верски групи во Унгарија. На околу 125 грба на коишто се претставени и римокатолиците и реформираниите протестанти. Дополнително, најчеста комбинација на три деноминации, претставени на грб се состои од трите најголеми деноминации: римокатолиците, калвинистите и лутераните кои се претставени заедно на околу 25 грба, на пример на тој на Шомловече (сл. 17) – село, каде што до 1725 година, трите групи делеле една црква (Paládi-Kovács 1988,465). Еден грб (Маѓарбој (сл.18)) има симболи коишто претставуваат четири деноминации (тие споменати погоре и дополнително Православната црква). Случајот на Шаркадкерестур, чијшто грб најверојатно претставува пет деноминации, беше опишан во секцијата 7.2.

Популаноста на деноминациските мотиви на грбовите на унгарските градови и села може да е поради многу причини. Еден од факторите што влијаат врз заматувањето на границите помеѓу верските и граѓанските или општинските симболи може да е фактот дека главниот национален симбол на Унгарија – двојниот крст – е исто така христијански симбол. Дополнително, деноминациската определба е за многу Унгарци важен елемент на личната идентификација. На крај, деноминациските симболи може да служат како атрактивен извор на инспирација за создавачите на грбови, особено во случаите на мали села што имаат недостаток од други соодветни прикази. (Во Унгарија, секој град или село, без разлика колку е мало, има право да има хералдички симбол.)

сл./ fig. 17

сл./ fig. 18

other denominational symbols, a fairly frequent practice.

The most common combination of denominations represented in one coat of arms consists, not surprisingly, of the two largest religious groups in Hungary: both Roman Catholics and Reformed Protestants are represented on about 125 coats of arms. Furthermore, the most common combination of three denominations represented in a single coat of arms consists of the three largest denominations: Roman Catholics, Calvinists, and Lutherans are represented together on about 25 coats of arms, e.g., on that of Somlóvecse (Fig. 17)—a village, where, up until 1725, the three groups shared one church (Paládi-Kovács 1988, 465). One coat of arms (Magyarbóly (Fig. 18)) features symbols representing four denominations (those mentioned above with the addition of the Eastern Orthodox Church). The case of Sarkadkeresztúr, whose coat of arms allegedly represents five denominations, has been described in section 7.2.

The popularity of denominational motifs in the coats of arms of Hungarian towns and villages may result from many reasons. One of the factors influencing the blurring of the borders between religious and civic or communal symbolism may be the fact that the main national symbol of Hungary—the double cross—is simultaneously a Christian symbol. Furthermore, denominational affiliation is for many Hungarians an important element of personal identity. Last, but not least, denominational symbols may serve as an attractive source of inspiration for creators of coat of arms, especially in the case of small villages which lack any other suitable imagery. (In Hungary, every town or village, no matter how small, is entitled to have a heraldic symbol.)

- “Az MRE címere”, n.d., Reformatus.hu. <http://reformatus.hu/mutat/6163/>
- Barna Gábor, n.d., “Kistelek város”, Magyar Állami Jelképek. <http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-kistelek.shtml>
- Bertényi Iván, 1983, *Kis magyar címertan*, Budapest.
- Dudziński Paweł, 2007, *Współczesna heraldyka i zwyczaje heraldyczne w Kościołach chrześcijańskich*, vol. 1, Warszawa.
- Gömbös Tamás, 1993, *A szerzetes és lovagrendek címerei és viseletei. A protestáns egyházak jelképei, a szentek jelképes ábrázolása címerekben*, Budapest.
- Gyömrő-Molnár Béla, 1996–2019, *Templomok és gyülekezetek*. <http://nagyvofely.hu/templomok>
- Hegedűs Márk, 2012, “Kereszt-kérdés, avagy reformátusságunk és a kereszt jelképe” [interview with Fekete Károly], *Reformátusok Lapja*, Budapest. <http://reformatus.hu/mutat/kereszt-kerdes-avagy-reformatusagunk-es-a-kereszt-jelkepe/>
- Hoppál Mihály, 1994, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György, *Jelképtár*, Budapest.
- Ivánfi Ede, 1869, *A magyar birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei*, Pest.
- János Itzész, 2016, “Jelképek, szimbólumok”, *Evangelikus Élet* 13, Budapest.
- Knaake J. K. F. et al. (ed.), 1934, *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe. Briefwechsel*, 5. Band, Weimar.
- KSH = Központi Statisztikai Hivatal, 2014a, 2011. évi népszámlálás. 10. Vallás, felekezet, Budapest http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/vallas/10_01_01.xls
- KSH = Központi Statisztikai Hivatal, 2014b, 2011. évi népszámlálás. 10. Vallás, felekezet, Budapest. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf
- KSH = Központi Statisztikai Hivatal, 2016, *Területi atlasz—Magyarország közigazgatási területbeosztása*. https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz
- Laszlovszky József, 1989, *A magyar címer története*, Budapest.
- Magyar címerek—Magyarország címerei, n.d., <http://www.magycimerek.hu/>
- Millisits Máté, 2013, “Nyolcvan éves egyházunk címere”, *Reformatus.hu*. <http://reformatus.hu/mutat/8641/>
- MK 1990 = 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, *Magyar Közlöny* 80, Budapest, 1637–1664.
- MK 2011 = 2011. évi CCII. törvény Magyarország címerének és zászlójának használatáról, valamint állami kitüntetéseiről, *Magyar Közlöny* 165, Budapest, 41084–41094.
- MK 2016 = 138/2016. (VI. 13.) Korm. rendelet a Nemzeti Címer Bizottságról, *Magyar Közlöny* 84, Budapest, 6308.
- OGyK = Országgyűlési Könyvtár, n.d., *Nemzetiségi adatbázisok | Keresés a népszámlálási adatokban* http://mtatkki.ogyk.hu/nepszamlalas_adatok.php
- Paládi-Kovács Attila (ed.), 1988, *Magyar néprajz nyolc kötetben*, vol. 7, Budapest.
- Takács József Péter, 2009, “Toronycsúcsdíz” in: Diós István (ed.), *Magyar katolikus lexikon*, vol. XIV., Budapest. <http://lexikon.katolikus.hu/T/toronycsucsdisz.html>
- Znamierowski Alfred, 2017, *Heraldika i weksylogia*, Warszawa.

ПРИРОДАТА КАКО ИЗВОР НА НАЦИОНАЛЕН СИМБОЛ НА ДРЖАВАТА: „СЛУЧАЈ АФРИКА“

Никола Стојаноски

Македонско грбословно друштво,
<https://orcid.org/0000-0002-3081-9039>

УДК 929.623/.624(6)

АПСТРАКТ

Целта на анализата на знамињата на независните држави во Африка во овој преглед се боите и нивната симболика. Во главниот фокус на анализата се боите кои симболизираат некое природно богатство. Следствено на тоа, резултатите од прегледот наведуваат на фактот дека од 54 државни знамиња во Африка дури 40 државни знамиња имаат графичко претставување на некоја природна или географска карактеристика на државата. Мотивите за таквото задавање на симболиката се од различна природа, но една општа заедничка и обединувачка црта за сите овие 40 знамиња е избегнувањето на графички симболики или бои кои се поврзуваат со мрачното колонијално минато, а воедно избегнувајќи одредени етнички елементи во овие повеќенационални африкански држави.

Клучни зборови: симболика на бои, африкански знамиња, неетнички национални симболи, природата како национално обележје

NATURE AS A SOURCE OF NATIONAL SYMBOLS: 'CASE STUDY—AFRICA'

Nikola Stojanoski

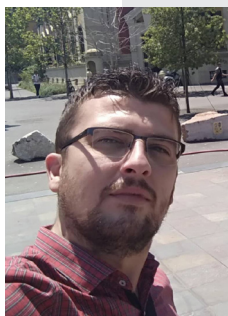
Macedonian Heraldic Society,
<https://orcid.org/0000-0002-3081-9039>

UDC 929.623/.624(6)

ABSTRACT:

The goals of the analysis of the flags of the independent countries in Africa in this review are the colours and their symbolism. The focus is on the colours that symbolize certain natural abundance. The review shows that out of 54 state flags in Africa, 40 have a graphic representation of certain natural or geographical features. The reasons for such a symbolism vary. However, one common mutual and uniting feature of all 40 flags is embracing “pan-African” graphic symbolism and colours in response to the dark colonial past and avoiding certain ethnic elements in these multinational African countries.

Key words: symbolism of colours, African flags, non-ethnic national symbols, nature as national identification

Процесот на градење и втемелување на националните симболи на државите се развива во зависност од историско-политичките прилики на територијата. Знамињата, како едни од основните елементи на националното обележје¹, се тесно поврзани со историскиот и културно-социјалниот развој на земјата. Таквиот развој директно или индиректно влијае врз изборот на елементите, боите и нацртот на знамето што ја претставува државата. Со разгледувањето на случајот со Африка, односно анализата на симболиката на боите на знамињата, јасно се оцртува овој историски развој и развојот на националната државност. Желбата и потребата да се изнајде заеднички симбол за мноштвото народи на дадената територија во Африка, разграничена од релативно мрачното минато на народите, а избегнувајќи етнички примеси, денес дава една лепеза од дизајни коишто навидум се различни, но сепак, во суштина мошне блиски. Главниот осврт на овој преглед е симболиката на боите на африканските знамиња, односно пресликувањето на важноста на природата и природните ресурси врз знамињата на суверените африкански нации.

Африканскиот континент денес е составен од 54 суверени држави, сите со веќе добро утврдени национални симболи. Анализата, направена на африканските знамиња за овој преглед, насочена е кон симболиката на боите што се присутни на знамињата, поточно како и до кој степен се вексиллошки претставени природното изобилие и природните главни карактеристики кај овие, во огромен дел постколонијални, африкански суверени држави. Според истражувањето се забележува дека во 40 од вкупно 54 државни знамиња во Африка има присуство на боја којашто симболизира природно богатство во една или друга форма. Дополнително на тоа, се забележува повторување на исти

The process of creating and establishing national symbols is shaped by the historical and political developments of a given territory. Flags, one of the basic elements of national symbolism,¹ are tightly connected to the historical and socio-cultural development of a country. Such developments directly or indirectly impact the choice of the elements, colours, and design of the flag that represents the country. Through the review of African countries (i.e., the analysis of the symbolism of the colours of their flags) the

historical development and the development of the national statehood are clearly seen. The desire and the need to find a common symbol for the numerous peoples in a given territory in Africa, while trying to suppress the relative dark past of the nations, and avoiding ethnic elements, has resulted in a variety of designs which at first glance are different, but at the core are very similar. The main focus of this review is the symbolism of the colours of the African flags, the reflection of the importance of nature and natural resources on the flags of independent African nations.

The African continent today comprises 54 independent countries, all with well-established national symbols. The analysis of the African flags for this review focuses on the symbolism of the colours on the flags—more precisely, in what manner and to what degree natural abundance and geographical characteristics are represented vexillographically on these post-colonial African flags. According to this research, 40 out of 54 state flags in Africa have a colour that symbolises natural abundance in some form. Additionally, the same colours

Знамето на Маврициус има четири еднакви ленти со четири различни бои. Две симболизираат некоја природна карактеристика на државата / The flag of Mauritius is made of four equal stripes in four different colours. Two symbolise a natural feature of the country

Знамето на Сејшели е составено од пет бои, од кои три имаат симболика на некоја природна карактеристика на земјата / The flag of the Seychelles is made of five colours, of which three symbolise a certain natural feature

бои кај различни држави, односно жолта, сина, зелена и портокалова боја, во комбинација со исти или мошне слични симболики. Најкарактеристично за африканските знамиња е тоа што се забележуваат исти мотиви со исти симболики кај држави што припаѓаат на различни географски области. Причините за таквата ситуација се разгледани и продискутирани подолу.

ЖОЛТА И ЗЛАТНА БОЈА

Жолтата боја како една од составните бои на знамето се јавува кај 12 од вкупно 40 африкански знамиња кои вклучуваат вексилотошко претставување на природните изобилства. Следствено на тоа, сепак, во овој случај, таа не е најдоминантната боја меѓу знамињата со ваква зададена симболика. Разгледувајќи ги службените описи на државните знамиња се забележува разграничување помеѓу жолтата и златната боја. Поради таквата дистинкција, вкупната бројка на знамиња што користат жолта боја се сведува на 12, што е многу повеќе од знамињата што користат „златна“ боја како графичка симболизација на некои од природните богатства.

Жолтата боја се јавува на знамињата на Бенин, Габон, Гвинеја, Гвинеја-Бисау, Есватини (Свазиленд), Зимбабве, Камерун, Демократска Република Конго, Мозамбик, Сао Томе и Принсипе, Танзанија и Того. Жолтата боја симболизира различни природни богатства, во зависност од тоа на што државата или народот дава поголемо значење. Оваа боја може да претставува некои географски региони, минерални богатства, па дури и астрономски објекти. Анализирајќи ги службените описи на знамињата се увидува дека жолтата боја го симболизира природното богатство и ресурси на државата (Демократска Република Конго², Гвинеја³, Есватини⁴ и Того⁵), минералите и рудните богатства (Мозамбик⁶, Танзанија⁷ и Зимбабве⁸), саваните како главна географска особина на државата (Бенин⁹ и Камерун¹⁰) и сонцето (Камерун, Габон¹¹, Гвинеја, Гвинеја-Бисау¹² и Сао Томе и Принсипе¹³). Во случајот со Сао Томе и Принсипе бојата, покрај тоа што го симболизира сонцето, таа го

occur on different state flags, i.e. yellow, blue, green, and orange, with identical or nearly identical symbolism and found on flags in totally different regions on the continent. The reasons for this outcome are discussed below.

YELLOW AND GOLD

Out of the 40 African flags that include vexillographic representations of natural abundance or geographical features, 12 use Yellow (or “gold”) as a constituent colour. Official descriptions differentiate between yellow and gold, more specifying “yellow” than specifying “gold”. However, it is not one of the most dominant colours, as a graphic symbol of a natural resource.

Yellow is used on the flags of: Benin, Cameroon, Democratic Republic of the Congo, Gabon, Guinea, Guinea-Bissau, Eswatini (Swaziland), Mozambique, Sao Tome and Principe, Tanzania, Togo, and Zimbabwe. Yellow symbolizes different natural resources, depending on what the country or the people give larger significance to. This colour may symbolize geographical regions, mineral resources, and even astronomical objects. Official descriptions of the flags show that yellow symbolizes the natural treasures

Жолтата боја на знамето на Камерун симболизира две природни карактеристики / There is a double meaning to the yellow colour on the flag of Cameroon

and resources of the country (DR Congo², Guinea³, Eswatini⁴ and Togo⁵), mineral ore deposits (Mozambique⁶, Tanzania⁷, and Zimbabwe⁸), the savannas as a main geographical feature of the country (Benin⁹ and Cameroon¹⁰) and the sun (Cameroon, Gabon¹¹, Guinea, Guinea-Bissau¹², and Sao Tome and Principe¹³). In the case of Sao Tome and Principe the colour symbolises the sun as well as cocoa, the main agricultural product of the country¹⁴. This double meaning for a colour can also be found in the official descriptions of the flags of Cameroon (savannas and sun), Gabon (sun and equator, i.e., the location of the country), and Guinea (sun and abundance). It can be concluded that these flags have relative harmony in terms of the symbolism of

символизира и какаото како главна земјоделска култура во државата¹⁴. Примерот на Сао Томе и Принсипе со двојно значење на бојата го следат и знамињата на Камерун (саваните и сонце), Габон (сонцето и екваторот, т.е. местоположбата на државата) и Гвинеја (сонцето и богатствата). Според наведеното, може да се заклучи дека овие знамиња имаат релативна хармонија во однос на симболиката и значењето на бојата, но сепак, истата е за нијанса поразновидна во споредба со останатите бои што се опфатени со овој преглед. Географската распространетост на жолтата боја со осврт кон природните изобилства е голема и се протега низ целиот континент, но сепак се забележителни заедничките мотиви и цели при избор на таквата употреба и симболика на жолтата боја.

Тесната поврзаност и големата идентичност помеѓу златната и жолтата боја се јасно воочливи. Сличноста помеѓу овие две бои се јавува како на визуелно така и на симболичко поле. Сепак, „двете бои“ всушност се технички претставени со иста боја на знамињата, а разликата е во службената номенклатура. Анализирајќи ги државните знамиња во Африка, коишто имаат боја што симболизира природно изобилство, се доаѓа до податокот дека само четири независни држави имаат употребено златна боја за дадената симболика. Државите што користат златна боја за таква намена се Гана, Мали, Мавританија и Чад, сите дел од Западна Африка.

Како и со случајот со жолтата, така и кај златната боја, симболиката е слична скоро кај сите знамиња. Златната боја кај овие анализирани африкански знамиња најчесто претставува симбол на рудното богатство на државата (Гана¹⁵, Мали¹⁶) и пустината како доминантна географска карактеристика на државата (Чад¹⁷ и Мавританија¹⁸, каде јасно е посочена Сахара). На златната боја од знамето на Чад ѝ се припишуваат две значења, односно сонцето (астрономски објект) и пустината. Како што може да се забележи од овој преглед, симболиката што ја претставува златната боја е мошне слична со симболиката на жолтата боја, односно двете бои ја имаат улогата

Златната боја како симбол на рудното богатство на државата на знамето на Гана / Golden color on the flag of Ghana, as symbol of the mineral richness of the stater

https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Enseignante_defile.jpg

the colour yellow, while varying more compared to the other colours that follow in this review. The geographical distribution of the yellow colour with this symbolism is wide; it can be found in almost all regions of the continent. However, the reason or motives for selecting the colour for such symbolism is consistent.

The correspondence between gold and yellow is clearly visible. The similarity between these two colours is on the visual and symbolic levels. However, these ‘two colours’ actually are technically represented by the same colour on the flags, the difference being in the official nomenclature. In this analysis, only four independent countries use gold for this purpose: Ghana, Mali, Mauritania, and Chad—all in West Africa.

As with yellow, the symbolism of gold is similar in all four cases. Gold usually stands for the

на национално обележје преку симболизирањето на главните природни ресурси на регионите.

ПОРТОКАЛОВА И ЦРВЕНА БОЈА

Портокаловата боја е една од послабо застапените бои во вексилологијата. Бројот на знамиња што ја користат оваа боја како национална е значително помал во споредба со повеќе застапените бои (црвена, сина, зелена, жолта). Оваа боја како национален симбол се користи од Брегот на Слоновата Коска, Нигер и Замбија. Сите овие три знамиња ја користат бојата за да претстават некоја природно-географска особина. Брегот на Слоновата Коска ја користи портокаловата боја како симбол на северните савани во државата, често именувани како „плодната почва на државата“.¹⁹ Портокаловата боја кај знамето на Нигер ги симболизира северните пустински предели на државата (Сахара), што е како контраст на зелената боја, којашто ги симболизира јужните поплодни предели на Нигер²⁰. Замбија ја користи портокаловата боја во друг контекст, односно бојата од знамето на Замбија е симбол на рудното богатство на земјата (бакар)²¹. Следствено на веќе споменатото, може да се види дека постои сличност, па дури и идентичност со употребата и симболиката на жолтата боја, којашто е веќе дискутирана погоре. Дополнително на тоа, разгледувајќи ги овие три знамиња, може да се увиди дека сите три држави ја избрале портокаловата боја за да симболизира некоја природна особина којашто е од суштинско и препознатливо значење за државата, нешто што е заедничко за сите анализирани бои.

За да се увиди степенот на употреба на црвената боја на знамињата во светот, не треба да се направи детална анализа. Таа е една од најчесто користените бои во вексилологијата, ако не и најчеста, и може да се види кај знамиња од сосема различни региони во светот. Сепак, кога станува збор за употреба на црвената боја со зададена природно-географска симболика, употребата е сведена на минимална. Несвојствената

mining in the country (Ghana¹⁵, Mali¹⁶) and the desert as a dominant geographical feature of the country (Chad¹⁷ and Mauritania¹⁸, where the Sahara is represented). Chad gives a second meaning to the colour, it also stands for the sun (an astronomical object). As can be seen from the review, the symbolism of gold is quite similar to that of yellow—both colours play the role of national symbolism through the graphic representation of the natural resources of the regions.

ORANGE AND RED

Orange rarely occurs as a vexillographic colour. The number of national flags using this colour as a one is substantially smaller in comparison to the more common colours (red, blue, green, yellow, black, and white). In Africa, orange is used as a national symbol by the Ivory Coast, Niger, and Zambia. All three flags use the colour to represent a natural or geographical feature of the country. In Ivory Coast orange symbolises the northern savannas of the country, often called ‘the fertile

Знамето на Брегот на Слоновата Коска - добар пример за употребата на портокаловата боја како симбол на географски регион / The flag of Ivory Coast - a good example of the use of orange as a symbol of geographical region

land of the country’.¹⁹ On the flag of Niger orange symbolises the northern desert regions of state (Sahara), which contrast with the green colour that represents the southern fertile regions of Niger²⁰. Zambia, on the other hand, uses orange as a symbol for mineral deposits (copper)²¹. With the analysis of this colour it can be noted the similarity, if not complete correspondence, with the use and symbolism of yellow as discussed above. Additionally, all three countries adopted orange to stand for a recognizable natural feature of national significance. This is common to all of the colours analyzed in this study.

There is no need for detailed analysis of the usage of red among the African flags, since its use is widespread. The colour is one of the most used colours in vexillography and appears on flags from totally different regions in the world. However, as a symbol of a natural abundance or resource, the use of red is limited. The infrequent use of red as a symbol of natural resource is due

употреба на црвената боја за таквата симболика е главно поради фактот што „е резервирана“ како симбол на борбата на народот за ослободување од туѓа власт (Ангола, Македонија, Латвија, и др.) или пак, таа симболизира одредена политичко-социјална идеологија на земјата²² (Виетнам, НР Кина). Така, се забележува дека од 40 знамиња во Африка, коишто користат боја со природно-географска симболика, само две знамиња ја користат црвената во овој контекст, Гамбија и Есватини.

Есватини и Гамбија, како уникатни примери, задале сосема друго значење на црвената боја. Бојата на знамето на Есватини ја симболизира плодната почва на државата²³, а црвената боја во знамето на Гамбија ги симболизира сонцето (и блиската местоположба до екваторот) и саваната²⁴. Дополнителна причина поради којашто овие две држави се издвојуваат од останатите е фактот дека за претставување на таквите географски и природни карактеристики, останатите држави во Африка користат жолта боја (во помал дел и портокалова), а црвената боја е „резервирана“ за симболизирање други национални елементи што не се поврзани со оваа тематика. Таквата практика не е применета кај овие две знамиња. Сепак, и покрај овие значајни разлики помеѓу симболиката на бојата од овие две знамиња во споредба со останатите, постои клучна заедничка особина, а тоа се мотивите за избор на таквите природно-географски карактеристики како национални симболи.

СИНА БОЈА

Резултатите од анализата на горенаведените знамиња покажуваат дека сината боја е втората најчесто употребувана боја. Од вкупно 40 знамиња што користат боја со природно-географска симболика, дури 16 знамиња ја користат сината боја за таквата цел. Сината боја се јавува на знамињата на Боцвана, Габон, Гамбија, Екваторска Гвинеја, Еритреја, Есватини, Зелен Рт, Јужен Судан, Лесото, Маврициус, Намибија, Сејшели, Сомалија, Танзанија, Чад и Џибути.

Резултатите од анализата даваат релативно покомпактна и похомогена употреба и симболика на сината боја. Деталната анализа на употребата на сината боја во овој контекст укажува

to the fact that this colour 'is reserved' as a symbol of the struggle of the people for liberty (Angola, Macedonia, Latvia, etc.)

Плодната почва во Есватини е претставена со црвена боја на знамето на државата / The fertile land in Eswatini is represented by red on the country's flag

or as a symbol of certain political or social ideology of the state ²²(Vietnam, China). Therefore, out of 40 flags that adopted a color to symbolise a natural feature, only two state flags use red: Eswatini and The Gambia.

As unique examples, Eswatini and The Gambia attribute totally different meanings to the colour red. For Eswatini it symbolizes the fertile land of the country²³, while for The Gambia it symbolizes the sun (and the approximate closeness to the equator) and the savannas²⁴. Another reason for such uncommon use of red is that other countries represent the same geographical features with yellow (a few use orange), in part because red is 'reserved' for symbolizing types of other national elements. However, red is still represents a natural or geographical feature as a national symbol on these two flags.

BLUE

Blue is the second most used colour for geographical or natural symbolism, appearing on 16 out of 40 such flags. Blue appears on the flags of Botswana, Cabo Verde, Chad, Djibouti, Equatorial Guinea, Eritrea, Eswatini, Gabon, The Gambia, Lesotho, Mauritius, Namibia, Seychelles, Somalia, South Sudan and Tanzania. The results show a relatively more compact and more homogenous use and symbolism. Blue symbolises rain (Botswana²⁵, Lesotho²⁶, Namibia²⁷), oceans or seas (Cabo Verde²⁸, Djibouti²⁹, Equatorial Guinea³⁰, Gabon, Eritrea³¹, Mauritius³², Namibia, Seychelles³³, Somalia³⁴, Tanzania), rivers or lakes (The Gambia, South Sudan³⁵, Tanzania), and the sky (Cabo Verde, Chad, Djibouti, Eswatini, Lesotho, Namibia, Seychelles, Somalia).

дека таа се користи за да ги симболизира дождот (Боцвана²⁵, Лесото²⁶, Намибија²⁷), океаните или морињата (Зелен ’Рт²⁸, Цибути²⁹, Екваторска Гвинеја³⁰, Габон, Еритреја³¹, Маврициус³², Намибија, Сејшели³³, Сомалија³⁴, Танзанија), реките или езерата (Гамбија, Јужен Судан³⁵, Танзанија) и небото (Зелен ’Рт, Чад, Цибути, Есватини, Лесото, Намибија, Сејшели, Сомалија).

Изборот на бојата за симболизирање на погоре наведените работи е очигледна поради самата физичка карактеристика (боја) на нештото што се симболизира. Овој принцип е речиси универзален за сите 16 примери, но со одредени разлики во нијансата на бојата. Што се однесува за мотивите, тие варираат од држава до држава. Боцвана³⁶, Лесото и Намибија се наоѓаат главно во пустинските предели на Јужна Африка, регион каде што дождот и водата се од суштинско значење за напредокот на државата и опстанокот на живиот свет. Гамбија и Јужен Судан ја избрале сината боја како симбол на главната река во државата, односно реката Гамбија и Нил. Небото често се избира како симбол на надеж или мир (во најголем број случаи, како што е на пример Чад), а морето или океанот се избрани како референца на местоположбата на државите на географската карта на светот (Индискиот Океан за Маврициус, Атлантскиот Океан за Зелениот ’Рт итн.). Иако бојата симболизира различни природно-географски облици, сепак сите овие ги спојува фактот дека тие се важни и клучни од егзистенцијално-социјален аспект за државата и народот кој живее во неа, и оттаму, нивната пресликаност на знамето.

ЗЕЛЕНА БОЈА

Најзастапената боја кај знамињата што се во фокусот на анализата е зелената. Таа се појавува кај 31 од анализираниите 40 африкански знамиња. Зелената боја се појавува на знамињата во различни нијанси, со слични или идентични симболики кај држави коишто се од сосема различни региони на континентот. Зелената боја се јавува на знамињата на Бенин, Брег на Слоновата Коска, Буркина Фасо, Габон, Гана, Гвинеја, Гвинеја-Бисау, Екваторска Гвинеја, Еритреја, Етиопија, Замбија, Зимбабве, Јужен Судан, Камерун, Кенија, Република Конго, Либија,

The selection of blue to represent each of these reflects a physical characteristic (its colour) of the feature symbolized. This practice

Дождот (водата) е значаен за Боцвана и оттука и потребата за негово графичко визуелизирање / The rain (water) is important for Botswana and therefore the need for its graphic representation

is almost universal for all 16 examples, but with certain differences regarding the shade of the colour. The motives or reasons for selecting the colour as a national symbol differ from country to country. Botswana³⁶, Lesotho, and Namibia are located in the desert regions of Southern Africa, region where water and rain are critically important for the state and its biota. The Gambia and South Sudan use blue as a symbol of the main river in the countries, Gambia River and The Nile. The sky is usually portrayed as a symbol of hope and peace (as in the case with Chad), while the sea or ocean refers to the geographical location of the country (the Indian Ocean for Mauritius, the Atlantic Ocean for Cabo Verde, etc.). Even though the colour symbolizes different natural and geographic features, in all cases these features play an important role in the life of the country and its people.

GREEN

The most common colour among the flags analysed in this study is green, appearing 31 out of 40 flags. Green is present in different shades, with similar or identical symbolism and on flags from totally different regions of the continent. The colour is present on the flags of Benin, Burkina Faso, Cameroon, Republic of the Congo, Djibouti, Eritrea, Equatorial Guinea, Ethiopia, Gabon, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Ivory Coast, Kenya, Libya, Malawi, Mali, Mauritius, Mozambique, Namibia, Niger, Nigeria, Sao Tome and Principe, Seychelles, Sierra Leone, South Sudan, Sudan, Tanzania, Togo, Zambia, and Zimbabwe.

The colour in the listed flags symbolizes

Малави, Мали, Маврициус, Мозамбик, Намибија, Нигер, Нигерија, Сао Томе и Принципе, Сејшели, Сиера Леоне, Судан, Танзанија, Того и Цибути.

Бојата кај наведените знамиња ги симболизира следните природно-географски карактеристики: земјоделието во државата и неговото изобилство (Буркина Фасо, Екваторска Гвинеја, Еритреја, Зимбабве, Јужен Судан, Република Конго³⁷, Либија³⁸, Маврициус, Намибија, Судан³⁹, Того), зелените појаси во државата како што се шумите, џунглите и вегетацијата (Бенин, Габон, Гана, Гвинеја, Гвинеја-Бисау, Брег на Слоновата Коска, Екваторска Гвинеја, Замбија, Камерун, Република Конго, Намибија, Сао Томе и Принципе, Танзанија, Того) и природните богатства, т.е. природните ресурси, природата и плодноста на земјата (Буркина Фасо, Габон, Гана, Етиопија, Екваторска Гвинеја, Јужен Судан, Кенија⁴⁰, Либија, Малави⁴¹, Мали, Мозамбик, Нигер⁴², Нигерија, Сејшели, Сиера Леоне⁴³, Судан, Танзанија, Того, Цибути⁴⁴). Во овој контекст само Еритреја се издвојува од ова релативно хомогено множество на симболика, бидејќи државата дала второстепено значење на бојата и таа го симболизира живиот добиток.

Како кратко резиме може да се заклучи дека и кај оваа боја повторно се јавува факторот на „суштинска значајност за државата“ при избор на нештото што се симболизира. Истиот фактор се јавува и во другите анализирани бои, што всушност е заедничка особина што ги поврзува различните африкански нации од различни делови на црниот континент.

КРАТОК ОСВРТ КОН МОТИВИТЕ ЗА ИЗБОРОТ НА НАЦИОНАЛНИТЕ БОИ

Со прегледот погоре за симболиката на боите на знамињата на африканските држави коишто имаат визуелна симболизација на некоја природна или географска карактеристика, тематиката е релативно појасна и полесно може да се класифицира. Јасно и лесно воочливи се елементите и симболиката на знамињата, а со тоа и идеите што тие ги претставуваат. Подлабоко и поопширно е анализирањето на историјатот на знамињата, односно зошто и како нацртите

Зелената боја како симбол на зеленлото во државата - знамето на Замбија / The green colour as a symbol of the green land in the country - the flag of Zambia

the following natural or geographical features: agriculture of the country and its abundance (Burkina Faso, Equatorial Guinea, Eritrea, Zimbabwe, South Sudan, Republic of the Congo³⁷, Libya³⁸, Mauritius, Namibia, Sudan³⁹, Togo), the green lands of the

country, such as forests, jungles and vegetation (Benin, Gabon, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Ivory Coast, Equatorial Guinea, Zambia, Cameroon, Republic of the Congo, Namibia, Sao Tome and Principe, Tanzania, Togo) and natural abundance, i.e. natural resources, the nature and the fertility of the land (Burkina Faso, Gabon, Ghana, Ethiopia, Equatorial Guinea, South Sudan, Kenya⁴⁰, Libya, Malawi⁴¹, Mali, Mozambique, Niger⁴², Nigeria, Seychelles, Sierra Leone⁴³, Sudan, Tanzania, Togo, Djibouti⁴⁴). In this context only Eritrea differs from this relatively homogenous group of flags; its green also symbolizes livestock.

In short, green's symbolism again demonstrates a colour representing something of 'crucial significance for the country'. The same factor or reason for selecting the colour as national can be seen in the analysis of the other colours as well. This is a common element that connects all of these flags from totally different parts of Africa.

THE REASONS FOR CHOOSING NATIONAL COLOURS

When reviewing the symbolism of the colours on the 40 African national flags symbolising natural or geographical features, the subject matter is relatively clear and easy to classify. The elements and symbols on the flags are distinct and easily noticeable, and thus are the ideas that they represent. But deeper and more extensive is the analysis of the history of the flags, that is, why and how the designs with their elements and symbols became established as national symbols.

со своите елементи и симболики се установени како национални симболи на државите.

Општиот преглед на историјатот на знамињата и историскиот развој на државите што се предмет на овој преглед, наведува на разумно размислување дека државите избрале такви бои со такви дизајни поради првенствено историско-политичките прилики во коишто се развивале државите, а потоа и поради етно-социјалните аспекти од коишто е составена државата. Главниот настан којшто одиграл значајна улога при развојот на континентот е колонизацијата што започнала во 16 век од европските империјални сили. Колонијалните европски држави успеале да ги колонизираат сите современи држави освен Етиопија и Либерија⁴⁵. Овој процес имал директно и силно влијание, не само врз политичкиот, социјалниот и општествениот живот на нациите туку и врз етничкиот и јазичниот карактер на државите.

Таквата нова политичко-општествена состојба, испреплетување народи без јасно зададени етнички граници и репресивни режими, директно влијаела и врз текот на развојот на постколонијалните новосоздадени држави и нивните национални обележја⁴⁶. Со исклучок на веќе споменатите две независни држави, скоро сите други африкански држави имаат слични судбини кога станува збор за процесот на избор на национално обележје и организирање на својата новосоздадена држава. Според општата анализа на знамињата, може да се заклучи дека добар дел од знамињата на новосоздадените африкански држави, при изборот на нацртот и боите за своите нови национални знамиња, биле инспирирани од боите и дизајнот на етиопското и панафриканското знаме. Етиопското знаме (црвено, жолто и зелено), иако не е панафриканско, имало огромно влијание врз дизајнот на голем број од новите африкански државни знамиња. Таквата улога на еден вид „панафриканско“ знаме е како директна последница на историјата на државата во однос на присуството на колонијалните сили во Африка. Државите коишто ги избрале боите од етиопското знаме, често ги избрале поради солидарноста на државата со останатите африкански држави и заедничката судбина што ја

Поради својата историја и политичка ситуација, знамето на Етиопија било прифатено како панафриканско од страна на останатите постколонијални држави / Due to its history and political situation, the Ethiopian flag was accepted as a Pan-African by the rest of the post-colonial states

A general overview of the history of the flags and the historical development of the countries subject of this review suggests that their flags' colours reflect the historical and political circumstances under which each developed as well as the ethno-social aspects of the country. The most significant event in the development of the continent was the colonization by the European imperial powers, beginning in the 16th century. European countries succeeded in colonizing all modern states except Ethiopia and Liberia⁴⁵. This process had a direct and strong impact on African countries, not only on their political and social life but also on their ethnic and linguistic character.

Colonialization's political and social nature, characterized by repressive regimes and the creation of countries disregarding ethnic boundaries, directly influenced the course of the development of post-colonial newly created states and their national features⁴⁶. With the exception of those two countries, all African countries had similar experiences in the process of selecting a national symbol and organizing the newly established state.

A large number of the flags of the newly created African countries were inspired by the colours and designs of the Ethiopian and Pan-African flags. Although not pan-African per se, the Ethiopian flag (red, yellow, green) had a huge impact on the design of many of the new African state flags. Its role as a "pan-African flag" results from its history resisting the colonial powers in Africa. Emergent countries often chose the colours of the Ethiopian flag in solidarity with the other African countries and the same fate they

имале во минатото. Често, боите се гледале како симбол на единство⁴⁷ на африканските нации. Паралелно со овој процес се случило и прифаќањето на панафриканските бои (црвена, зелена и црна) од одделни нови африкански држави. Мотивите и целите за избор на таквите бои се скоро исти како и во случајот со етиопското знаме. Употребата на боите (сите или само дел од нив) варира од држава до држава, тие се разликуваат по симболиката што ја претставуваат, но се сепак поврзани во однос на побудите и причините за избор на боите како национални бои на постколонијалните држави.

Тесно поврзано со колонијалниот период е и феноменот на ненационални, односно неетнички држави. Новосоздадените држави, своите државни граници ги наследиле од колонијалниот период, а со тоа и мешаниот етнички карактер на државите. Непостоењето (во голем дел) ненационални етнички држави на африканскиот континент, а особено меѓу 40-те анализирани во овој преглед, исто така директно влијаело врз изборот на национални симболи. Поради непостоењето доминантно мнозинска етничка група (со исклучок на одделни држави како што е Боцвана на пример⁴⁸), државите при процесот на усвојување на новите национални симболи имале тенденција да усвојуваат симболи коишто не претставуваат етнички симбол или етничко знаме. Предводени од идеологијата за единство и солидарност со сите постколонијални нации, државите создавале знамиња коишто ќе бидат обединувачки симбол за сите етнички групи во државата. Избегнувањето симболи на само една етничка група довело до создавање на денешните дизајни, коишто, да напоменеме повторно, немаат етничка симболика, туку се предводеле (во најголем дел) од идеологиите на панафриканската солидарност и единство. Поради тоа, сличниот или ист број бои со иста или слична симболика можат да се пронајдат кај држави од сите региони од Африка, често и кај држави коишто немаат соседска блискост и непосредна социо-политичка комуникација.

Знамето на Кенија е еден од најрепрезентативните примери за употреба на панафрикански бои /The flag of Kenya is one of the most representative example of the use of Pan-African colours

from country to country and they differ in the symbolism they represent, but are still connected by the motives and reasons for choosing those particular colours as national colours of these post-colonial states.

The phenomenon of non-national (i.e., non-ethnic states) is closely related to the colonial period. The newly created states inherited their state borders from the colonial period, leaving them with a mixed ethnic character. The absence (in most cases) of single-ethnicity national states on the African continent, and in particular among the 40 countries analysed in this review, also directly influenced the choice of national symbols. Due to the lack of a dominant majority ethnic group (though there are some exceptions, such as Botswana⁴⁸), post-colonial states tried to adopt new national symbols that did not represent a single ethnicity.

Знамето на Малави е исто така одличен пример за употреба на боите од панафриканското знаме /The flag of Malawi is also an excellent example about the use of the colours of the Pan-African flag

reflect, in most cases, an ideology of pan-African solidarity and unity. Therefore, similar colors with the same or similar symbolism can be found in countries from all regions of Africa, often in countries that do not share borders or close socio-political communication.

- 1 Thomas Hylland Eriksen, *Flag, Nation and Symbolism in Europe and America*, 2007
- 2 Flag of Democratic Republic of Congo, <https://fotw.info/flags/cd.html>
- 3 Flag of Guinea, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Guinea>
- 4 National Symbols of Eswatini, <http://www.gov.sz/index.php/about-us-sp-15933109/our-flag>
- 5 Flag of Togo, <https://web.archive.org/web/20070607220043/http://www.fotw.us/flags/tg.html>
- 6 Flag of Mozambique, <https://fotw.info/flags/mz.html>
- 7 The National Flag, <https://www.tanzania.go.tz/home/pages/258>
- 8 Di Piazza, Francesca (2005), *Zimbabwe in Pictures*, pp. 69
- 9 Smith, W. Flag of Benin, *Encyclopaedia Britannica*
- 10 Flag of Cameroon, <https://fotw.info/flags/cm.html>
- 11 Flag of Gabon, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gb.html>
- 12 Country Profile: Guinea-Bissau, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pu.html>
- 13 Smith, W. Flag of Sao Tome and Principe, *Encyclopaedia Britannica*
- 14 Country Profile: Sao Tome and Principe, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tp.html>
- 15 Flag of Ghana, GhanaWeb, <https://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/republic/flag.php>
- 16 Flag of Mali, <https://fotw.info/flags/ml.html>
- 17 Minahan, J., *The complete guide to national symbols and emblems*, Santa Barbara, 2010
- 18 Country Profile: Mauritania, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mr.html>
- 19 Rougerie, Gabriel (1964), *La Cote d'Ivoire*
- 20 Flag of Niger, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Niger>
- 21 Flag of Zambia, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Zambia>
- 22 Brink, Jan Ten, 1899.
- 23 National Symbols of Eswatini, <http://www.gov.sz/index.php/about-us-sp-15933109/our-flag>
- 24 Flag of The Gambia, <https://www.britannica.com/topic/Gambia-flag-of-The>
- 25 Дури и националното гесло на Боцвана, Pula, значи „дожд“/ Even the national motto of Botswana is “Pula”, which translates as ‘rain’. Flag of Botswana, <https://fotw.info/flags/bw.html>
- 26 Flag of Lesotho, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Lesotho>
- 27 National Symbols of Namibia, <http://www.gov.na/web/guest/national-symbols>
- 28 Flag of Cabo Verde, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Cabo-Verde>
- 29 Flag of Djibouti, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Djibouti>
- 30 About Equatorial Guinea, <http://embassyofequatorialguinea.co.uk/key-facts/>
- 31 Government of Eritrea, <http://eritrean-embassy.se/government-agencies/government-of-eritrea/>
- 32 National symbols of Mauritius, <http://www.govmu.org/English/ExploreMauritius/NationalSymbols/Pages/National-Flag.aspx>
- 33 National ceremonies and symbols, <http://www.egov.sc/GovernmentAgencies/natcesym/natcesym.ASPX>
- 34 https://web.archive.org/web/20120915100458/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/flags/flagtemplate_so.html Сепак, за ова знаме потешко е да се одреди официјалното значење на боите поради нефункционирањето на државата во целост/ However, for this flag it is difficult to determine the official meaning of the colours due to the non-functionality of the country.
- 35 Flag of South Sudan, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-South-Sudan>
- 36 Smith, W. Flag of Botswana, *Encyclopaedia Britannica*
- 37 Flag of the Republic of Congo, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cf.html>
- 38 Flag of Libya, <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Libya>
- 39 Flag of Sudan, <https://www.crwflags.com/FOTW/flags/sd.html>
- 40 Flag of Kenya, <https://www.crwflags.com/FOTW/flags/ke.html>
- 41 Flag of Malawi, <https://www.crwflags.com/FOTW/flags/mw.html>
- 42 Именувани како плодни региони во јужниот дел на земјата, односно Јужен Нигер со реката Нигер/ Named as fertile regions of the southern parts of the country, i.e. Southern Niger with the river Niger.
- 43 Специфично посочени планините, од каде потекнува и името на државата/ Specifically determined the mountains, who gave the name of the country
- 44 Именувано како „зеленилото и земјата“/ Listed as „greenery and earth“
- 45 Kivite, T., *Liberia and Ethiopia, The Never Colonised African Countries*, <https://streamafrica.com/culture/liberia-ethiopia-never-colonized-african-countries/>
- 46 Kabia, J., *Humanitarian Intervention and Conflict Resolution in West Africa*, 2009
- 47 Smith, N., *What Flag?*, 2015
- 48 Мнозинството од населението се Цвани / The majority of the population are Tswanas.

ХЕРАЛДИЧКИОТ ЛАВ НА МАРКИ

Симјон Симев

<https://orcid.org/0000-0003-0521-4713>
УДК 929.6:656.835.11(497.7)

Хералдиката/грбословието како наука за грбовите и филателијата - колекционерска љубов за собирање и изучување на марките: се прикосновени. Ги зближува и ликовниот израз.

Тоа се потврдува со поштенските марки издадени од Република Македонија. Конкретно: ЈП Македонска пошта отпечати под заглавие Хералдика од Македонија поштенски целини со номинали од 10; 36 и 9; 36 денари; вклучително и Прв ден плик. Имено, поштенските вредносници се отпечатени на 19 и 23 јуни 2002 и 2003. Мотивот хералдички лав на марките е преземен од различни грбовници.

ГРБОВИТЕ ПРЕД НАС

Првин за грбовникот на Корнелиџ - Неорнџ (Ано Dni 1595). Долго време во науката е сметан за најстара копија (пред да биде откриен Лондонскиот грбовник). Иако, за некои научници, датумот испишан на корицата е спорен: дека е настанат по објавувањето на Царството на Славјаните (1601 г.) од Мавро Орбини; дека е сомнителна годината на грбовникот...; не е составен пред 1593 година. И други гледишта (Матковски 1970, 77-78). Самиот грбовник е со формат 21x14,5см. Прототипот е пишуван на латиница и кирилица. Блазонот на земскиот грб на Македонија е:

Жолт исправен лав на црвено поле. Лавот е вооружен златно (јазикот и канците се прикажани златни). Круната е претставена подигната (Јоновски 2015, 143).

Лавот е тератолошки. Над штитот има голема древна лачеста корона. Хералдичкиот штит е германски со потенка бордура (ореол). Под цимерот пишува: MACEDONIÆ, а над него ЦИМЕРН МАВЕДОНСКЕ ЗСМАЕ.

Вториот грбовник е од 1620 година. Но според водениот знак - хартијата е произведена

HERALDIC LION ON POST STAMPS

Simjon Simev

<https://orcid.org/0000-0003-0521-4713>
UDC 929.6:656.835.11(497.7)

Heraldry as a science of the coats of arms and philately - a collector's love of collecting and studying stamps: they are inseparable. The artistic expression brings them closer.

This is confirmed by the postage stamps issued by the Republic of Macedonia. Specifically: PE Macedonian Post, under the heading Heraldry of Macedonia issued postal stationery with face value of 10; 36 and 9; 36 denars; including First Day Envelope. The postage stamps were printed on 19 June 2002 and 23 June 2003. The motif of the heraldic lion on the stamps was taken from various armorials.

ARMS IN FRONT OF US

First is taken from the Korenic Neoric armorial (Ано Dni 1595). It has long been considered the oldest copy by the scientific community (before the London armorial was discovered). Although, for some scholars, the date on the cover is disputed: claiming it came in existence after the publication of the Kingdom of the Slavs (1601) by Mavro Orbini; that the year on the armorial is dubious ...; not composed before 1593. And other views (Матковски 1970, 77-78). The armorial is 21x14.5cm. The prototype is written in Latin and Cyrillic. The blazon of the Land coat of arms of Macedonia is:

Gules lion Or armed and ensigned with a crown of the second (Јоновски 2015, 143).

The lion is taken from the bestiaries. Above the shield there is a large ancient crown. The heraldic shield is of a German type with an orle. Underneath the arms it reads: MACEDONIÆ, and above it ЦИМЕРН МАВЕДОНСКЕ ЗСМАЕ. (in poor Cyrillic writing: Cimeril Make-donske zemle – Arms of the Macedonian Land)

The second coat of arms is from the armorial form 1620. According to the watermark - the paper

меѓу 1574 и 1603 лето во Прага или Грац. Откупен е од виенска антикварница, се чува во Белград. Грбовникот е со голем формат 35x24см. Врз него има втиснат наслов *illiria herald*. Лентите, пак, под грбовите се со имиња напишани на латиница. Грбовникот е изработен во боја со многу позлата (Матковски 1970, 90,91). Во него македонскиот грб е даден трипати: двапати во доминионските грбови на Стефан и Урош, и еднаш како земски грб (Јоновски 2015, 146). Следува описот на земскиот грб.

Блазонот е: лавот е златно жолт на црвено поле. Разгневен. Вооружен со двокрака опашка. На главата има мала круна. Над штитот древна корона. Штитот е ренесансен. Емблезонот е убедлив...Полни бои, успешен цртеж.

ГО ОТВОРАМЕ КЛАСЕРОТ СО МАРКИ

Грбовиве со хералдички лавови, заедно со Оловскиот (Болоњскиот) и грбот од Жефаровиќ се изобразени на марки и Плик прв ден.

Хронолошки (2002 г.), прва е издадена марката со лавот од Корениќ-Неориќ (1595г.) (сл. 1). Цимерот¹ со лавот е врз виолетов фон (на граница кон сино). Виолетовата, која е секундарна (смешана боја), е посеана со прсликани цимери-лавчиња, во кои штитот е со бледовиолетова боја, а лавчињата се со истиот тон на фонот. Ова т.н. хералдичка шара влече кон лила или лаванда. Лавандула. Смирува. Според Јакоби (Velika 2011, 189), виолетовото го симболизира мистичното, длабоко интуитивно сфаќање.

Марката, под наслов: Хералдика од

was produced between 1574 and 1603 in Prague or Graz. The armorial was redeemed from a Vienna antique shop, and is kept in Belgrade. The armorial is 35x24cm in size. It has an imprint titled *illiria herald*. Under the coats of arms, the ribbons are inscribed in Latin alphabet. The armorial is painted and richly gilded (Матковски 1970, 90,91). In it, the Macedonian coat of arms is given three times: twice in the dominion coats of Stefan and of Uros, and once as land coat of arms (Јоновски 2015, 146). The description of the Land arms follows:

The blazon is: Gules lion Or with queue forchee, ensigned by crown. Above the shield, an ancient crown. The shield is renaissance. The emblason is convincing ... Full colors, successful drawing.

WE OPEN THE STOCK BOOK

The coats of arms with heraldic lions, along with Olovo (Bologna) and the arms from of Zhefarovic are pictured on stamps and the First Day Envelope.

Chronologically (2002), the first postage stamp issued is with lion form armorial of Korenic-Neoric (1595) (Fig.1). The arms with lion is on a purple background (at the edge with blue). The purple, which is secondary (mixed color), is with semè of smaller images of the arms, in which the shield is pale-purple in color and the lions are of the same tone as the background. This so-called heraldic pattern is going to lilac or lavender color. It calms down. According to Jacoby (Velika

сл./ fig. 1

Македонија. е издадена на 19 јуни 2002 г. во номинала 10 денари во тираж 40,000. Печатот е повеќебоен, печатено во Tiskarna Delo (Ljubljana). Таблиците се со 9 (3x3) марки, со чешлесто запчење 14. На Аракот/ табакот врз кој се отпечатени марките, на пример: на милезимот² се забележува мнимо (имитационо) сребреникаво запчење (з'мбите не се игли), додека, пак, на перфорираните табаци има мали четири цинобер (вермилион) лавчиња (Macedonia 2019). Општиот впечаток е илуминиран манускрипт

- минијатура посеана со темјанушки.

Окото наше, натопено со студено-мистичниот тон од сино-лилаковото се лизга кон белиот милезим и контрастното зелено на марката од Белградскиот грбовник II. Марката, под наслов: Хералдика од Македонија е издадена на 23 јуни 2002, во номинала 36 денари (сл. 2). Таблиците се 9 /3x3/. Печатот е повеќебоен офсет, а перфорацијата чешлеста. На белото поле од табакот има имитација на златно запчење. Табакот на крајните агли е фланкиран со четири златни лава на црвено.

Таму, вертикалната композиција со комплементарниот контраст: црвено-зеленото и грбовната фигура на жолтиот рампант лав, е мед за окото. Звучна хрома.

ПЛИКОВИТЕ ПРВ ДЕН

Ахроматските, два бели плика, се основата врз кој е втиснат црниот печат Прв ден. На левото поле од пликите е Графичкото решение

сл./ fig. 2

2011, 189), the violet symbolizes a mystical, deeply intuitive understanding.

The postage stamp, entitled: Heraldry of Macedonia was published on June 19, 2002. in the face value of 10 denars in circulation of 40,000 samples. The print is more colorful, printed in Tiskarna Delo (Ljubljana). The blocks are of 9 (3x3) stamps, with comb perforation of 14. On the block of stamp on which the stamps are printed, for example on the millésime²: a silvery imitation of perforation, while on the perforated blocks

there are small four vermillion lions (Macedonia 2019). The general impression is of an illuminated manuscript - a miniature seme of violets.

Our eye, dipped in the cold-mystical tone of the blue-lilac, slides towards the white milieu and the contrasting pistachio-green of the stamp with the arms from the Belgrade armorial II. The stamp, titled: Heraldry of Macedonia, was issued on June 23, 2002, with face value of 36 denars (Fig. 2). The blocks are of 9 (3x3). The printing is multicolored offset and with the comb perforation. On the white field of the block there is an imitation of a golden perforation. The corners are flanked by four golden lions in red.

There, the vertical composition with the complementary contrast: the red-green and the charge of the golden rampant lion, is honey to the eye. Sounding chroma.

со сличен мотив на марките (лавот). Преку него е втиснат текст: Хералдика од Македонија, а лево е отпечатено, Пошта FDC7a/2002; Пошта FDC7b 2002. Но, вермилион (циноберот) - штитовите се прелеваат во темно-црвено и многу темно-црвено. Забележливи се и дифузирани сенки фрлени од фигурите врз зеленото и црвеното поле. И, особено влегува во око грбова тродимензионална фигура - доловена со филтер во фотошоп. Или: поинаку кажано - plastic wrap (обвиено со пластика).

На третиот првонедневен плик се залепени две марки отпечатени со мотив од Стематографијата на Жефаровиќ. Пошта FDC8/2003. Графичка подготовка на марката: Скенпоинт. Номинала: 9 и 36 денари. Запчење: 13 и една четвртина. Табаци 9 (3x3). Тираж 40.000³. Бидејќи грбовите од Оловскиот и Христофоровиот не се во боја, овозможува послободно ликовно решение на дизајнерот. Едната марка е тонирана во сино-зелено (сл. 4) фонот е топло матирано сиво-бело, а другата е колористички гама кафено-црвено (сл. 3). Акцентирано со жолто-црвено и бели контури. На белото поле, пак, од марките се нижат халфтон точки: цијан крупен хоризонтален син халфтон.

Темата од пригодниот плик е дополнета со пресликиот ренесансен доминионски грб, кој е на бело поле. Под него пишува: Regis Stephani Vrosa Nemanich insignia. Врз овој општ грб на владетелот или на неговото владение на територии (реални или митски), како прв хералдички десно е претставен грбот на *Macedonia*. Следуваат: Bosnia...Dalmatia...

FIRST DAY COVERT

сл./ fig. 3

Achromatic, two white envelopes, are the base on which the first day's black seal is imprinted. To the left of the envelope is the Graphic interpretation with a similar motif to the stamps (lion). Over it, the following text is printed: Heraldry of Macedonia, and to the left: Post Office FDC7a/2002; Mail FDC7b 2002. But vermilion - shields spill over into dark

red and very dark red. There are also diffused shadows cast from the figures on the green and red fields. And, in particular, a three-dimensional charge - captured with a filter in a photoshop - comes into view. Or, put differently - plastic wrap.

On the third First Day Covert, there are two stamps printed with motifs from Zhefarovic's Stematographia. Mail FDC8/2003. Graphic design of the stamp: Scanpoint. Face value: 9 and 36 denars. Perforation 13 and a quarter. Blocks of 9 (3x3) stamps. A circulation of 40,000³. Since the Coats of Arms of Olovo and Christofor Zefarovic are not in color, they provide a freer visual design solution for the designer. One stamp is toned in blue-green background (Fig. 4) and is warm matt whitte-gray, and the other is a color gamma brown-red (Fig. 3). Accentuated with yellow-red and white outlines. On the white field, however, are stamped halftone dots: cyan

Bulgaria...Surbia... Со други зборови, се турка Илирската идеја. Идеалот.

УШТЕ ЗА ЦИМЕРИТЕ...

Друг илирски земски грб е т.н. Оловски (Болоњски)⁴. Неговиот блазон е следниов. - Исправен лав свртен на десно со раздвоена опашка⁵. Штитот е со германски облик, а над него има петокрака корона (со бисери). Под грбот на една драперија на латиница пишува *Macedonię* (Матковски 1970, 107). Во грбовникот, сите 174 грба се дадени без боја: фонот на полињата е сребрен. Нема хералдичка шрафура. Емблезонот е успешен, инвентивно цртан со мастило на хартија. А, блазонот на грбот со лавот кај Христофоръ Жефаровичъ⁶ е црвен лав на златно поле. Лавот е со една опашка. Над главата нема дијадема.

Полето на грбот е определено од шпанскиот штит врз кој е ставена (царска) петокрака круна со стема. За означување на боите е сугерирано (внушено) со хералдичко шрафирање. Авторот изображенијата ги исцртува во затворена рамка со исписани, околу секој грб, топчести (клопчести) облаци (Василиев 1986, 9-28.).

Стематологијата е умножувана со втиснување на секоја страница од бакарната плоча по принципот на графиката (*livre à gravure*) (Davidov 1962, 9).

Општиот впечаток за работата на Христофор е: мошне слободен (новаторски) пристап. Инвенцијата е видлива и порано во манастирот Боѓани. Ако се бара некое влијание, тоа е од барокот.

И, така. Го затвораме Каталогот со марки. Грбовите се скриваат од погледот.

Основниот елемент на хералдиката грбот - за составувањето и оформувањето на поштенските марки (за кои меѓу другото пишувавме) - е зачуван. Притоа, визуелниот (ликовен) симбол на лавот е колористички збогатен. Технички, графички перфектно реализиран. Слободата

large horizontal blue halftone.

The theme of the appropriate envelope is complemented by a image of Renaissance Dominion coat of arms. Underneath it writes: Regis Stephani Vrosa Nemanich insignia. On this coat of arms of the ruler are his conquered of territories (real or mythical), the coat of arms of Macedonia is represented as the first field in heraldic right. Follow: Bosnia ... Dalmatia ... Bulgaria ... Surbia ... In other words, the Illyrian idea is being pushed. The ideal.

MORE ABOUT COATS OF ARMS ...

Another Illyrian land coat of arms is so called Olovo (Bologna)⁴. Its blazon is as follows. – Gules lion Or queue forchee⁵. The shield is of German type and has a five-pointed crown (with pearls) above it. Under the arms, on drapery in Latin is written *Macedonię*, (Матковски 1970, 107). In the coat of arms, all 174 coats of arms are given without colors: the background of the fields is silver. There is no heraldic hatching. The emblazon is a successful, inventively drawn with an ink. And the blazon of the arms with the lion from Christopher Zhefarovich⁶ is Or lion Gules. The lion has one tail. There is no diadem over the head.

The field is made by a Spanish shield on which a (royal) five-pointed crown with a stemma is placed. Color are suggested by heraldic hatching. The author draws the sketches in a closed frame with spherical clouds drawn around each arms, (Василиев 1986, 9-28).

The Stemmatalogia is reproduced by imprinting each page of the copper plate on the principle of graphics (*livre à gravure*) (Davidov 1962, 9).

The general impression of Christopher's work is: a very free (innovative) approach. The inventiveness is visible earlier in the monastery of Bogyani. If some influence is sought, it is from the Baroque.

And so. We close the Catalog with stamps. The arms are hidden from the view.

The basic element of the heraldry - coat of arms - for the compilation and decoration of stamps (of which we wrote, among other things) - is preserved. The visual (artistic) symbol of the

сл./ fig. 4

на дизајнерите при реализирањето на марките, е непосредна, ненапуштајќи ги хералдичките правила (чувајќи ги филателистичките). Белите полиња, перфорациите се поле за креација: виолетово, зелено, сино, жолто. Сребро и злато. - Рај за очите.

Мотивите за марките се преземени селективно од припишаните „Цимери македонске земле“. Идејата е илирска: грбот на Кореник-Неорик (1595); Болоњскиот (Белградски) 1620; Оловскиот (Болоњски) - 1689; (и од) Стематологијата на Жефаровиќ (1741 лето).

lion is colorfully enriched. Technically, graphically perfect. The freedom of designers to make the stamps is immediate, without violating the heraldic rules (keeping the philatelic ones). White fields, perforations are a field of creation: purple, green, blue, yellow. Silver and gold. - Paradise for the eyes.

The motives for the stamps are selectively taken from the attributed “Arms of the Macedonian Land”. The idea is Illyrian: coat of arms from Koranic-Neoric’s (1595); Bologna (Belgrade) 1620; Olovo (Bologna) - 1689; (and from) Zhefarovic’s Stematographia (1741).

НАВОДИ • ENDNOTES

- 1 Цимер – унгар. грб, терминот што се користи во раните грбовници/ Cimeri-Ungarian for coat of arms, as used in earlier armorials.
- 2 Millésime, (фр.). Бело поле што ги оградува марките од белиот лист / Millésime - french for the white area around the stamps on the block of stamps (Нонев 1989, 154).
- 3 www.posta.ge%20stamps/1992-2019/ Посетено во јули 2019.
- 4 Според А. Соловјев, Оловскиот грбовник бил направен во Дубровник (веројатно 1689) од Џовани Бењини, кој можеби бил трет ктитор на Оловскиот манастир во Босна. Пишувач е на хартија: 19,9 x 14,2см. / According A. Solovjev, The Olovo Armorial was made in Dubrovnik (probably 1689) by Giovanni Benigni, who may have been the third founder of the Olovo Monastery in Bosnia. Written on paper: 19.9 x 14.2 cm. (Матковски 1970, 106).
- 5 (Во митологијата) лавовите во својата опашка кријат магична сила, со која ги покриваат своите следи... Арсланот со две опашки (двокрака опашка), обвивајќи го опашот околу телото станува невидлив „колку подолга опашка, толку посилен е магијата“ / (In mythology) the lions in their tail

conceal a magical force, covering their trails ... The two-tailed lion, wrapping its tail around the body becomes invisible „the longer the tail, the stronger the magic“ (Ковачев 2005, 33).

- 6 Христофор Жефаровиќ, Иллүрїко россїанскї общїй зѡграф... кој изобразил Стематологија, ВІЇННІЇЪ ѿ ѿма:окт:ка: Ѳѡма Мессмеръ Сечець. 1741. Патем: Христофор е наречен (од митрополит карловачки Ненадович) „Ревнитель отчества Болгарскаго“. А, Жефаровиќ пак, за јазикот на Стематологијата вели дека е славјано-сербски [всушност, е руско-црковнословјански]. Роден е во Дојран 1690. Умира во Москва (Богојавленски манастир) на 18.09.1753. Таму се чува и „Завештанието на Жефаровиќ“, каде што пишува: „священник болгар Жефаровиќ“. / By the way: Christopher is called (by Metropolitan of Karlovac - Nenadovich) „The zelous of his homeland Bulgaria“. And, Zhefarovic says, for the language of Stematographia it is Slavic-Serbian [in fact, it is Russian-Church Slavic]. He was born in Dojran in 1690. He dies in Moscow (Epiphany Monastery) on 18.09.1753. There is also the „Last Will of Zhefarovich“, which reads: „Priest Bulgar Zhefarovich“ – (Петровски Н.М 1910, 297-313).

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

- Василиев, Асен. 1986. „Стематологијата“ на Христофор Жефаровиќ. – во: Христофор Жефаровиќ. *Стематологија*. Факсимилно издание, коментарирано од Асен Василиев. Софија: Наука и уметност, 9-28.
- Јоновски, Јован. 2015. *Симболите на Македонија*. Скопје: Силсон.
- Ковачев, Георги. 2005. *Средновековна хералдика*. В.Търново: Фабер.
- Матковски, Александар. 1970. *Грбовите на Македонија (Прилог кон македонската хералдика)*. Скопје: ЗИД Нова Македонија; Институт за национална историја.
- Нонев Богомил ред., 1989 *Енциклопедичен справочник по филателија*. Редактор,. Софија: д-р Петър Берон.
- Петровски Н.М. 1910, „К биографији Христофора Жефаровича“. *Известия ОРЯС - АН.* Т.15. Ч.2. 297-313.
- Davidov, Dinko. 1962. „Srpski bakropisci XVIII stoljeća (Zefarović - Orfelin)“. *Katalog*. Zagreb.
- Jakobi, Jolanda in: Klausbernd, Folmar. *Velika knjiga o bojama*. Beograd: Laguna, 2011. 189.
- Macedonia 2019. Macedonia - postage stamps (1992-2019). <https://www.stampworld.com/en/stamps/Macedonia/> Пристапено во јули 2019.

АКТИВНОСТИ НА МГД

Здружението за хералдика, вексилологија и фалеристика МАКЕДОНСКО ГРБОСЛОВНО ДРУШТВО започна со работа на 15 јули 2018 година. Точно на 15 годишнината од започнување на работа на Македонското хералдичко здружение и на денот на престанокот на постоење на МХЗ. Неколку дена претходно, на 12 јули 2018 г. во Институт за национална историја се одржа одбраната на докторската теза на претседателот на друштвото Јован Јоновски на тема „Сонцето и лавот како симболи во хералдиката и вексилологијата во Македонија“.

Извршниот одбор на Македонското грбословно друштво го сочинуваат: Претседател и главен хералд е д-р Јован Јоновски, потпретседател и хералд вардарски е д-р Иван Нацевски; а секретар и хералд еригонски е генерал Павле Арсовски.

Јоновски во септември учествуваше на 4та меѓународна конференција за хералдика и вексилологија во Чешин, Полска каде настапи со излагањето за Македонскиот територијален хералдички систем. Подоцна, излагањето е објавено во Грузија, во гласникот на хералдичката комисија при парламентот на Грузија.

Македонското грбословно друштво продолжи да го издава гласникот *Македонски хералд* и во декември 2018 излезе бројот 11 кој дава ретроспектива на 10те броеви издадени во периодот 2005-2016 г. давајќи индекс на објавените статии. Понатаму ја пренесува историјата на МХЗ, според делот *Активностите на МХЗ* објавувани во секој број. Беше објавен и регистрот на грбови на МХЗ заклучно со грбот регистриран 2016.

На почетокот на февруари 2019 годи-

ACTIVITIES OF MHS

The Society for Heraldry, Vexillology and Phaleristics MACEDONIAN HERALDIC SOCIETY started its operations on July 15, 2018. Exactly on the 15th anniversary of the commencement of the work of the Macedonian Heraldry Society and the day of the termination of the MHS. A few days earlier, on July 12, 2018, at the Institute of National History, the President of the Society Jovan Jonovski defended his PhD thesis on the topic „The Sun and the Lion as Symbols in Heraldry and Vexillology in Macedonia“.

The Executive Board of the Macedonian Heraldic Society: President and Chief Herald is Dr. Jovan Jonovski, Vice President and Herald of Vardar is Dr. Ivan Nacevski; and Secretary and Herald Erigone is General Pavle Arsovski.

Jonovski participated in the 4th International Conference of Heraldry and Vexillology in Czeszyn, Poland in September where he had presentation on the Macedonian Territorial Heraldry System. Later, the paper was published in Georgia, in a journal for the Georgian Parliament's Heraldry Commission.

The Macedonian Heraldic Society continued to publish the Macedonian Herald newsletter, and in December 2018 issue 11 was published which gives a retrospective of the 10 issues published in the period 2005-2016, giving an index of published articles. The history of MHS was

shown, according to the section of the Activities of MHS published in each issue. The MHS Coat of Heraldic Register was also published, with the coat of arms registered until 2016.

At the beginning of February 2019, Jonovski's thesis

Од предавањето на д-р Јован Јоновски од февруари 2019 / From the lecture by dr. Jovan Jonovski in February 2019

на, тезата на Јоновски беше објавена во интегрален облик и со истиот наслов од страна на Македонското грбословно друштво.

Скратена верзија на англиски јазик е објавена и од страна на Фондацијата за вексилолошко наследство од САД.

Потоа следеше серија предавања на д-р Јоновски во Скопје. Првото на 26.2. на тема за македонските грбови и знамиња, а потоа на 25.3. предавање на Правниот факултет на тема државна и партиска хералдика. Во април, во пред велигденскиот период одржа две предавања на симболиката на крстот на 23 и 25.4.2019

Меѓународен ден на хералдиката, 10 јуни, беше одбележан со положување свежо цвеќе на споменикот на Христофор Жефарович и со две предавања на 7.6.2018. Иван Нацевски на тема: Македонија меѓу европската и илирската хералдика: влијанија и преплетување. Јоновски пак зборуваше за Матковски и македонската хералдичка мисла.

На XXVII Интернационален конгрес на вексилологија во Сан Антонио, САД, на 16.7.2019, членот на Македонското грбословно друштво, д-р Желько Хеимер, кој воедно е претседател на Хрватското грбословно и заставословно друштво, беше избран за претседател на претседател на ФИАВ, Интернационална федерација на вексилолошките асоцијации, која воедно и го организира конгресот. На истиот конгрес МГД, претставувано од Желько Хајмер, беше повторно примено во членство на оваа престижна светска научна федерација.

Продолжи и работата на регистрот и збогатување на сајтот со нови содржини. ■

Од предавањето на д-р Иван Нацевски од јуни 2019 / From the lecture by dr. Ivan Nacevski in June 2019

Then a series of lectures by Dr. Jonovski was held in Skopje. The first on 26.2. on the topic of Macedonian Coats of Arms and Flags, and then on 25.3. lecture at the Faculty of Law on State and Party Heraldry. In April, just before Easter, two lectures on the symbolism of the Cross were held on 23 and 25.4.2019.

International Heraldry Day, June 10, was celebrated by laying fresh flowers at the Hristofor Zhefarovic Monument and with two lectures on 7.6.2018. Ivan Nacevski on the topic: Macedonia between European and Illyrian Heraldry: Impacts and Intertwining. Jonovski spoke about Matkovski and the Macedonian heraldic thought.

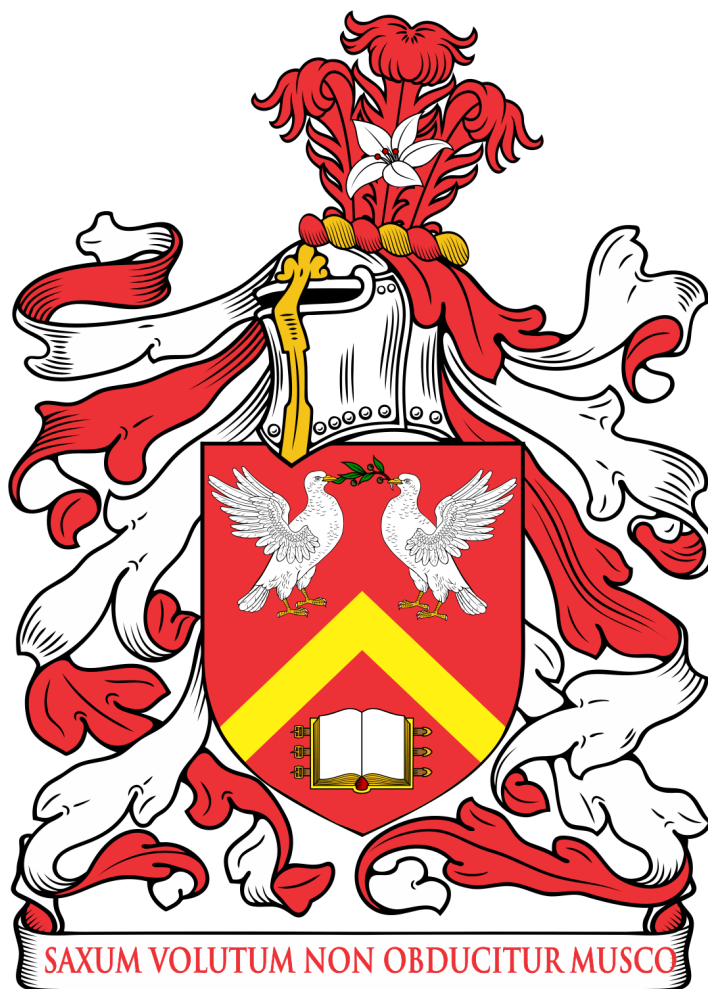
At the XXVII International Congress of Vexillology in San Antonio, USA, on 16.7.2019, the member of the Macedonian Heraldic Society, Dr. Zeljko Heimer, who is also the President of the Croatian Heraldic and Vexillologic Society, was elected President of the International federation of vexillological associations, FIAV,

which also organizes the congress. At the same congress MHS, represented by Zeljko Heimer, was re-admitted to membership in this prestigious world scientific federation.

The work on the registry and enrichment of the web site with new content continued. ■

Три македонски хералдичари: Јоновски, Жефаровиќ, Нацевски - По повод на полагање на цвеќе на споменикот на Христофор Жефаровиќ на меѓународниот ден на хералдиката 10 јуни/ Three Macedonian heraldists: Jonovski, Zhefarovic, Nacevski - from the ceremony of laying flowers at the monument of Hristofor Zhefarovic for the occasion of International day of heraldry, 10 June.

**ГРБ НА РАДОВАН И ЛЕПОСАВА
ПОПОВСКИ**

Економист и инженер од Скопје

Штит: Црвено, меѓу два соочени сребрени гулаба кои во клуновите држат иста зелена маслинова гранка и отворена книга вкоричена златно, златно стропило

Мантија: Црвено поставено сребрено

Челенка: На три црвени паунови пера сребрена функција

Девиза: Saxum Volutum Non Obducitur Musco

Девиза на македонски: На камен кој се тркала не расте мов

Блазон и емблазон: Јован Јоновски

Заведен: број 1/2018 на 21.4.2018 година ■

**ARMS OF RADOVAN AND LEPOSAVA
POPOVSKI**

Economist and engineer form Skopje

Shield: Gules chevron Or between two doves gardant Argent holding in their beaks an olive branch Vert, and open book Argent bounded Or

Mantle: Gules doubled Argent

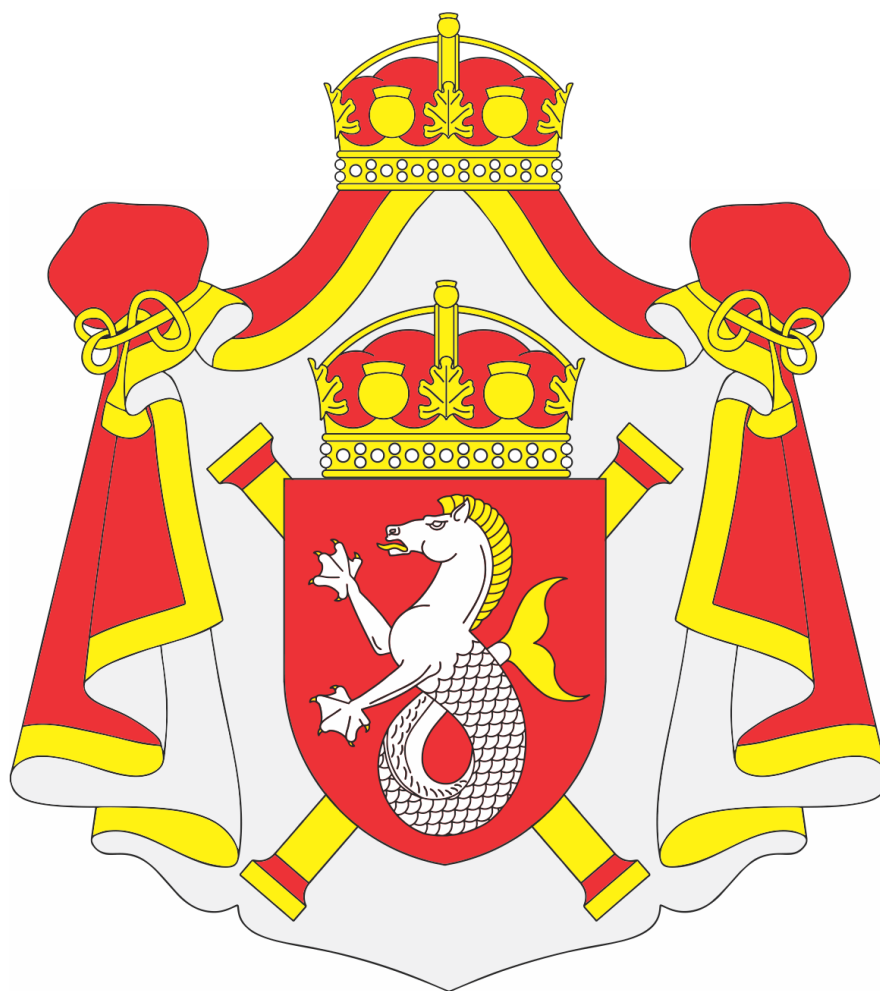
Crest: Three plumes Gules charged with funcia flower Argent

Motto: Saxum Volutum Non Obducitur Musco

Motto in English: A rolling stone gathers no moss

Blazon and Emblazon: Jovan Jonovski

Registered: number 1/2018 on 21.4.2018 ■

ГРБ НА МАКЕДОНСКО ГРБОСЛОВНО ДРУШТВО

Здружение од Скопје кое се занимава со хералдика, вексилологија, фалеристика и сродни дисциплини

Блазон: Црвено, сребрен хипокамп, со канци, јазик, грива и перка, сите златни. Над штитот круна на главен хералд на МГД. Зад штитот вкрстени две палки на главен хералд. Над штитот голема црвена мантија, поставена сребро, со златна хералдска круна.

Блазон и емблазон: Иван Нацевски

Заведен: број 2/2018 на 15.7.2018 година ■

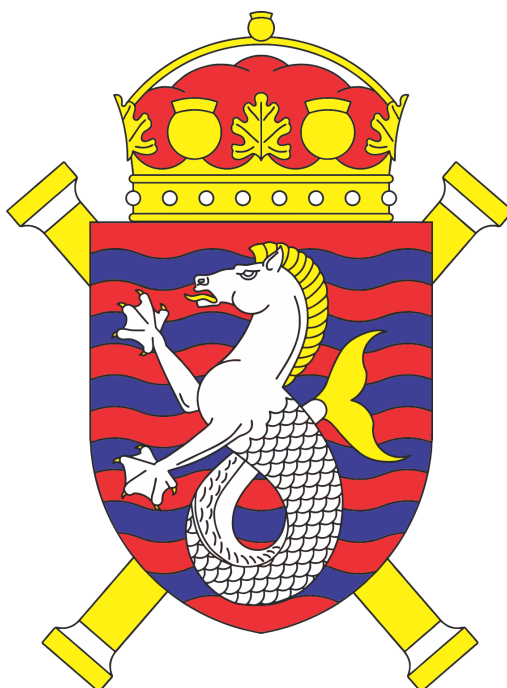
ARMS OF MACEDONIAN HERALDIC SOCIETY

Society from Skopje that deals with Heraldry, Vexillology, Phaleristics and similar disciplines

Blazon: Gules, Hippocamp Argent, armed, langued, crined and queued Or. Above the shield Chief herald's crown. Behind the shield, two Chief herald's batons in saltire. A great mantle Gules doubled Argent crowned with Chief herald's crown Or.

Blazon and Emblazon: Ivan Nacevski

Registered: number 2/2018 on 15.7.2018 ■

ГРБ НА ХЕРАЛД ВАРДАРСКИ
Македонско грбословно друштво

Блазон: Црвено, шест брановидни ремена, сини, сребрен хипокамп, со канци, јазик, грива и перка, сите златни. Над штитот хералдска круна. Зад штитот вкрстени две хералдски палки.

Блазон и емблазон: Иван Нацевски
Заведен: број 3/2018 на 15.7.2018 година

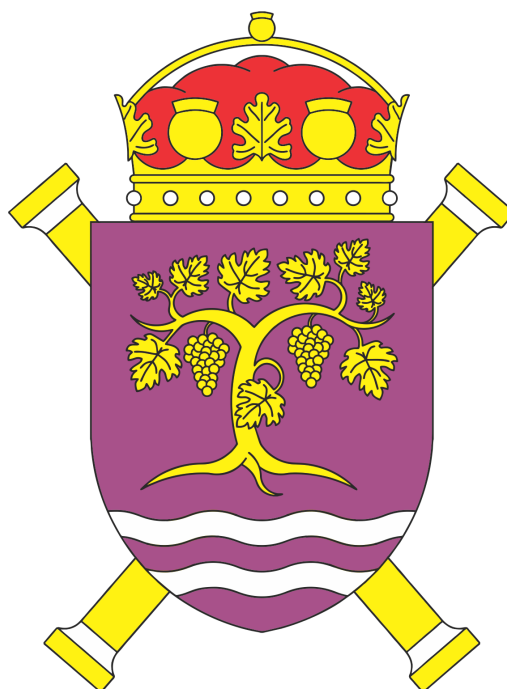
Симболика: Брановидните ремени ги претставуваат македонските реки Вардар, Треска, Пчиња, Брегалница, Бабуна, Црна. Хипокампот е еден од символите припишани на Александар Македонски во древноста. ■

ARMS OF VARDAR HERALD
Macedonian Heraldic Society

Blazon: Gules, six bars wavy Azure, over all Hippocamp Argent, armed, langued, crined and queued Or. Above the shield herald's crown. Behind the shield, two herald's batons in saltire.

Blazon and Emblazon: Ivan Nacevski
Registered: number 3/2018 on 15.7.2018

Symbolism: Bars wavy represent the Macedonian rivers: Vardar, Treska, Pchinja, Bregalnica, Babuna, Crna. The hippocampus is one of the symbols attributed to Alexander the Great in antiquity. ■

ГРБ НА ХЕРАЛД ЕРИГОНСКИ
Македонско грбословно друштво

Блазон: Пурпурно, винова лоза со плод, сето златно, во основа два брановидни ремена, сребрени. Над штитот хералдска круна. Зад штитот вкрстени две хералдски палки.

Блазон и емблазон: Иван Нацевски
Заведен: број 4/2018 на 15.7.2018 година

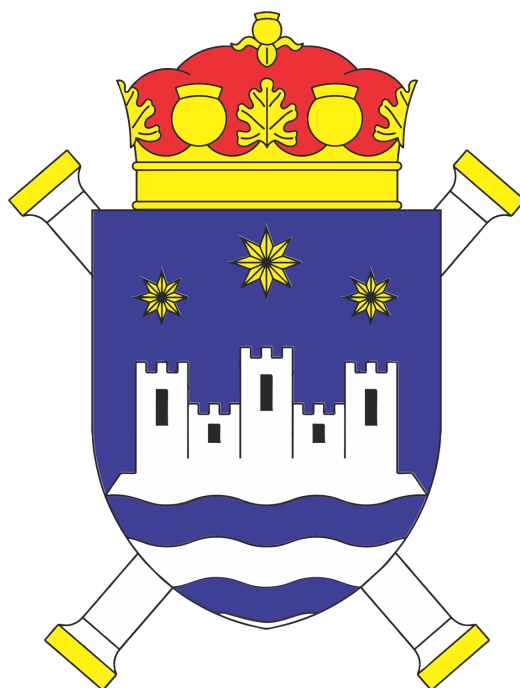
Симболика: Двата брановидни ремена ја претставуваат реката Црна односно древната Еригон. Виновата лоза со плод ја претставува областа Тиквеш и лозарството кое се одвива по текот на реката. ■

ARMS OF ERIGON HERALD
Macedonian Heraldic Society

Blazon: Purple, a grapevine fruited Or, two bars wavy Argent in base. Above the shield herald's crown. Behind the shield, two herald's batons in saltire.

Blazon and Emblazon: Ivan Nacevski
Registered: number 4/2018 on 15.7.2018

Symbolism: The two Bars wavy represent the Crna River, the ancient Erigon. The grape fruit line represents the Tikvesh region and the viticulture that takes place along the course of the river. ■

ГРБ НА ПЕРСЕВАНТ БРЕГАЛНИЧКИ
Македонско грбословно друштво

Блазон: Сино, на сребрен брег тврдина со три кули, во основа два сини брановидни ремени. Над секоја кула по една осумкрака златна ѕвезда. Над штитот персевантска круна. Зад штитот вкрстени две персевантски палки.

Блазон и емблазон: Иван Нацевски
Заведен: број 5/2018 на 15.7.2018 година

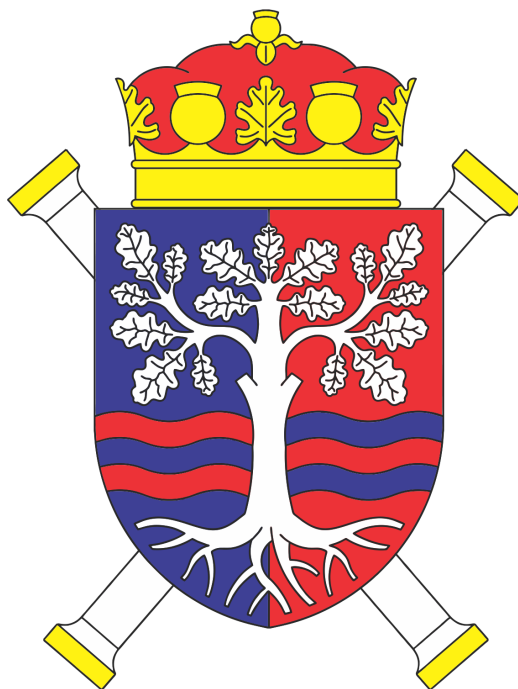
Симболика: Двата брановидни ремена ја претставуваат реката Брегалница. Брегот е асоцијација со името на реката, а тврдината ги претставува двете главни историски упоришта во текот на истата. Имено, станува збор за градот Штип односно дрвено Астибо и градот Баргала. Трите златни ѕвезди се асоцијација на градот Струмица односно неговото прво познато историско име Астрајон. ■

ARMS OF BREGALNICA PESRUIVANT
Macedonian Heraldic Society

Blazon: Azure, issuant from mount triple towered castle Argent, over each tower mullet of eight points Or. Two bars wavy Azure in the base. Above the shield pursuivant's crown. Behind the shield, two pursuivant's batons in saltire.

Blazon and Emblazon: Ivan Nacevski
Registered: number 5/2018 on 15.7.2018

Symbolism: The two bars wavy represent the river Bregalnica. The shore is an association with the name of the river, and the fortress represents the two main historical strongholds over it. Shtip – Astibo and the city of Bargala. The three golden stars are an association of the city of Strumica, that is, its first known historical name Astraion. ■

ГРБ НА ПЕРСЕВАНТ ПЧИНСКИ Македонско грбословно друштво

Блазон: Расечен на сино и црвено, два брановидни ремена, обратно обоени, врз сè искорнато дабово дрво, сребрено. Над штитот персевантска круна. Зад штитот вкрстени две персевантски палки.

Блазон и емблазон: Иван Нацевски
Заведен: број 6/2018 на 15.7.2018 година

Симболика: Двата брановидни ремена ја претставуваат реката Пчиња која е и главен извор на останатата симболика на грбот. Имено, река Пчиња тече од планината Козјак чиј највисок врв е Перен (Перун), а се влива во Катланово односно меѓу Скопје и Велес. Токму оваа географска дуалност меѓу старословенските богови Перун и Велес беше основа за избор на дабот како свето дрво за сите индоевропски богови громовници. Така, крошната на дабот го симболизира Перун односно небото, а корењата Велес односно подземјето. Расечувањето на штитот на две бои ја симболизира вечната борба меѓу овие две божества. ■

ARMS OF PCHINJA PESRUIVANT Macedonian Heraldic Society

Blazon: Per pale Azure and Gules, two bars wavy counter charged. Over all an Oak three eradicated Argent. Above the shield pursuivant's crown. Behind the shield, two pursuivant's batons in saltire.

Blazon and Emblazon: Ivan Nacevski
Registered: number 6/2018 on 15.7.2018

Symbolism: The two bars wavy represent the Pchinja River, which is also the main source of symbolism of the arms. Pchinja River flows from the Kozjak Mountain whose highest peak is Peren (Perun), and it flows into Katlanovo, ie between Skopje and Veles. It was this geographical duality among the Old Slavic gods Perun and Veles that was the basis for choosing the oak as a sacred tree for all the Indo-European gods thunderers. Thus, the crown of the oak symbolizes Perun, ie the sky, and the roots of Veles ie the underground. The splitting of the shield of two colors symbolizes the eternal struggle between these two deities. ■

ГРБ НА ПАВЛЕ АРСОСКИ
Генерал од Скопје

Штит: Црно, сребрен волк вооружан црвено; во десната рака сребрен меч, а во левата штитче: црвен, златно стропило, над се две златни дабови гранки врктени во дното, обратно обоено. Зад штитот врктени две генералски палки.

Челенка: Од златна круна сребрена соколова глава вооружана црвено, со сребрен меч во златен клун.

Мантија: Црвено поставено златно.

Девиза: Acta non verba

Девиза на македонски: Дела не зборови

Блазон: Јован Јоновски

Емблазон: Иван Нацевски

Заведен: број 7/2018 на 14.9.2018 година ■

ARMS OF PAVLE ARSOSKI
General form Skopje

Shield: Sable a wolf argent armed Gules holding in dexter sword Argent in sinister escutcheon: Gules chevron Or, over all two oak branches in saltire at the base counter charged.

Mantle: Gules doubled Or

Crest: From coronet a hawk's head Argent armed Gules, holding in its beak Or, a sword Argent

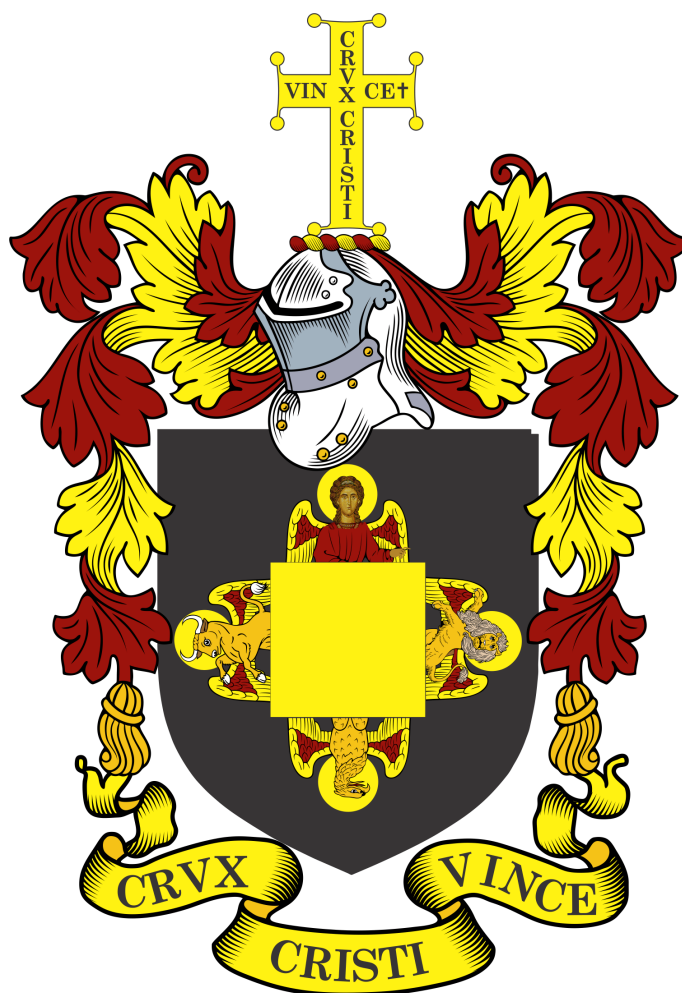
Motto: Acta non verba

Motto in English: Deeds not words

Blazon: Jovan Jonovski

Emblazon: Ivan Nacevski

Registered: number 7/2018 on 14.9.2018 ■

ГРБ НА НИКОЛА ГАЛЕВСКИ

Теолог од Скопје

Штит: Црно, златен тетраморфон околу златен небесен Ерусалим

Челенка: Златен винички крст со натпис „CRVX CHRISTI VINCE“

Мантија: Црвено поставено златно.

Девиза: CRVX CHRISTI VINCE

Девиза на македонски: Крстот Христов победува

Блазон и емблазон: Јован Јоновски

Заведен: број 8/2018 на 15.9.2018 година ■

ARMS OF JOSIP PAVLOVSKI

Businessman from Kriva Palanka

Shield: Sable a tetramorphon Or around Heavenly Jerusalem of the same.

Crest: Vinica Cross Or with inscription “CRVX CHRISTI VINCE”

Mantle: Gules doubled Or.

Motto: CRVX CHRISTI VINCE

Motto in English: Cross of Christ wins

Blazon and Emblazon: Jovan Jonovski

Registered: number 8/2018 on 15.9.2018 ■

ГРБ НА ВЛАДИМИР ПАНДОВСКИ
Социолог и графичар од Битола

Штит: На црно, два златни клуча во салтир, обраб 11 пати скосен црно и сребрено

Мантија: Црно со сребро

Челенка: Златен полу-лав, крунисан со двојна опашка, кој држи осмокрака црвена ѕвезда

Девиза: Christus Vincit, Regnat, Imperat

Девиза на македонски: Христос освојува, владее, заповеда

Блазон и емблазон: Владимир Пандовски

Заведен: број 9/2018 на 16.9.2018 година ■

ARMS OF VLADIMIR PANDOVSKI
Sociologist and graphic designer from Bitola

Shield: Sable two keys in saltire Or bordure bendy of 12 Sable and Argent

Mantling: Sable doubled Argent

Crest: Demi-lion Or holding a eight pointed star Gules

Motto: Christus Vincit, Regnat, Imperat

Motto in English: Christ wins, rules, orders

Blazon and Emblazon: Vladimir Pandovski
Registered: number 9/2018 on 16.9.2018 ■

НОВА КНИГА

NEW BOOK

Во текот на февруари 2019 година, во издание на Македонското грбословно друштво, излезе од печат книгата *Сонцето и лавот како симбол во хералдиката и вексилологијата на Македонија*. На 186 страници на формат А4, со преку 300 илустрации во колор беше објавена во интегрален облик докторската теза од д-р Јован Јоновски.

Книгата покрај теоретскиот дел за улогата на симболите во општеството, го прикажува сонцето и лавот како симболи во Македонија до формирањето на македонската држава во 1944 година. Потоа се посветува на нивната употреба, особено процесите на дефинирање на државните симболи до осамостојувањето во 1991 година. Третиот дел се занимава со овие симболи на грбови и знамиња по осамостојувањето и обидите за донесување на знаме, химна и грб на независната држава.

Во четвртиот дел се занимава со појавата на сонцето во македонската месна хералдика со претставување на оние грбови и знамиња на општини во Република Македонија кои во себе содржат сонце.

Оваа книга ја надополнува претходната книга на Јоновски, *Симболите на Македонија*, и може да се смета за нејзин втор дел.

Во својата рецензија проф. д-р Драгица Поповска ќе истакне: „Синтезирајќи ги резултатите, на крајот од книгата, авторот, д-р Јован Јоновски успеал да донесе релевантни заклучоци кои претставуваат придонес не само во областа на македонската вексилологија и хералдика, туку уште повеќе, придонес во културната историја на Македонија.“

In February 2019, the book *The Sun and the Lion as a symbol in heraldry and vexillology of Macedonia* was published by the Macedonian Heraldic Society. It is the doctoral thesis by Dr. Jovan Jonovski, with same title, published on 186 pages in A4 format, with over 300 color illustrations.

The book, besides the theoretical part about the role of the symbols in society, depicts the sun and the lion as symbols in Macedonia until the formation of the Macedonian state in 1944. It is then devoted to their use, in particular the process of defining state symbols until independence in 1991. The third section deals with these symbols of coats of arms and flags after independence and attempts to accept the flag, anthem and coat of arms of the independent state.

The fourth part deals with the appearance of the sun in the Macedonian local heraldry by presenting those coats of arms and flags of municipalities in the Republic of Macedonia that contain the sun.

This book complements Jonovski's previous book, *Symbols of Macedonia*, and can be considered as its second part.

In his review prof. Dr. Dragica Popovska will state: "Synthesizing the results, at the end of the book, the author, Dr. Jovan Jonovski managed to draw relevant conclusions that contribute not only to the field of Macedonian vexillology and heraldry, but even more to the contribution to culture. history of Macedonia."

■ ISBN 978-608-66337-0-7